

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΜΕ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ
ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ

***«Η Έννοια της Ηγεμονίας στις Διεθνείς Σχέσεις: Ιστορικές,
Πολιτικές και Συγκριτικές Διαστάσεις».***

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΜΑΚΡΗΣ ΣΠΥΡΟΣ

ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΤΗΣ : ΜΙΚΕΛΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη Διπλωματικής Εργασίας	<i>Σελ 3-4</i>
Αντί Προλόγου	<i>Σελ 5-6</i>
Εισαγωγή : Ηγεμονία : Εννοιολογικές και Θεωρητικές όψεις	<i>Σελ 7-22</i>
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η Δηλιακή Συμμαχία ή Α Αθηναϊκή Συμμαχία και η μετατροπή της σε Αθηναϊκή Ηγεμονία	<i>Σελ 23-34</i>
Κεφάλαιο 2 ^ο : Pax Romana	<i>Σελ 35-45</i>
Κεφάλαιο 3 ^ο : Pax Britannica	<i>Σελ 46-59</i>
Κεφάλαιο 4 ^ο : Pax Americana	<i>Σελ 60-74</i>
Κεφάλαιο 5 ^ο : Πολιτικές και Συγκριτικές Εκφάνσεις του Ηγεμονικού Φαινομένου	<i>Σελ 75-84</i>
Συμπεράσματα	<i>Σελ 85-87</i>
Βιβλιογραφία	<i>Σελ 88-92</i>

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Στην εν λόγω Διπλωματική Εργασία, το θέμα της οποίας είναι : “*Η έννοια της Ηγεμονίας στις Διεθνείς Σχέσεις : Ιστορικές, Πολιτικές και Συγκριτικές Διαστάσεις*”, θα μελετηθεί σε βάθος το φαινόμενο του ηγεμονισμού στις Διεθνείς Σχέσεις, διερευνώντας ιστορικά, πολιτικά και συγκριτικά τέσσερις μείζονες ηγεμονίες: την Αθηναϊκή Συμμαχία-Ηγεμονία, την Pax Romana, την Pax Britannica και την Pax Americana. Οι εν λόγω ηγεμονίες προσέλαβαν διαφορετικά χαρακτηριστικά, εφόσον έλαβαν χώρα σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και σε διαφορετικά πολιτικά συγκείμενα. Ωστόσο, παρά τα ιδιαίτερα ιστορικά και πολιτικά χαρακτηριστικά τους, τα οποία επικαθόρισαν σημαντικά τις εποχές που δέσποσαν, διαμορφώνοντας το περιεχόμενο της διεθνούς πολιτικής και των διεθνών σχέσεων γενικότερα, φαίνεται να παρουσιάζουν μέσα από τη συγκριτική διάσταση κάποια κοινά γνωρίσματα, που μπορεί να αποτελούν το θεωρητικό πρόπλασμα για την κατασκευή ενός ηγεμονικού μοντέλου.
2. Πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια της εν λόγω Διπλωματικής Εργασίας θα αναλύσουμε αρχικά την ίδια την έννοια του ηγεμονισμού. Για την ακρίβεια, στο εισαγωγικό κεφάλαιο θα αναπτύξουμε όλο το εννοιολογικό και θεωρητικό corpus του ηγεμονικού φαινομένου στις διεθνείς σχέσεις. Εν συνέχεια στα τέσσερα επόμενα κεφάλαια θα οριοθετήσουμε ιστορικά και διεθνοπολιτικά τη μορφή και το περιεχόμενο της κάθε ηγεμονίας υπό την έννοια ενός ξεχωριστού case study κάθε φορά.
3. Πιο αναλυτικά, στο **1^ο κεφάλαιο** θα διερευνηθεί η λεγόμενη Αθηναϊκή Ηγεμονία. Η Α΄ Αθηναϊκή Συμμαχία, ή αλλιώς Συμμαχία της Δήλου, συγκροτείται περί τα 478/7 π.Χ. με επικεφαλής την Αθήνα και τη συμμετοχή άλλων ελληνικών πόλεων-κρατών για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας των πόλεων-κρατών από τον περσικό κίνδυνο. Το σημείο κλειδί της μεταβολής της Αθηναϊκής Ηγεμονίας σε Αθηναϊκό Imperium ήταν η μεταφορά το 454 π.Χ. του συμμαχικού ταμείου από τη Δήλο στην Αθήνα. Η Δεύτερη Αθηναϊκή Συμμαχία, που αποτελούσε αναβίωση της Δηλιακής Συμμαχίας, ιδρύθηκε από την Αθήνα το 377 π.Χ., είχε σκοπό την προστασία των συμμαχικών κρατών

από τις Σπαρτιατικές επεμβάσεις και διατηρήθηκε έως το 355 π.Χ., όταν οι διεθνοπολιτικές εξελίξεις οδήγησαν στην ισχυροποίηση της Θήβας και της Μακεδονίας στον ελλαδικό χώρο και συνακόλουθα στη διάλυση της Συμμαχίας. Στο **2^ο κεφάλαιο** θα διερευνήσουμε το ηγεμονικό φαινόμενο της Pax Romana, η οποία έλαβε χώρα ως μία μακρά περίοδος σχετικής ειρήνης και ηρεμίας, όπου η Ρώμη υπήρξε ισχυρή στρατιωτικά και εμπορικά και η οποία τοποθετείται χρονικά από το 27 π.Χ. μέχρι το 180 μ.Χ. Στο **3^ο κεφάλαιο**, θα εστιάσουμε στην Pax Britannica, η οποία καλύπτει την περίοδο από το 1815 (λήξη Ναπολεόντειων Πολέμων και έναρξη του συστήματος ισορροπίας ισχύος) έως το 1914 (έναρξη Α΄ ΠΠ), μία ηγεμονική περίοδος πολύ χαρακτηριστική, που διέπεται από μία κατάσταση σχετικής ειρήνης μεταξύ των λεγόμενων Μεγάλων Δυνάμεων. Στην περίοδο αυτή, η Βρετανική Αυτοκρατορία μετατρέπεται σε παγκόσμια ηγεμονική δύναμη (ένα είδος προ-εισαγωγής στο σύγχρονο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης), αποκτώντας τρόπον τινά το ρόλο ενός ‘παγκόσμιου ηγεμόνα’. Στο **4^ο κεφάλαιο**, θα μελετηθεί διεξοδικά το μεταπολεμικό ηγεμονικό φαινόμενο της Pax Americana, η οποία σηματοδοτεί μία κατάσταση ειρήνης όχι μόνο στο δυτικό ημισφαίριο αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα και αποτυπώνεται στην υπεροπλία και κυρίως την προβολή ισχύος που απολαμβάνουν οι Η.Π.Α. Στο **5^ο κεφάλαιο**, θα επιχειρήσουμε, αξιοποιώντας τη συγκριτική μεθοδολογία, να συγκεράσουμε τα κοινά στοιχεία των τεσσάρων ηγεμονιών, με σκοπό να αναδείξουμε το ηγεμονικό φαινόμενο ως ένα *ηγεμονικό μοντέλο*. Ως **καταληκτικό κεφάλαιο**, στα συμπεράσματα θα συνοψίσουμε τις βασικές πτυχές του ηγεμονικού φαινομένου στις διεθνείς σχέσεις, θέτοντας κάποιους εναρκτήριοις προβληματισμούς για περαιτέρω έρευνα.

4. Η πρωτοτυπία της εν λόγω Διπλωματικής Εργασίας έγκειται στην ιστορική, διεθνοπολιτική και συγκριτική ανάλυση του ηγεμονικού φαινομένου μέσα από τις περιπτώσεις μελέτης τεσσάρων μειζόνων ηγεμονιών, οι οποίες αν μη τι άλλο έφεραν στο διεθνές προσκήνιο το συναφές φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και υπό αυτήν την έννοια έθεσαν τον ηγεμονισμό σε νέες βάσεις και προοπτικές.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Πολλές φορές υπάρχουν στιγμές που νιώθουμε σίγουροι και αρκετά φιλόδοξοι ότι καθώς υπάρχουν διαδικασίες που βαίνουν ομαλώς, μέσα από τον προγραμματισμό και τη συνήθεια των όσων πραγματεύεται κανείς, ότι οι εξελίξεις θα είναι οι ιδεατές μέσα σε ένα σχετικά πάντα ρευστό περιβάλλον. Ωστόσο, η καθημερινότητα θυμίζει στον καθένα ότι το να προγραμματίζεις κάτι είναι πολλές φορές τόσο περίπλοκο όσο η ίδια η ζωή και οι όποιες αντιξοότητες επιφυλάσσει. Ο άνθρωπος μέσα από τις δυσκολίες και τις χαρές, τις προσδοκίες, τις φιλοδοξίες και τις σκέψεις για το παρελθόν που πέρασε, το παρόν που ζει και το μέλλον που θεωρεί ως τη δική του Ιθάκη, προσπαθεί να ανταπεξέλθει στις ευρύτερα κοινωνικές επιταγές με τις λιγότερο δυνατές αλλοιώσεις. Ο χρόνος είναι αμείλικτος, ο ανταγωνισμός είναι επίκαιρος, οι ευκαιρίες είναι ακαθόριστες και το περιβάλλον στο οποίο ζούμε ανεξαρτήτως του αιώνα που βρισκόμαστε μεταβάλλεται τόσο εύκολα, πολλές φορές αστραπιαία, όσο καμιά φορά πρέπει να είναι η σκέψη του ανθρώπου προκειμένου να μείνει ακέραια στο διάβα των χρόνων. Η σημασία του να πάρει κανείς τη μία ή την άλλη απόφαση φαντάζει πολλές φορές ως κάτι χωρίς ανταγωνισμό. Οι επιλογές που ο άνθρωπος κάνει σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής έχουν τεράστια σημασία στην ίδια την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Ο ίδιος ο άνθρωπος είναι ο πρωταγωνιστής των εξελίξεων που συμβαίνουν σε κάθε κοινωνία, σε κάθε εποχή και ο άνθρωπος είναι αυτός που τελικά κατευθύνει μέσα από τις πράξεις του την πορεία της ζωής στον πλανήτη τον οποίο ζούμε και ακόμη περισσότερο, προσπαθεί να κυριαρχήσει-ηγεμονεύσει στους πλανήτες που έχει ανακαλύψει ή και σε αυτούς που ίσως ακόμη δεν ανακαλύφθηκαν. Μέσα σε αυτήν την γενικότερη, ακανόνιστη χροιά αντίληψης του κόσμου, οι εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής είναι τόσο πολλές όσο οι διαφορετικές πτυχές του κάθε ανθρώπου σε κάθε εποχή στο διάβα των αιώνων. Μέσα σε όλα αυτά, υπάρχει και η εξέλιξη ενός επιστημονικού κλάδου της πολιτικής επιστήμης, οι Διεθνείς Σχέσεις (εφεξής ΔΣ), οι οποίες, εντοπίζονται κάπου ανάμεσα στην πολιτική φιλοσοφία και την ιστορία και υποδηλώνουν ευρύτερα την ύπαρξη επαφών και σχέσεων μεταξύ των κρατών μέσα σε ένα πλαίσιο συνεχών συζητήσεων που εμπεριέχουν

διαμάχες, ανταγωνισμούς αλλά και συνεργασίες, καθώς και την διαρκή παλινδρόμηση μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Για πολλούς η ειρήνη (στα λατινικά *pax*) είναι η ευκταία επιλογή ανάμεσα σε άλλες καταστροφικές, όπως ο διαρκής πόλεμος και μια διάσταση της ειρήνης καλούμαστε να διερευνήσουμε ιστορικά και πολιτικά μέσα από την έννοια της Ηγεμονίας που ένα από τα βασικά της χαρακτηριστικά είναι η διασφάλιση της ειρήνης για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα, τέτοιο, που να καθιστά την Ηγεμονία μείζονα και άξια περαιτέρω διερεύνησης και ανάλυσης. Στη διπλωματική αυτή εργασία, εμείς θα εστιάσουμε την διερεύνηση, παρατήρηση και μελέτη μας, στην ιστορική, διεθνοπολιτική και συγκριτική ανάλυση του ηγεμονικού φαινομένου, μέσα από τις περιπτώσεις μελέτης τεσσάρων μείζονων ηγεμονιών, της Αθηναϊκής Συμμαχίας-Ηγεμονίας, της *Pax Romana*, της *Pax Britannica* και της *Pax Americana*. Πρόκειται για Ηγεμονίες που αν και έλαβαν χώρα σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και σε διαφορετικά πολιτικά συγκείμενα, έφεραν στο διεθνές προσκήνιο και το συναφές φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και υπό αυτό το πρίσμα έθεσαν τον ηγεμονισμό σε νέες βάσεις και προοπτικές.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ :

Ηγεμονία : Εννοιολογικές και Θεωρητικές όψεις

Ξεκινώντας τη διπλωματική αυτή εργασία είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη μας τον επιδραστικό χαρακτήρα που έχουν οι Διεθνείς Σχέσεις στον τρόπο λειτουργίας των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ηγεμονία, ως έννοια, εμφανίζεται στις Διεθνείς Σχέσεις και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του περιεχομένου της διεθνούς πολιτικής. Βασικά στοιχεία ενός κράτους-ηγεμόνα είναι να παρέχει οφέλη στους ηγεμονευομένους του και παράλληλα, να διασφαλίζει την ειρήνη και την ασφάλεια στο διεθνές πεδίο. Εμείς αρχικά, στην εισαγωγή, θα αναπτύξουμε το εννοιολογικό και θεωρητικό περιεχόμενο του ηγεμονικού φαινομένου στις Διεθνείς Σχέσεις, στηριζόμενοι κυρίως στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού και κατά βάση του κλασικού ρεαλισμού, όπως αυτές παρουσιάστηκαν, από τον μεγάλο θεωρητικό της δημοκρατίας, τον Θουκυδίδη και για πολλούς, τον πατέρα της σύγχρονης πολιτικής επιστήμης, τον Μακιαβέλι και άλλους πολιτικούς επιστήμονες, όπως ο Watson και ο νεορεαλιστής Gilpin, που συνέβαλλαν στην περαιτέρω μελέτη του ηγεμονισμού. Στη συνέχεια, θα οριοθετήσουμε ιστορικά και διεθνοπολιτικά τη μορφή και το περιεχόμενο των τεσσάρων μειζόνων ηγεμονιών που εμφανίστηκαν στο διάβα των αιώνων, εξετάζοντας την καθεμία ως ξεχωριστή μελέτη περίπτωσης κάθε φορά και οι οποίες επικαθόρισαν σημαντικά τις εποχές που δέσποσαν και αν μη τι άλλο έφεραν στο διεθνές προσκήνιο το συναφές και ιδιαίτερα επίκαιρο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, που χαρακτηρίζει την εποχή μας και υπό αυτήν την έννοια έθεσαν τον ηγεμονισμό σε νέες βάσεις. Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο, θα διερευνήσουμε την Αθηναϊκή Ηγεμονία, όπως αυτή αναπτύχθηκε τον 5^ο αιώνα π.Χ. και έως τον Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-404 π.Χ.). Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα εξετάσουμε το ηγεμονικό φαινόμενο της Pax Romana, κατά την περίοδο 27 π.Χ. έως 180 μ.Χ., δηλαδή από τον 1^ο αιώνα π.Χ. έως τον 2^ο αιώνα μ.Χ.. Στο τρίτο κεφάλαιο, θα εστιάσουμε στην Pax Britannica, η οποία αναπτύχθηκε την περίοδο από το 1815 (τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων)

έως το 1914 (έναρξη του Α΄ΠΠ) και στο τέταρτο κεφάλαιο, θα μελετήσουμε το μεταπολεμικό ηγεμονικό φαινόμενο της Pax Americana, η οποία, μας υπενθυμίζει ακόμη και σήμερα την υπεροπλία και την προβολή ισχύος που απολαμβάνουν οι Η.Π.Α, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν εμφανίζονται καινούριοι παίκτες του διεθνούς συστήματος που επιθυμούν να παίξουν το ρόλο του παγκόσμιου ηγεμόνα. Στο πέμπτο κεφάλαιο, με μοχλό τη συγκριτική μεθοδολογία, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε το ηγεμονικό φαινόμενο ως ένα ηγεμονικό μοντέλο και τέλος, στα συμπεράσματά μας θα συνοψίσουμε τις βασικές πτυχές του ηγεμονικού φαινομένου στις Διεθνείς Σχέσεις, αλλά και θα θέσουμε κάποιους εναρκτήριους προβληματισμούς για περαιτέρω έρευνα. Η εν λόγω διπλωματική εργασία έχει ως πυρήνα της την έννοια της Ηγεμονίας, η οποία εδράζεται στο ευρύτερο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων. Οι Διεθνείς Σχέσεις (εφεξής ΔΣ) (International Relations) είναι ένας πολυσύνθετος επιστημονικός κλάδος και ως εκ τούτου, η προσπάθεια προσέγγισης της ακριβούς ερμηνείας των ΔΣ φαντάζει εξαιρετικά δύσκολη, δεδομένου των πολλών διαφορετικών ερμηνειών και απόψεων των πολιτικών στοχαστών που πραγματεύτηκαν την έννοια των ΔΣ στο διάβα των αιώνων. Σε γενικές γραμμές, θα λέγαμε ότι οι ΔΣ εμπεριέχονται και κινούνται μεταξύ δύο πόλων, της αναρχίας και της διεθνούς κοινωνίας. Το διεθνές σύστημα παρουσιάζεται με δυο όψεις, αφενός είναι άναρχο, δεδομένου ότι οι μονάδες που περικλείονται σε αυτό δεν βρίσκονται υπό ιεραρχική εξουσία, όπως αυτήν που χαρακτηρίζει τα εσωτερικά πολιτικά συστήματα. Αφετέρου, το διεθνές σύστημα διακρίνεται και από διεθνή συνεργασία, η οποία αναζητείται μέσα στα πλαίσια κοινών συμφερόντων, αλλά και κοινών αξιών και αντιλήψεων των μονάδων. Εξ' αυτού, η διεθνής συνεργασία πλησιάζει το χαρακτήρα μιας διεθνούς κοινωνίας (Watson, Adam. 2006: 13). Σε κάθε περίπτωση, οι ΔΣ νοηματοδοτούν τις σχέσεις μεταξύ κρατών και πρόκειται για σχέσεις κατά βάση πολιτικές και στρατιωτικές και οι οποίες ευρύτερα ονομάστηκαν σχέσεις «υψηλής πολιτικής» («high politics»). Ακόμη περισσότερο, η επιστήμη των ΔΣ μέσα από την παρατήρηση και παρακολούθηση των διεθνών φαινομένων, επιχειρεί να εξαγάγει συμπεράσματα και σε τελική ανάλυση να εξετάζει τα «γιατί» των διεθνών φαινομένων ως πολιτικά φαινόμενα σε διεθνές επίπεδο. (Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας. 2007: 21,23,29). Η συγκρότηση του θεωρητικού παραδείγματος του πολιτικού ρεαλισμού, από τον μεγάλο αρχαίο έλληνα

ιστορικό, τον Θουκυδίδη, που θεωρείται ο πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού και ο εμπνευστής των ΔΣ, είναι το πιο σημαντικό και ουσιώδες θεωρητικό πρόταγμα της διεθνολογικής σκέψης από καταβολής των ΔΣ (Μακρής, Σ. 2007: 439). Η έννοια του πολιτικού ρεαλισμού στις ΔΣ, συναρτάται από πολλές σχολές σκέψης και συνολικά, καθορίζεται και επαναπροσδιορίζεται από ένα θεωρητικό πλέγμα, που έχει ως στόχο να παρέχει εξηγήσεις για συμβάντα στον τομέα των ΔΣ και ακόμη περισσότερο, να δίνει έμφαση σε βασικά στοιχεία, όπως η αναρχία, η ισχύς και ο πόλεμος, για τον οποίο, οι κυριότερες αιτίες συνδέονται, με τη σύγκρουση συμφερόντων, τα διλήμματα ασφαλείας (security dilemma) των κρατών, καθώς επίσης και με τους αμοιβαίους φόβους για επιβίωση (survive) που αισθάνονται τόσο οι άνθρωποι όσο και οι λαοί στα πλαίσια των σχέσεων που αναπτύσσουν μεταξύ τους, ενώ, ως προς τα στοιχεία της ηθικής και του δικαίου στο διεθνές σύστημα, θεωρείται ότι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική και την ισχύ (Ηφαιστος, Π. 1999: 34 - Μακρής, Σ. 2013: 80). Ως προς την ισχύ, ο κλασικός ρεαλιστής Edward H. Carr (1892-1982), με το βιβλίο του, *Η Εικοσαετής Κρίση*, υποστηρίζει, ότι αυτή είναι «το νόμισμα των συναλλαγών» στις ΔΣ και οι βασικοί δρώντες που είναι τα κράτη λειτουργούν με ορθολογικό τρόπο, δηλαδή, προσπαθούν να αυξήσουν διαρκώς την ισχύ τους με απώτερο σκοπό να μεγιστοποιήσουν το εθνικό τους συμφέρον. Το βιβλίο αυτό του Carr, μαζί με το βιβλίο, ενός επίσης σπουδαίου κλασικού ρεαλιστή, του Hans Morgenthau (1904-1980), *Politics Among Nations*, ουσιαστικά, θα αποτελέσουν τις βάσεις της ανατροπής του παραδείγματος του φιλελεύθερου ιδεαλισμού και θα το αντικαταστήσουν με το παράδειγμα του πολιτικού ρεαλισμού. Οι αρχές που διατύπωσαν τόσο ο Carr, όσο και ο Morgenthau, θα συνθέσουν ένα βασικό πλαίσιο του πολιτικού ρεαλισμού και θα βοηθήσουν καταλυτικά σε μια πιο οργανωμένη και δομημένη μελέτη των διεθνών φαινομένων (Carr, H. Edward. 2011: 17). Ο πολιτικός ρεαλισμός θα οργανώσει τις πληροφορίες και τη γνώση στις ΔΣ και θα της δώσει επιστημονικό περιεχόμενο μέσα από ένα σύνθετο πλέγμα θέσεων που λειτουργούν παράλληλα και μπορούν να βοηθήσουν στην εξήγηση αλλά και στην πρόβλεψη των διεθνών φαινομένων (Carr, H. Edward. 2011: 17). Αξίζει να αναφέρουμε στο σημείο αυτό, ότι ο πολιτικός ρεαλισμός ευνοήθηκε αισθητά από τις διεθνείς εξελίξεις που προέκυψαν, όπως θα δούμε παρακάτω,

μετά το τέλος του Β΄ΠΠ, τόσο ως κεντρικού παραδείγματος στις ΔΣ, όσο και ως κινητήριου πλέγματος των ενεργειών, όπως θα διαπιστώσουμε, μιας νέας μεγάλης παγκόσμιας δύναμης, των Η.Π.Α, που ουσιαστικά, η αρχή της ηγεμονίας τους χρονικά ανευρίσκεται με το τέλος του Β΄ΠΠ (Carr, H. Edward. 2011: 17). Ποιές είναι όμως οι βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού;

Καταρχάς, η άναρχη φύση που χαρακτηρίζει το διεθνές σύστημα. Το διεθνές ή διακρατικό σύστημα θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι βρίσκεται διαρκώς υπό καθεστώς συγκρουσιακής κατάστασης, ελλείπει μιας κεντρικής αρχής καθορισμού των πεπραγμένων σε διεθνές επίπεδο. Το τελευταίο, γίνεται περισσότερο κατανοητό, αν λάβουμε υπόψη, ότι η αναρχία, που είναι βασική έννοια της θεωρίας των ΔΣ, εξηγεί την ύπαρξη ανεξάρτητων και ταυτόχρονα κυρίαρχων κρατών, δηλαδή κρατών στα οποία ενυπάρχει η κυριαρχία, καθώς δεν υπάρχει κεντρική εξουσία πάνω από αυτά ή διαφορετικά απουσιάζει η «κυβέρνηση των κυβερνήσεων» (Μακρής, Σ. 2007: 440 - Mearsheimer, J. 1995: 10). Συνάμα, το κράτος είναι η βασική δρώσα μονάδα πολιτικής ανάλυσης στις ΔΣ και μάλιστα, τα όποια διλλήματα ασφαλείας τίθενται μεταξύ των κρατών, έχουν ως συνέπεια, όπως αναφέραμε, τον πόλεμο, αλλά και την αναζήτηση διακρατικών συμμαχιών. Ανάμεσα στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού είναι το εθνικό συμφέρον, ως το βασικό σημείο αναφοράς κάθε κρατικής δράσης. Ουσιαστικά, το εθνικό συμφέρον προσδιορίζεται από τη συνύπαρξη ορισμένων κρίσιμων παραμέτρων, όπως η κρατική επιβίωση, η εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία, ο σημαίνων ρόλος της ισχύος, η πολιτική της ισχύος (power politics) σε βάρος της διεθνούς ηθικής και της δικαιοσύνης και αναμφίβολα, η ορθολογική κρατική συμπεριφορά, δηλαδή η χρήση εκ μέρους του κράτους της λογικής μεθόδου του κόστους/οφέλους για τις εξωτερικές του σχέσεις-υποθέσεις (Μακρής, Σ. 2007: 440). Άλλη κυρίαρχη εκδοχή του πολιτικού ρεαλισμού είναι η λεγόμενη Realpolitik, που έχει ως κεντρικές έννοιες, το συμφέρον και την αναγκαιότητα και αυτές βρίσκουν την έκφρασή τους, στην υποταγή του δικαίου και της ηθικής στη *raison d'état* (λογική του κράτους). Με άλλα λόγια, αναδεικνύεται η βασική διάσταση στο χώρο της διεθνούς πολιτικής, ανάμεσα στη λελογισμένη βία και στη *Machtpolitik*, δηλαδή την πολιτική εξουσίας, εκφρασμένη ως απρόσωπη και παράλογη βία. Επιπλέον, ο ρόλος της

στρατιωτικής ισχύος είναι σημαντικότερος, ωστόσο, δεν πρέπει να υποτιμάται η σημασία που έχει τόσο η οικονομική ισχύς, δηλαδή ο πλούτος, όσο και η διπλωματική ισχύς, όπως οι συμμαχίες, αν θεωρήσουμε τη διπλωματία, ως τη συνεχή και οργανωμένη αμοιβαία συναλλαγή μεταξύ κυρίαρχων κρατών σε περιόδους ειρήνης και έχει τον χαρακτήρα διεθνών και θεσμοθετημένων σχέσεων (Μακρής, Σ. 2007: 440-441 - Ήφαιστος, Π. 1999: 33). Τέλος, από τις πιο βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού είναι η αρχή της ισορροπίας ισχύος των δυνάμεων, που αποτελεί τον βασικό θεωρητικό κανόνα της διεθνολογικής ανάλυσης. Η αρχή αυτή, μας δίνει τη δυνατότητα οικοδόμησης ενός ολόκληρου πλαισίου μελέτης της διακρατικής συμπεριφοράς, στο οποίο κυριαρχούν οι έννοιες της εσωτερικής εξισορρόπησης (όπως η διάθεση των εσωτερικών πόρων, του πληθυσμού, ακόμα και της εκπαίδευσης κ.ά. στην υπηρεσία της υψηλούς στρατηγικής) και της εξωτερικής εξισορρόπησης (όπως η σύναψη συμμαχιών ή η σύγκλιση πολύ μεγάλων συμφερόντων). Επί των μεγάλων συμφερόντων, δυο διαστάσεις αναδεικνύονται, η ανάγκη εξισορρόπησης μιας κοινής απειλής, με ιδιαίτερη προσοχή στην πρόθεση και η ανάγκη εξισορρόπησης μιας ανερχόμενης δύναμης δίνοντας βάση στις όποιες δυνατότητες (η λογική του “διαίρει και βασίλευε”) (Μακρής, Σ. 2007: 441 - Waltz, N. Kenneth. 1979: 250). Τα παραπάνω μας έχουν δώσει την δυνατότητα να καταλάβουμε τη σημασία του πολιτικού ρεαλισμού, καθώς αποτελεί την κυρίαρχη προσέγγιση στη μελέτη των ΔΣ από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Στο διάβα όλων αυτών των αιώνων, ο πολιτικός ρεαλισμός παρουσιάζεται ως ένα χρήσιμο θεωρητικό εργαλείο, καθώς, απαντά στα βασικά ερωτήματα των ΔΣ, όπως για το ποια είναι η δομή του διεθνούς συστήματος, ποια είναι τα βασικά εκείνα αίτια που διαμορφώνουν την στρατηγική συμπεριφορά των κρατών, ποιους μηχανισμούς χρησιμοποιούν τα κράτη για να επιβιώσουν σε ένα εξαιρετικά ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, καθώς και υπό ποιες συνθήκες μπορεί να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας και αρμονίας και τελικά να κυριαρχήσει η ειρήνη στις σχέσεις μεταξύ των κρατών (Waltz, N. Kenneth. 1979: 9).

Στην ιστορική πορεία του πολιτικού ρεαλισμού, από την αρχαιότητα στην σύγχρονη εποχή, υπήρξε μια εκδοχή του πολιτικού ρεαλισμού, που μας ενδιαφέρει στην ανάλυσή μας, αυτή του κλασικού ή παραδοσιακού

ρεαλισμού. Ο κλασικός ή παραδοσιακός ρεαλισμός είχε ως αφετηρία τον Θουκυδίδη (περ. 460 π.Χ.- περ. 399 π.Χ.) και ενδιάμεσο σταθμό έναν σημαντικό ιταλό πολιτικό στοχαστή της Αναγέννησης, τον Niccolò Machiavelli (1469-1527), μέσα κυρίως από το έργο του, *ο Ηγεμόνας*. Η ανάλυση αυτού του έργου-πολιτικής πραγματείας, θα μας βοηθήσει σημαντικά στη μελέτη και έρευνά μας που έχει ως κεντρική ιδέα το φαινόμενο του ηγεμονισμού. Ποια είναι όμως τα χαρακτηριστικά του κλασικού ρεαλισμού; Όπως ήδη αναφέραμε, ο παραδοσιακός ρεαλισμός αντλεί τις αρχές του από τον πυρήνα του έργου του Θουκυδίδη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο παραδοσιακός ρεαλισμός βασίζει την ανάλυσή του στην ιστορία και αμφιβάλλει για τη δυνατότητα γενικεύσεων που αποτελούν προϋπόθεση της θεωρίας. Ουσιαστικά, ο παραδοσιακός ρεαλισμός δίνει μεγάλη σημασία στην εμπειρική συσσώρευση ιστορικών γνώσεων και στην προσπάθεια εξαγωγής κάποιων γενικότερων συμπερασμάτων (induction), κάτι που έρχεται σε αντιδιαστολή με τη χρήση των σύγχρονων μεθόδων των κοινωνικών επιστημών, από τους νεορεαλιστές, που αποτελούν την άλλη εκδοχή του πολιτικού ρεαλισμού, όπως τη μαθηματική λογική, τα θεωρητικά μοντέλα και τη συστημική προσέγγιση. Συνάμα, ο κλασικός ρεαλισμός, ως συνιστώσα του πολιτικού ρεαλισμού, τροφοδοτείται από τις αρχές της Realpolitik, που ως έννοια βασίζεται στην άσκηση πολιτικών που εναρμονίζονται με αποδεκτές θεωρίες του πολιτικού ρεαλισμού. Με άλλα λόγια, η Realpolitik επισημαίνει τις μεθόδους με τις οποίες διενεργείται η εξωτερική πολιτική και παρέχει ένα σκεπτικό γι' αυτές, δηλαδή αναφέρεται στην πολιτική πρακτική των πραγμάτων. Επιπρόσθετα, ο παραδοσιακός ρεαλισμός δίνει έμφαση στην αναζήτηση της ισχύος από τα κράτη και το τελευταίο δύναται να πραγματοποιηθεί, όχι όμως μόνο με όρους απόκτησης των μέσων που θα επιτρέψουν την επιβίωση των κρατών, δηλαδή η επιδίωξη ισχύος δεν είναι μόνο μέσο είναι και σκοπός (αυτοσκοπός). Ωστόσο, η συμπεριφορά που επιδεικνύουν τα κράτη μεταξύ τους δείχνει ότι η επιδίωξη ισχύος είναι περισσότερο αβέβαιη και ενδεχόμενη. Επίσης, μια σημαντική πλευρά του κλασικού ρεαλισμού είναι η έμφαση του στην εξέταση της «ανθρώπινης φύσης». Βέβαια, ο κλασικός ρεαλισμός χαρακτηρίζεται από μια απαισιόδοξη θεώρηση της ανθρώπινης φύσης και αυτό εδράζεται στο ότι οι άνθρωποι δεν είναι εγγενώς καλοπροαίρετοι, αλλά αντίθετα εμφανίζουν ιδιοτέλεια και

πολλές φορές ενεργούν από φόβο ή επιθετικότητα και αυτό γίνεται αντιληπτό ήδη από τους σοφιστές στην κλασική Ελλάδα έως και τον Machiavelli και άλλους, όπως ο Hans Morgenthau και ο Edward H. Carr. Η ανθρώπινη φύση είναι τέτοια που οδηγεί τους ανθρώπους σε έναν διαρκή αγώνα για την αύξηση της ισχύος τους (animus dominandi). Εξ' αυτού, δικαιολογούνται φαινόμενα όπως ο ανταγωνισμός, ο επεκτατισμός και αναμφίβολα και ο πόλεμος που έχει τη δική του μοναδική επίδραση στα διεθνή πεπραγμένα. Ο παραδοσιακός ρεαλισμός τοποθετεί τα αίτια του πολέμου στην ανθρώπινη φύση (εν συγκρίσει με τους νεορεαλιστές που συνδέουν τα αίτια του πολέμου με το διεθνές σύστημα, καθώς και άλλες σχολές σκέψης που τα τοποθετούν στο εσωτερικό των κρατών (innerpolitik), όπως η φιλελεύθερη σκέψη που δίνει έμφαση στο πολιτικό σύστημα ως αιτία πολέμου ή και η μαρξιστική σκέψη που προβάλλει το οικονομικό σύστημα ως αιτία πολέμου) και μάλιστα υποστηρίζει ότι τα κράτη οδηγούνται στον πόλεμο όχι από λάθος εκτιμήσεις, αλλά για να ικανοποιήσουν σαφή συμφέροντα και πολιτικούς σκοπούς (Waltz, N. Kenneth. 1979: 25-26,28-30,250 - Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας. 2007: 60-61 - Μακρής, Σ. 2013: 192). Ανάμεσα στα παραπάνω αξιώματα που συνθέτουν τον κλασικό ρεαλισμό, ξεχωριστή σημασία έχουν οι θεωρίες περί ηγεμονίας, που ως έννοια, είναι η δεσπόζουσα στην παρούσα διπλωματική εργασία και το ζητούμενο προς περαιτέρω διερεύνηση. Τι είναι όμως η ηγεμονία και πώς εξηγείται το φαινόμενο του ηγεμονισμού στις ΔΣ;

Η ηγεμονία ως έννοια περιλαμβάνει την πολιτική, οικονομική, στρατιωτική κυριαρχία ή γενικότερα τον έλεγχο ενός κράτους πάνω σε άλλο ή άλλα και αυτό το κυρίαρχο κράτος είναι γνωστό ως ηγεμόνας. Βέβαια, η έννοια της ηγεμονίας έχει λάβει διαφορετικές ερμηνείες στο διάβα των ιστορικών περιόδων. Έτσι, στην αρχαία Ελλάδα (8^{ος} αιώνας π.Χ. - 6^{ος} αιώνας μ.Χ.) η ηγεμονία εξέφραζε την πολιτική και στρατιωτική ηγεμονία μιας πόλης-κράτους πάνω σε άλλες πόλεις-κράτη. Πολύ μετέπειτα, τον 19^ο αιώνα, ο όρος ηγεμονία πλέον συμβόλιζε την κοινωνική ή πολιτιστική επικράτηση από κάποια ομάδα μέσα σε μια κοινωνία ή ένα περιβάλλον. Αργότερα, η ηγεμονία σήμαινε μια ομάδα ή ένα καθεστώς που ασκεί επιρροή σε μια κοινωνία με αθέμιτους τρόπους (Ηγεμονία-Wikipedia. 2022). Στη θεωρία των ΔΣ, η ηγεμονία, ευρύτερα, προσδιορίζεται ως η διακριτή υλική παντοδυναμία ενός

κράτους, το οποίο, διαθέτει μεγάλη στρατιωτική δύναμη προκειμένου να διασφαλίσει ότι δεν θα υπάρξει οποιαδήποτε απειλή στο σύστημα και ως «σύστημα», συνήθως θεωρείται ολόκληρος ο κόσμος (Mearsheimer, J. John. 2007: 101), έχει τον πλήρη έλεγχο και πρόσβαση σε πρώτες ύλες, φυσικούς πόρους, κεφάλαια και αγορές, καθώς και τις προϋποθέσεις για να έχει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην παραγωγή διαφόρων προϊόντων προστιθέμενης αξίας. Ακόμη περισσότερο, το ισχυρό αυτό κράτος-ηγεμόνας καλλιεργεί μια αποδεκτή ιδεολογία που να αντικατοπτρίζει αυτό το status quo, δηλαδή την υπάρχουσα κατάσταση των πραγμάτων και παράλληλα διακρίνεται ως προς τη λειτουργία του από άλλα μέλη του συστήματος, καθώς υπάρχει η προσδοκία ότι δύναται να παρέχει ορισμένα δημόσια αγαθά, όπως ασφάλεια, ειρήνη ή ακόμη και εμπορική και οικονομική σταθερότητα (Ηγεμονία-Wikipedia. 2022). Με άλλα λόγια, η ηγεμονία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, τόσο από την ικανότητα (capability) ενός κράτους να καταστήσει σαφείς τους κανόνες του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού παιχνιδιού, όσο και από τη θέληση (will) του εν λόγω κράτους να αναλάβει υποχρεώσεις στη λογική μίας διεθνούς συνεργασίας, η οποία θα είναι αμφίδρομα ωφέλιμη και για τους άλλους κύριους δρώντες του διεθνούς συστήματος. Βέβαια, η ικανότητα του εν λόγω κράτους προϋποθέτει κάποια στοιχεία, όπως μια αναπτυγμένη οικονομία, κυριαρχία σε έναν καίριο οικονομικό ή τεχνολογικό κλάδο, όπως για παράδειγμα στις μέρες μας, οι μεταφορές και οι διεθνείς επικοινωνίες και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και αναμφίβολα πολιτική ισχύ, η οποία να συνοδεύεται από μια σημαντικότερη στρατιωτική ισχύ (Μακρής, Σ. 2017: 899). Ως προς το τελευταίο, γίνεται αντιληπτό ότι ένα κράτος που γίνεται ηγεμόνας λόγω και της μεγάλης ισχύος που εμφανίζει, δεν σημαίνει ότι θα διαθέτει ηγέτες που θα χαράζουν πάντοτε πολιτικές με σοφία, θα επινοούν τακτικές με ακριβέστατο υπολογισμό και θα είναι υπομονετικοί ως προς τη χρήση βίας. Μη λησμονούμε ότι, ιστορικά, η συγκέντρωση μεγάλης ισχύος έχει δώσει εσφαλμένα το έναυσμα για αλόγιστη και περιττή χρήση στρατιωτικών δυνάμεων. Το να κατορθώσει ένα κράτος με μεγάλη ισχύ να απορρίψει τη χρήση βίας και να τερματίσει τις συγκρούσεις σε έναν κόσμο όπου οι μνησικακίες και ο ανταγωνισμός είναι σε πρώτο πλάνο, θα απαιτούσε τόσο μεγάλη σοφία όσο και ισχύ. Οι πειρασμοί για ισχύ εδράζονται στην αντίληψη, ότι καθώς η δικαιοσύνη δεν μπορεί να οριστεί με

όρους αντικειμενικούς, η επιδίωξη για μεγαλύτερη ισχύ και η επιβολή της είναι δίκαιη και οι πειρασμοί αυτοί είναι τόσο πολλοί και μεγάλοι όσοι και οι κίνδυνοι της αδυναμίας (Waltz, N. Kenneth. 1979: 417-418).

Όπως αναφέραμε παραπάνω, η πορεία του κλασικού ή παραδοσιακού ρεαλισμού από την αρχαιότητα και τον Θουκυδίδη στην σύγχρονη εποχή, είχε ενδιάμεσο σταθμό έναν σημαντικό ιταλό πολιτικό στοχαστή της Αναγέννησης, τον Niccolo Machiavelli (1469-1527), που συχνά έχει χαρακτηριστεί ως πατέρας της σύγχρονης πολιτικής φιλοσοφίας και της πολιτικής επιστήμης. Το έργο του ο *Ηγεμόνας* το 1513 και το οποίο αναπτύχθηκε σε 26 κεφάλαια, υπήρξε αντικείμενο έντονου στοχαστικού προβληματισμού και αναμφίβολα επηρέασε την πολιτική σκέψη και άσκησε σημαντική επίδραση στις εκάστοτε πολιτικές εξελίξεις. Η ανάλυση αυτού του έργου-πολιτικής πραγματείας θα μας βοηθήσει σημαντικά στη μελέτη και έρευνά μας που έχει ως κεντρική ιδέα το φαινόμενο του ηγεμονισμού, καθώς ο ίδιος ο συγγραφέας αναδεικνύει με ένα μοναδικό τρόπο τη σημασία της ηγεμονίας, ως μορφή διοίκησης ενός κράτους με καθολικά στοιχεία, μέσα από την ανάδειξη των χαρακτηριστικών που πρέπει να έχει ένας ηγεμόνας. Ο Machiavelli έζησε κατά την περίοδο της Αναγέννησης, δηλαδή την περίοδο μετάβασης από τον Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα, που καλύπτει τον 15^ο και 16^ο αιώνα, με κύριο χαρακτηριστικό, τη θεμελίωση της ενότητας κράτους-έθνους και την αναβίωση της κλασικής αρχαιότητας (κυρίως του 5^{ου} αιώνα π.Χ.) και αυτό είναι κάτι που μας υπενθυμίζει τις επιρροές αυτού του πολιτικού στοχαστή, είκοσι περίπου αιώνες μετά, από τον μεγάλο έλληνα ιστορικό, τον Θουκυδίδη (Μακιαβέλι, Νικολό. 1989: 190-192,198). Την εποχή που έζησε ο Machiavelli, η Ιταλία ήταν διαιρεμένη σε διάφορες ανταγωνιζόμενες πόλεις-κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ρώμη υπό την ηγεσία του Πάπα (γνωστό ως Παπικό Κράτος) και αντιμετώπιζε τις διαρκείς προκλήσεις και επεμβάσεις των τότε ισχυρών της Ευρώπης (Γαλλία, Ισπανία, Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία). Ουσιαστικά, ο Machiavelli, με το έργο του ο *Ηγεμόνας*, ήθελε να παρουσιάσει στον ιταλικό λαό έναν ηγεμόνα ιδιαίτερα ικανό, αλλά ταυτόχρονα σκληρό και αμείλικτο που θα έχει πλήρως τα ηνία της διακυβέρνησης προκειμένου να ενοποιήσει την Ιταλία, δηλαδή να την καταστήσει ενιαίο κράτος. Με άλλα λόγια, προσπάθησε να μεταδώσει το πρότυπο του επιτυχημένου ηγεμόνα που είναι κατάλληλος για τη διοίκηση του

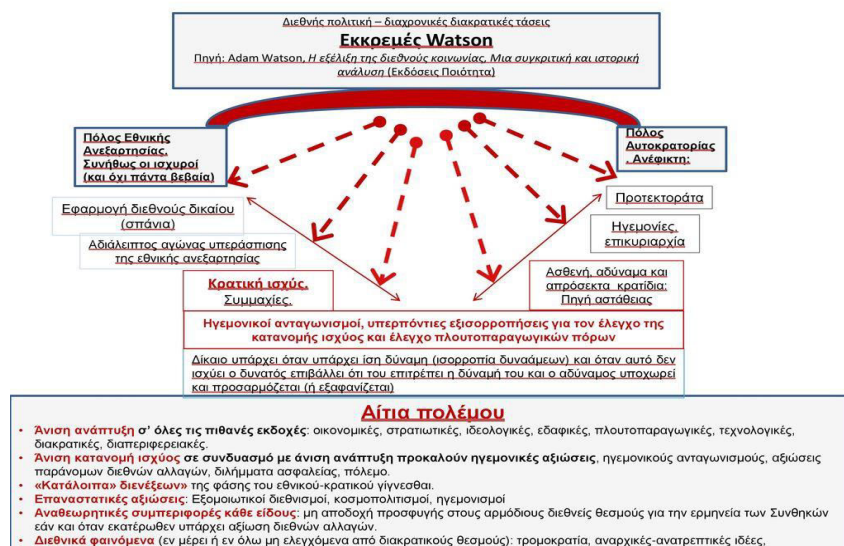
κράτους. Για να το πετύχει αυτό, μελέτησε συστηματικά το παρελθόν και μέσα από παραδείγματα διασήμων ιστορικών ανδρών, έφτιαξε ένα θεωρητικό κείμενο, που θα έδινε τη δυνατότητα στον εκάστοτε ηγεμόνα να μάθει ποιες πράξεις των διασήμων ανδρών να μιμείται και ποιες να αποφεύγει προκειμένου να γίνει ο καταλληλότερος. Ο ίδιος ο συγγραφέας το αναφέρει χαρακτηριστικά στο έργο του, στο κεφάλαιο XIV, [...] *ο ηγεμόνας πρέπει να διαβάξει την ιστορία και να μελετάει τις πράξεις των σπουδαίων ανδρών* [...] (Μακιαβέλι, Νικολό. 1989: 7-10,98,196,198 - Waltz, N. Kenneth. 2011: 270). Ο Machiavelli, υπήρξε σημαντικός πολιτικός ρεαλιστής και εκφραστής του κλασικού ρεαλισμού και τρία βασικά θεωρητικά αξιώματα που αναδεικνύονται στο έργο του, αποτελούν τις βάσεις της ρεαλιστικής φιλοσοφίας. Συγκεκριμένα, θεωρούσε την ιστορία, ότι ήταν μια ακολουθία από αίτια και αποτελέσματα και ότι η ιστορία μπορούσε να γίνει κατανοητή και να αναλυθεί μόνο με πνευματική προσπάθεια. Επίσης, θεωρούσε, ότι η θεωρία δεν δημιουργεί πρακτική, αλλά το αντίθετο, δηλαδή η πρακτική δημιουργεί θεωρία. Ο Machiavelli, υποστήριζε ότι η πολιτική έχει ως λειτουργία της την ηθική, η οποία, είναι περισσότερο προϊόν της ισχύος (Carr, H. Edward. 2011: 16, 102).

Μια σημαντική θεωρητική προσέγγιση που θα μας βοηθήσει στην ανάλυση του φαινομένου του ηγεμονισμού, προέρχεται από τον Adam Watson (1914-2007), ενός βρετανού θεωρητικού Διεθνών Σχέσεων και εκ των ιδρυτικών μελών της αγγλικής σχολής θεωρίας ΔΣ και είναι η θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς (pendulum), δηλαδή μια χρήσιμη μεταφορά για μια θεωρία συστημάτων, που αναδεικνύει με τρόπο μοναδικό τις διαχρονικές διακρατικές τάσεις (Μακρής, Σ. 2013: 34,248). Για λόγους σύγκρισης, το φάσμα στο εκκρεμές διαιρείται σε τέσσερις ευρείες κατηγορίες σχέσεων, δηλαδή, στην ανεξαρτησία, στην κυριαρχία, στην ηγεμονία, και στην αυτοκρατορία (Μακρής, Σ. 2013: 250). Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σκεφτούμε το φάσμα ως ένα τόξο, το μέσο του οποίου, να βρίσκεται σχηματικά στο κατώτατο σημείο της ταλάντωσης του εκκρεμούς, κάπου δηλαδή μεταξύ της ηγεμονίας και της κυριαρχίας. Ο Watson, εννοεί ως ηγεμονία, οποιαδήποτε δύναμη ή εξουσία σε ένα σύστημα, που μπορεί να επιβάλλει το νόμο, δηλαδή να καθορίζει τη λειτουργία του συστήματος. Με άλλα λόγια, η ηγεμονία είναι σε θέση να προσδιορίζει τις εξωτερικές σχέσεις μεταξύ των μονάδων μιας

διεθνούς κοινωνίας, ενώ ως προς τις εσωτερικές τους σχέσεις, οι μονάδες παραμένουν ανεξάρτητες (Μακρής, Σ. 2013: 250-251 - Makris, S. 2018: 26). Αυτό που γίνεται αντιληπτό, είναι ότι οι ανεξάρτητες μονάδες του συστήματος, όσο πιο στενά εμπλέκονται μεταξύ τους, τόσο λιγότερο προσπαθούν να λειτουργήσουν από μόνες τους, καθώς αντιλαμβάνονται το συμφέρον τους μέσω της συνεργασίας με όρους συμμαχίας. Η σχέση των διαφόρων μονάδων μεταξύ τους, μετατοπίζεται διαρκώς στο φάσμα με τη πάροδο του χρόνου και συνακόλουθα, οι μέθοδοι με τους οποίους η οργάνωση ενός συστήματος γίνεται πιο σφιχτή ή πιο χαλαρή. Έτσι, καθώς μετακινούμαστε στο φάσμα προς το σημείο που κάποια δύναμη ασκεί ηγεμονία, οι άλλες μονάδες προσαρμόζονται στα οφέλη που προκύπτουν από την ηγεμονική δύναμη, η οποία ρυθμίζει τη λειτουργία του συστήματος, έτσι ώστε, όλες οι μονάδες να αντιλαμβάνονται ότι είναι υπαρκτή μια ισορροπία πλεονεκτήματος αν αποδεχτούν την ηγεμονία. Συνεπώς, παραδοσιακά και οι ηγεμονικές δυνάμεις αντιλαμβάνονται ότι είναι προς όφελός τους να αντιμετωπίζουν με θετικό τρόπο τα συμφέροντα και την ευημερία των υπεξούσιων λαών τους (Watson, Adam. 2006: 40-44,46-47).

Συνολικά, σύμφωνα με το εκκρεμές, όπως φαίνεται στο **Σχήμα 1** παρακάτω, κάθε διεθνής κοινωνία αμφιταλαντεύεται, ανάμεσα, στη βούληση των μονάδων της για ουσιαστική ανεξαρτησία, που στην ακραία της εκδοχή, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αστάθεια και την ένταση των διεθνών ανταγωνισμών και στην επιδίωξη της διεθνούς τάξης για την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας, που στην ακραία της εκδοχή, οδηγεί στην επιβολή της αυτοκρατορικής εξουσίας μιας δύναμης επί των υπολοίπων. Όταν το εκκρεμές κινείται προς την επικράτηση της αυτοκρατορικής εξουσίας, οι υποτελείς δυνάμεις-μονάδες έχουν την τάση να δυσανασχετούν και πολλές φορές να επαναστατούν. Όταν το εκκρεμές κινείται προς το άλλο άκρο, αυτό των πολλαπλών ανεξαρτησιών χωρίς διεθνή ηγεσία, η επίτευξη διεθνούς τάξης καθίσταται δύσκολη και εντείνεται η διεθνής αστάθεια. Για την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας είναι απαραίτητη σε κάποιο βαθμό η ύπαρξη διεθνούς τάξης και μπορεί να είναι εφικτή μονάχα εφόσον υποστηρίζεται, είτε από μια ηγεμονική δύναμη, όπως η Αθήνα επί Περικλή τον 5^ο αιώνα π.Χ., όπως θα δούμε στη συνέχεια, είτε από μια συλλογική ηγεμονία, όπως το Κονσέρτο της Ευρώπης, ως πτυχή του Συνεδρίου της Βιέννης το 1814-1815. Όταν, όμως, η

ηγεμονία λαμβάνει χαρακτηριστικά καταπίεσης και δεσποτισμού, προκαλεί αντι-ηγεμονική συσπείρωση και το εκκρεμές μετακινείται προς τις πολλαπλές ανεξαρτησίες. Σε κάθε περίπτωση, ο Watson, παρατηρώντας τις κινήσεις του εκκρεμούς αυτού σε διεθνείς κοινωνίες, από την αρχαιότητα έως τη σημερινή εποχή, διαπίστωσε ότι δεν υφίσταται κάποιο σταθερό σημείο ισορροπίας, αφενός, γιατί οι αντίθετες ροπές προς μια ουσιαστική ανεξαρτησία και διεθνή τάξη, επηρεάζονται από τις αδιάκοπες αλλαγές στο διεθνή καταμερισμό ισχύος και αφετέρου, γιατί κάθε διεθνής κοινωνία εμφανίζει διαφορετικές νομιμοποιητικές αξίες, που μπορούν, είτε να είναι ευνοϊκές, είτε να αποτελούν τροχοπέδη για την ηγεμονική επιβολή τάξης, αν λάβουμε υπόψη, τη νομιμοποίηση, ως την αποδοχή μιας εξουσίας, το δικαίωμα ενός νόμου ή ηγεμόνα να γίνει πλήρως αποδεκτός, σε αντιδιαστολή με την ισχύ κάποιου να προβεί σε καταναγκασμό. Ως προς το τελευταίο, παράδειγμα, αποτελεί η Ρώμη, με την Pax Romana, που θα αναφερθούμε στη συνέχεια, στην οποία οι νομιμοποιητικές αξίες που έλαβαν χώρα διευκόλυναν την επιβολή ηγεμονικής τάξης, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν γνώρισε αντιστάσεις. Απεναντίας, η κλασική Ελλάδα, καθώς και η σημερινή κοινωνία των κυρίαρχων κρατών, αποτελούν παραδείγματα, που οι αντι-ηγεμονικές νομιμοποιητικές αξίες που γνώρισαν, δεν ήταν ευνοϊκές για τη μονομερή επιβολή ηγεμονικής τάξης, χωρίς πάλι αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρξαν ηγεμονίες, όπως για παράδειγμα, η Αθηναϊκή Συμμαχία-Ηγεμονία (Watson, Adam. 2006: 14-15,46), για την οποία θα αναφερθούμε παρακάτω στην εργασία μας.

Σχήμα 1

https://www.google.gr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fslideplayer.gr%2Fslide%2F11991312%2F&psig=AOvVaw0tR6C9B_KseUWO0Rk_FUGS&ust=1668424518754000&source=images&cd=vfe&ved=0CA0QjRxqFwoTCLjL5u2Dq_sCFQAAAAAdAAAAABAI

Μια άλλη θεωρητική διάσταση για την ηγεμονία (hegemony) στις Διεθνείς Σχέσεις, δόθηκε από έναν σημαντικό αμερικανό πολιτικό επιστήμονα, τον Robert Gilpin (1930-2018), ο οποίος έδωσε ένα δικό του ορισμό για τον ηγεμόνα, τον οποίο θεωρεί ως το κράτος εκείνο, που ταυτόχρονα, είναι πολιτικά η πιο ισχυρή δύναμη και οικονομικά η πιο αποτελεσματική (Williams, P. Kristen., Lobell, E. Steven & Jesse, G. Neal. 2012: 4) και ο οποίος συγκρότησε το φαινόμενο του ηγεμονισμού (hegemonism) και τη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας (Hegemonic stability theory) (HST), μέσα στο ρεαλιστικό πλαίσιο, αλλά εστιασμένη στο οικονομικό πεδίο. Όταν η έννοια της ηγεμονίας λαμβάνει χαρακτηριστικά γεωπολιτικής και πολιτιστικής κυριαρχίας μιας χώρας πάνω από άλλες αποτυπώνεται ως ηγεμονισμός. Ο ηγεμονισμός περισσότερο αντικατοπτρίζεται στην ιδέα ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις διαχρονικά επιδίωκαν να καθιερώσουν την ευρωπαϊκή ηγεμονία, δηλαδή την αποικιοκρατία, πάνω από τις ηπείρους της Ασίας και της Αφρικής. Ο ηγεμονισμός εμπεριέχεται στη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, όπου σταθερότητα (stability) νοείται η ισορροπία, η ασφάλεια και η ειρήνη. Η σταθερότητα εκφράζει ότι το κράτος-ηγεμόνας μπορεί να φτιάξει ένα διεθνές σύστημα το οποίο είναι σταθερό, ένα είδος ειρήνης και η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, ως θεωρία ΔΣ, έρχεται να μας αποδείξει ότι το διεθνές σύστημα είναι πιο πιθανό να παραμείνει σταθερό όταν ένα μόνο κράτος είναι ο ηγεμόνας. Με άλλα λόγια, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας αναπτύχθηκε με σκοπό να αναδείξει την υπόθεση εργασίας ότι τα σταθερά διεθνή καθεστώτα, ειδικά στο ευπαθές πεδίο των διεθνών οικονομικών σχέσεων, εξαρτώνται καθοριστικά από την ύπαρξη ενός κράτους-ηγεμόνα, το οποίο είναι σε θέση να εγκαθιδρύσει και να επιβάλλει, όποτε χρειάζεται, τις νόρμες, τα πλαίσια και τους κανόνες ενός διεθνούς

οικονομικού και εμπορικού συστήματος, που θα είναι ανταποδοτικά επωφελές και για τους άλλους διεθνείς δρώντες. Από τα χαρακτηριστικά παραδείγματα της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας είναι η Pax Britannica, τον 19^ο αιώνα και η Pax Americana τον 20^ο αιώνα, που θα αναλύσουμε στη συνέχεια στη εργασία μας και μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η θεωρία αυτή κατατάσσεται στις λεγόμενες ήπιες ηγεμονικές θεωρίες των ΔΣ και γιγνώσκει τη διεθνή πολιτική στη “λογική” του δούναι και λαβείν (give and take) (κυρίως στην περίπτωση της Pax Americana) (Μακρής, Σ. 2017: 899, 901-902 - Μακρής, Σ. 2013: 31-32).

Σημαντικό στοιχείο της ανάλυσης του Gilpin περί ηγεμονικής σταθερότητας είναι το γεγονός ότι την εντάσσει στην έννοια και τη θεωρία του ηγεμονικού πολέμου (hegemonic war) (Makris, S. 2018: 18). Όταν ένα κράτος καταστεί ηγεμονικό, πρώτα από όλα, επιδιώκει να διατηρήσει τη θέση του (αποτροπή αποστασιών) και το διεθνές κύρος (status) που απολαμβάνει και να διευρύνει την επιρροή του. Ως προς αυτό, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί, στον 5^ο αιώνα π.Χ., στον Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-404 π.Χ.), οι κινήσεις των Αθηναίων που εκστράτευσαν εναντίον πόλεων-κρατών (Ποτίδαια, Μυτιλήνη) επειδή είχαν αποστατήσει. Επίσης, στον 20^ο αιώνα, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, είναι γνωστό ότι οι δύο πλευρές, οι ΗΠΑ και οι ΕΣΣΔ, προσπάθησαν να διευρύνουν την επιρροή τους. Ακόμη περισσότερο, ένα κράτος-ηγεμόνας, επιχειρεί να εκμηδενίσει την πιθανότητα να αναδειχθεί ένας αντίπαλος σε ηγεμονική δύναμη που να μπορεί να θέσει σε αμφισβήτηση ή να επικρατήσει εναντίον του σε περίπτωση πολέμου. Πρόκειται για τον λεγόμενο «αμιγή» ηγεμονικό ανταγωνισμό και ως τέτοια περίπτωση, μπορούμε να θεωρήσουμε, την αντίδραση των βρετανών στην ανάδειξη της Γερμανίας σε ηγεμονική δύναμη κατά τη διάρκεια του Ά Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918). Όπως αναφέραμε παραπάνω, επιδίωξη του ηγεμόνα είναι να διαδραματίσει το ρόλο του σταθεροποιητή στο διεθνές σύστημα και ως εκ τούτου, δύναται να συγκρουστεί με αναθεωρητικές δυνάμεις, που επιδιώκουν τη διαδοχή των ηγεμονιών και γενικότερα την αλλαγή του υφιστάμενου status quo και συνακόλουθα, να οδηγήσουν σε μία νέα διεθνή κρίση. Ως παράδειγμα, για το τελευταίο, αναφέρεται το επιχείρημα ότι το ελληνικό σύστημα των πόλεων-κρατών κατέρρευσε, επειδή, η Σπάρτη, που ήταν η νικήτρια δύναμη στον Πελοποννησιακό Πόλεμο και ανέτρεψε την ηγεμονική

δύναμη που ήταν η Αθήνα, δεν μπόρεσε να ασκήσει με πληρότητα τα καθήκοντα του ηγεμόνα. Μη λησμονούμε ακόμη, ότι το κράτος-ηγεμόνας, αν και επιδιώκει το ρόλο του σταθεροποιητή που αναφέραμε παραπάνω, κάποιες φορές, υιοθετεί πρακτικές καταπίεσης και τότε η ηγεμονία, μπορεί να αποτελέσει αιτία πολέμου, εξαιτίας των αντιδράσεων και της απορρύθμισης που προκαλεί στους ηγεμονευόμενους και αυτό είναι κάτι στο οποίο, ενίοτε, πρέπει να εστιάσουν οι ηγεμονεύουσες δυνάμεις (Μακρής, Σ. 2017: 903 - Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας. 2007: 345-347, 349-350).

Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, με την πάροδο του χρόνου, ταυτίστηκε με τις απόψεις του πολιτικού ρεαλισμού σχετικά με την πολιτική και οικονομική ισχύ στις Διεθνείς Σχέσεις. Οι υπέρμαχοι του πολιτικού ρεαλισμού, με θεωρητικό όχημα την έννοια της ηγεμονίας, θεωρούν την έννοια της παγκοσμιοποίησης, ως τη νέα κυρίαρχη ιδεολογία των πιο ισχυρών παικτών του διεθνούς συστήματος, η οποία επιζητά ακόμη πιο ανοικτές αγορές και ίσως η έννοια αυτή να υποδηλώνει την ανάγκη μιας νέας καθολικού τύπου ηγεμονίας στον κόσμο (Μακρής, Σ. 2007: 361 - Μακρής, Σ. 2017: 901). Σε γενικές γραμμές, η παγκοσμιοποίηση, σχετίζεται με τρία βασικά ζητήματα, που αφορούν, την κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα, τη σημασία που έχει η κρατική κυριαρχία ως τρόπος ρύθμισης των σύγχρονων διεθνών σχέσεων, καθώς και την ποσοτική και ποιοτική σημασία της άσκησης βίας στη διεθνή πολιτική (Bull, Hedley. 2007: 14). Σε κάθε περίπτωση, η έννοια της παγκοσμιοποίησης είναι εξαιρετικά πολύπλοκη και πολύπλευρη και σε μεγάλο βαθμό, μπορούμε να πούμε, ότι εκφράζει την πολυεπίπεδη διασύνδεση των κρατών και των κοινωνιών σε παγκόσμια κλίμακα. Επίσης, η παγκοσμιοποίηση συμβαδίζει με μια ισχυρή εκτεταμένη συμπύκνωση του χώρου και του χρόνου, όπου το οποιοδήποτε μικρό ή μεγάλο γεγονός, τοπικής, εθνικής, περιφερειακής ή και διεθνούς φύσεως να βιώνεται με ακαριαίο σχεδόν τρόπο σε κάθε σημείο του πλανήτη (Μακρής, Σ. 2007: 360) και συνολικά, ως φαινόμενο, συνάδει με ένα σύμπλεγμα διεργασιών με διάφορα χαρακτηριστικά, όπως η ταχύτητα, η εγγύτητα, η ρευστότητα (μετακινήσεις), η πολυπλοκότητα, ο τεχνολογικός οργασμός, η διασυνδεσιμότητα (διάλεξη, κ. Μικέλης) και ως εκ τούτου, έχει προκαλέσει ενστάσεις για το ρόλο και τη θέση του κράτους στη νέα εποχή. Ως προς αυτό, έχουν αναπτυχθεί διεθνολογικές θεωρίες, ανάμεσα στις οποίες είναι και το

ρεαλιστικό ή κρατοκεντρικό παράδειγμα. Σύμφωνα μ' αυτό, το κρατοκεντρικό σύστημα μοιάζει με ένα μπιλιάρδο, όπου κάθε μπίλια συμβολίζει ένα κράτος, χωρίς να μας ενδιαφέρει το περιεχόμενο κάθε μπίλιας αλλά το πώς κινείται στο διεθνή χώρο (billiard ball image). Συνάμα, ο κλασικός ρεαλισμός, αποτελείται, όπως έχουμε δει, από συγκεκριμένα αξιώματα, όπως η σημασία του έθνους-κράτους ως βασικού παράγοντα του διεθνούς συστήματος, το οποίο διεθνές σύστημα με τη σειρά του είναι άναρχο και ανταγωνιστικό. Επίσης, το έθνος-κράτος συνιστά μια ορθολογική ενότητα η οποία λειτουργεί στα πλαίσια της λογικής του κόστους-οφέλους και η επίτευξη του εθνικού συμφέροντος, μέσω της ισχύος, καθίσταται επιβεβλημένη. Με βάση τα παραπάνω αξιώματα και δεδομένου, ότι κατά καιρούς, διεξάγονται πόλεμοι, δηλαδή οργανωμένες πράξεις βίας μεταξύ πολιτικών μονάδων, που επηρεάζουν σημαντικά το διεθνές σύστημα, το κράτος, για τους ρεαλιστές, μάλλον ενισχύει τη θέση του και επεκτείνει το ρόλο του στην υπό διαμόρφωση παγκόσμια σκηνή (Μακρής, Σ. 2007: 366-367 - Μακρής, Σ. 2017: 901 - Bull, Hedley. 2007: 238). Εμείς καλούμαστε σε αυτήν τη διπλωματική εργασία, να εξετάσουμε ενδελεχώς το ηγεμονικό φαινόμενο, μέσα από τη μελέτη τεσσάρων μειζόνων ηγεμονιών, της Αθηναϊκής Συμμαχίας-Ηγεμονίας, της Pax Romana, της Pax Britannica και της Pax Americana ως ξεχωριστά case study και να προσεγγίσουμε το συναφές φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, το οποίο οι παραπάνω ηγεμονίες έφεραν στο διεθνές προσκήνιο και υπό αυτήν την έννοια έθεσαν τον ηγεμονισμό σε νέες βάσεις και προοπτικές.

Κεφάλαιο 1^ο : Η Δηλιακή Συμμαχία ή Ἡ Αθηναϊκή Συμμαχία και η μετατροπή της σε Αθηναϊκή Ηγεμονία

Η γενεαλογία της μελέτης των διεθνοπολιτικών ζητημάτων ξεκινάει αναμφίβολα από τη μελέτη ενός ιστορικού έργου, τον Πελοποννησιακό Πόλεμο που έγραψε ο Θουκυδίδης. Πρόκειται για έργο πολυσχιδές, στο οποίο αναλύονται τα αίτια ενός τοπικού πολέμου ανάμεσα σε πόλεις-κράτη, την Αθήνα και την Σπάρτη, με τρόπο συστηματικό και πολυεπίπεδο δίνοντας έτσι τη δυνατότητα αφαίρεσης και γενίκευσης, δηλαδή άντλησης γενικευμένων συμπερασμάτων για ένα από τα κυρίαρχα προβλήματα που απασχολούν τις ΔΣ, το πρόβλημα του πολέμου (Morgenthau, J. Hans. 2018: 17), που όπως αναφέραμε παραπάνω είναι ικανό να διαφοροποιεί σημαντικά το διεθνές σύστημα και ακόμη περισσότερο, εξετάζει με λεπτομέρειες την ίδια την ανθρώπινη φύση, που αποτελεί το βασικό περιεχόμενο του κλασικού ρεαλισμού και διερευνά τη διαχρονική σημασία της μελέτης της Ιστορίας σε όλες της τις διαστάσεις (Μακρής, Σ. 2013: 72). Ακόμη περισσότερο, το έργο αυτό, το οποίο διαιρέθηκε σε οχτώ βιβλία (Hornblower, Simon. 2005: 267), άσκησε και ασκεί μεγάλη επιρροή σε ιστορικούς και πολιτικούς επιστήμονες και εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο φιλοσοφικών αναζητήσεων και διαρκούς παρατήρησης και έρευνας από όσους ενδιαφέρονται για την εξέλιξη συνολικά των ΔΣ. Ποιό είναι όμως το περιεχόμενο σε γενικές γραμμές του ιστορικού έργου του Θουκυδίδη; Στο Α' βιβλίο, ο μεγάλος ιστορικός συγκρίνει τον Πελοποννησιακό Πόλεμο με προηγούμενα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας και ερευνά τα αίτια του Πολέμου με μια αναδρομή στο πρώιμο στάδιο και στην εξέλιξη της Αθηναϊκής Ηγεμονίας (Hornblower, Simon. 2005: 29 - Μακρής, Σ. 2013: 74). Στο Β' βιβλίο, ο Θουκυδίδης προβαίνει σε εξιστόρηση του Πολέμου και αυτό το πραγματοποιεί μέσα από την παρουσίαση ακολουθίας γεγονότων με χρονολογική σειρά, δηλαδή ξεκινά από το 1^ο έτος (431π.Χ.), έχοντας όμως στο νου του τη διαίρεση κάθε χρόνου σε καλοκαίρι και χειμώνα. Στο Γ' βιβλίο, ο Θουκυδίδης παρουσιάζει κυρίως τις ωμότητες που συντελέστηκαν κατά τα επόμενα τρία χρόνια αφότου ξεκίνησε ο Πόλεμος (430-428 π.Χ.) και στο Δ' βιβλίο αναφέρεται σε διάφορες

άλλες στρατιωτικές επιχειρήσεις (Hornblower, Simon. 2005: 89). Στο Ε' βιβλίο, ο Θουκυδίδης μας δίνει στοιχεία της επιχείρησης των Αθηναίων κατά της Μήλου, μέσα από την οποία διακρίνεται σε βάθος η επεκτατική πολιτική της Αθήνας την εποχή εκείνη. Είναι χαρακτηριστικό ένα απόσπασμα, που είναι από τα δραματικότερα επεισόδια του Πελοποννησιακού Πολέμου, ο Μηλίων Διάλογος (Ε'84-116), δηλαδή, ο Διάλογος των Μηλίων με τους Αθηναίους και έχει μείνει στην ιστορία, ως η αντιπαράθεση του δικαίου έναντι της ισχύος. Σ' αυτό το Διάλογο, η πραγματική αιτία του πολέμου, συνδέεται με την άρνηση των Αθηναίων να θέσουν ως προτεραιότητα τη λογική στις σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους και συνάμα, η επιμονή τους για συνεχή βήματα προς επέκταση της ηγεμονίας τους, στηριζόμενοι στις στρατιωτικές και οικονομικές δυνάμεις τους, πράγμα, που οι πελοποννήσιοι (το αντίπαλο δέος), αναμφίβολα, δεν μπορούσαν να ανεχτούν (Μακρής, Σ. 2013: 84-85). Στα δύο επόμενα βιβλία ΣΤ' και Ζ', ο μεγάλος ιστορικός, μας περιγράφει τα γεγονότα της εκστρατείας των Αθηναίων στη Σικελία, που συντελέστηκαν το διάστημα 415-413 π.Χ. (Hornblower, Simon. 2005: 75,89-90,270-271). Τέλος, στο Η' βιβλίο ο Θουκυδίδης αναφέρεται στα πρώτα χρόνια του Ιωνικού ή Δεκελειακού Πολέμου (άρχισε το 413 π.Χ.) (Hornblower, Simon. 2005: 271) και μας δίνει πληροφορίες για τη διείσδυση των Περσών στις ελληνικές υποθέσεις και την αποστασία, που αρχίζει να διαφαίνεται, πολλών συμμάχων από τους Αθηναίους. Να αναφέρουμε στο σημείο αυτό, ότι αν και σε όλο σχεδόν το έργο του Θουκυδίδη, φαίνεται ότι ο μεγάλος ιστορικός θεωρεί τον πόλεμο ως ένα συστημικό φαινόμενο (τα άλλα δυο επίπεδα ανάλυσης της διεθνολογικής μεθοδολογίας είναι το ατομικό (ηγέτης ή ομάδα) και το κρατικό (εξωτερική πολιτική)), δηλαδή σχετίζεται με την κατανομή ισχύος, την αλλαγή στην ισορροπία ισχύος και οφείλεται στο νόμο της άνισης ανάπτυξης, που ονομάζεται και θουκυδίδειο αδιέξοδο, το οποίο μάλιστα, είχε ως μία από τις συνέπειες της παγίωσής του, την καθιέρωση απλών διαδικασιών που ρυθμίζουν τις σχέσεις ανάμεσα στα κυρίαρχα κράτη του διεθνούς συστήματος και αποτελεί από τις σημαντικότερες θεωρίες των ΔΣ μέχρι σήμερα, στην πραγματικότητα, ο Θουκυδίδης αναμοχλεύει τα δεδομένα του και μας δίνει μάλλον μια πιο σύνθετη και ίσως πολύμορφη προσέγγιση, η οποία δίνει σημασία και στα τρία

επίπεδα ανάλυσης που αναφέραμε παραπάνω (Μακρής, Σ. 2007: 441-442 - Ήφαιστος, Π. 2001: 61). Σε κάθε περίπτωση, όπως ήδη έχουμε αναφερθεί παραπάνω, ο Θουκυδίδης, μέσα από το έργο του, γίνεται ο θεμελιωτής του πολιτικού ρεαλισμού ως προσέγγιση στη μελέτη των ΔΣ και μέσα από αυτή τη μελέτη διερευνήθηκαν διάφορες έννοιες των ΔΣ (Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας. 2015: 10) ανάμεσα στις οποίες και η έννοια της ηγεμονίας που μας ενδιαφέρει και στο κεφάλαιο αυτό της διπλωματικής εργασίας μας ζητούμενο είναι η Αθηναϊκή Ηγεμονία ως ξεχωριστή μελέτη περίπτωσης.

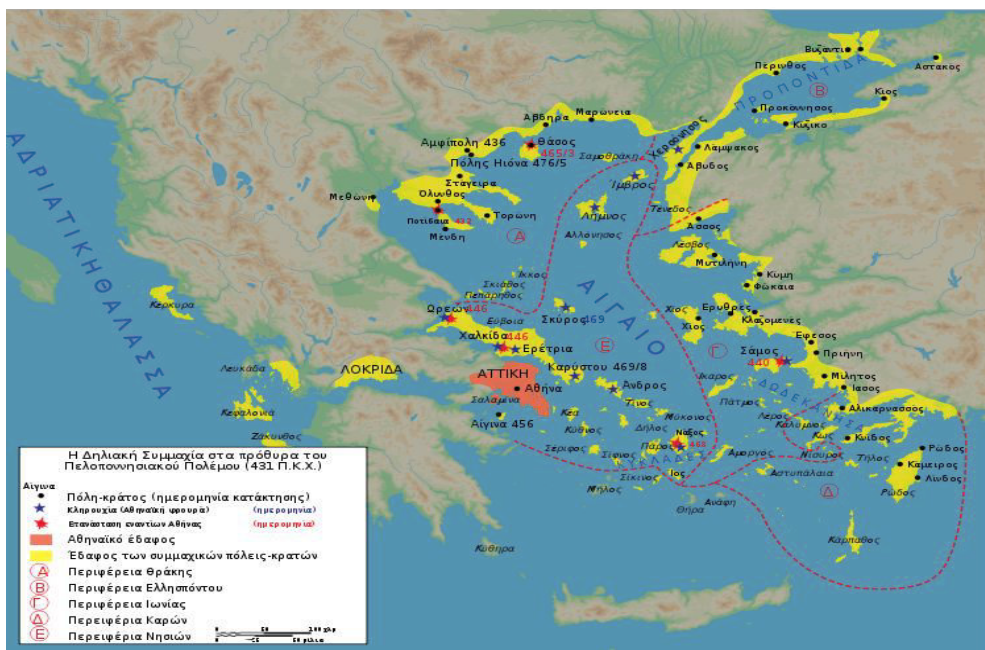
Αρχικά, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η αρχαία Ελλάδα στο χρονικό διάστημα από το 500 έως περίπου το 100 π.Χ., δηλαδή από τον 5^ο έως το 2^ο αιώνα π.Χ., κατέχει μια πιο ξεχωριστή θέση στην εξέλιξη της σύγχρονης διεθνούς κοινωνίας, καθόσον το πρώτο μισό αυτής της περιόδου είναι άξιο περαιτέρω εμβάθυνσης και παρατήρησης του τρόπου λειτουργίας και οργάνωσης των εξωτερικών σχέσεων μεταξύ των διαφόρων πόλεων-κρατών, που ήταν η βασική μονάδα κοινωνικο-πολιτικής συγκρότησης του ελληνικού κόσμου, όπως αντίστοιχα και το πώς λειτουργούσαν οι Πέρσες, και στο δεύτερο μισό, έχουν ενδιαφέρον οι καινοτόμοι τρόποι οργάνωσης των εξωτερικών σχέσεων των ελληνιστικών μοναρχιών. Η αρχαία Ελλάδα είναι επίσης, σημαντική περίοδος, γιατί το “ελληνοπερσικό σύστημα” έπαιξε καταλυτικό ρόλο στο ευρωπαϊκό σύστημα, από το οποίο προέκυψε το σημερινό σύστημα, ενώ για αρκετούς αιώνες, στοιχεία της ελληνικής πρακτικής χρησίμευαν ως πρότυπα-μοντέλα για την ευρωπαϊκή κοινωνία κρατών. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί, ότι υπήρχε μια φυσική ομοιότητα μεταξύ των δύο κοινωνιών και αν δανειστούμε πληροφορίες από τη θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς, του Watson, που αναλύσαμε παραπάνω, και οι δύο βρίσκονταν προς το άκρο των ανεξαρτησιών του φάσματος. Για την έρευνά μας, είναι χρήσιμο να εξετάσουμε το διακρατικό μοντέλο στην Ελλάδα, την περίοδο από τον 5^ο αιώνα και ως τέλος του Πελοποννησιακού Πολέμου, δηλαδή την περίοδο μεταξύ 500 έως 404 π.Χ.. Αυτό το οποίο θα μπορούσαμε να προβάλλουμε, είναι ότι οι ελληνικές πόλεις-κράτη, βρίσκονταν ξεκάθαρα, όσον αφορά την ιδέα τους περί νομιμοποίησης, με βάση τη θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς, προς το άκρο των πολλαπλών ανεξαρτησιών του φάσματός μας. Για τον δε προσδιορισμό της

νομιμοποίησης, χρήσιμα εργαλεία, ήταν, τόσο η εξουσία που οι συμβάσεις και οι θεσμοί μιας κοινωνίας, με επίσημο ή ανεπίσημο χαρακτήρα, ήταν σε θέση να ασκούν, όσο και ο βαθμός συνέχειας μιας κοινωνίας μαζί με τους προκατόχους της, καθώς και ο βαθμός πολιτισμικής συγγένειας των μελών της. Το σύστημα των ελληνικών πόλεων-κρατών στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στην ανεξάρτητη πόλη και όποιες προσπάθειες γίνονταν για να μετατοπιστεί προς την ηγεμονία και πέρα από αυτή έπρεπε να συμβαδίζουν με τη γενική υπόθεση περί ανεξαρτησίας, καθώς οι Έλληνες διακρίνονταν από άλλους για το γεγονός ότι έδιναν πολύ μεγάλη σημασία στην ελευθερία δράσης στις διάφορες εξωτερικές τους υποθέσεις. Γενικότερα, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, ότι οι ελληνικές πόλεις-κράτη βρίσκονταν στο δυτικό άκρο του πολιτισμένου κόσμου, ενώ η ιδανική ελληνική εκδοχή των πόλεων-κρατών εισήχθη κατά βάση από την Αναγέννηση στο ευρωπαϊκό σύστημα και συνάμα, η νομιμοποίηση της ανεμπόδιστης ανεξαρτησίας εξακολουθεί να αποτελεί μια ισχυρή δέσμευση της διεθνούς κοινωνίας μας έως σήμερα (Watson, Adam. 2006: 54, 95-96,98-99). Έχοντας αναλύσει το σύστημα των ελληνικών πόλεων-κρατών, είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό, να δούμε τα χαρακτηριστικά της αρχαίας Αθήνας και τα γεγονότα που οδήγησαν στην σύσταση της Αθηναϊκής Συμμαχίας και σταδιακά την μετέτρεψαν σε μια Αθηναϊκή Ηγεμονία.

Βρισκόμαστε στην περίοδο της κλασικής εποχής, δηλαδή την περίοδο από τον 5^ο αιώνα, ήτοι το 500 π.Χ. και έως το 323 π.Χ. (θάνατος του Μεγάλου Αλεξάνδρου) και η αρχαία Αθήνα ως πόλη-κράτος της αρχαίας Ελλάδας (οι άλλες σημαντικές ανεξάρτητες ελληνικές πόλεις-κράτη ήταν η Σπάρτη, η Κόρινθος και η Θήβα) γίνεται μία από τις πιο εμβληματικές πόλεις του αρχαίου κόσμου γενικότερα. Οι Αθηναίοι ήταν Ίωνες στην καταγωγή, που ήταν ένα από τα τέσσερα αρχαία ελληνικά φύλα (τα άλλα ήταν οι Αχαιοί, οι Αιολείς και οι Δωριείς) και ήταν εγκατεστημένοι κυρίως στην Αττική, στα νησιά του Αιγαίου και στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας, στην περιοχή που ονομάζεται Ιωνία (Hornblower, Simon. 2005: 42). Στην Αττική διαμορφώθηκε μία ξεχωριστή διάλεκτος της ιωνικής, η λεγόμενη αττική διάλεκτος, η οποία έγινε η επικρατούσα και μάλιστα, αποτέλεσε τη γλώσσα των γραμμάτων και των τεχνών στην αρχαιότητα. Οι Αθηναίοι, ήδη από τον

6^ο αιώνα π.Χ., ήταν με διαφορά οι πιο δημιουργικοί από όλες τις ελληνικές κοινοπολιτείες, όπου κοινοπολιτεία να θεωρήσουμε κάθε ελληνική πόλη που ήταν μια ολιγάριθμη ένωση πολιτών και αυτοί οι ‘πολίτες’ ήταν οι ένοπλοι, βάσει κληρονομικού δικαιώματος, ιδιοκτήτες της κοινοπολιτείας. Μέσα σε εύλογο διάστημα κατόρθωσαν να παράγουν το μεγαλύτερο μέρος της κλασικής ελληνικής γραμματείας και σκέψης που έφτασαν μέχρι τις μέρες μας (ο Σόλων καθιερώνει το έτος ως μέτρηση του χρόνου, ο Θαλής ο Μιλήσιος διατυπώνει νόμους της γεωμετρίας, ο Πυθαγόρας ο Σάμιος διατυπώνει τους βασικούς κανόνες των μαθηματικών, ο Αίσωπος με τους γνωστούς μύθους του Αισώπου, ως ο πατέρας του αρχαίου μύθου, η ίδρυση δημόσιας βιβλιοθήκης στην Αθήνα το 526 π.Χ. επικυρώνει την άνθιση της καλλιέργειας των γραμμάτων στην Αθήνα (6ος αιώνας π.Χ.-Wikipedia. 2022)). Πέρα όμως από το εξαιρετο πνευματικό πεδίο που άρχισε να καλλιεργείται στους κόλπους της τότε αθηναϊκής κοινωνίας, υπήρχαν πολλοί Αθηναίοι πολίτες οι οποίοι ήταν κυρίως βιοτέχνες και αγρότες και αποτελούσαν τη βάση της κοινωνικής δομής της Αθήνας και ανάμεσα στους οποίους και μια ξεχωριστή αλλά ιδιαίτερα δραστήρια και μεγάλη εμπορική κοινότητα ξένων, αρκετά εύπορων εμπόρων και μεταποιητών που ονομάζονταν «μέτοικοι». Οι τελευταίοι, δεν είχαν το δικαίωμα να γίνουν πολίτες, ωστόσο κατόρθωσαν με τη δράση τους και τις αυξημένες οικονομικές τους δυνατότητες, να μετατρέψουν την Αθήνα σε μια πολύ πλούσια και κοσμοπολίτικη πόλη-κράτος. Συνάμα, με τα χρήματά τους, μπορούσαν να επηρεάσουν και τελικά να επιτύχουν τη συγκέντρωση ψήφων, που ήταν απαραίτητες στη λαϊκή συνέλευση για τους σκοπούς της επεκτατικής και αυτοκρατορικής πολιτικής. Συνολικά, να επισημάνουμε ότι οι «μέτοικοι» και άλλοι μη Αθηναίοι, όπως οι γυναίκες και οι σκλάβοι, αναλογικά ήταν πολλαπλάσιοι από τους ιδιοκτήτες της πόλης-κράτους. Σε κάθε περίπτωση, οι Αθηναίοι πολίτες που είχαν τα ηνία της αθηναϊκής κοινωνίας είχαν διαμορφώσει τις συνθήκες εκείνες που καθιστούσαν την Αθήνα την πιο ισχυρή πόλη-κράτος από οικονομική και ναυτική άποψη. Κύρια πηγή άντλησης του μεγάλου πλούτου, υπήρξαν, η μεταποίηση, με τη διαδικασία μετατροπής φυσικών προϊόντων σε βιοτεχνικά σταδιακά να γιγαντώνεται και το θαλάσσιο εμπόριο και καθώς η οικονομία επεκτεινόταν και ο πληθυσμός αυξανόταν, οι Αθηναίοι άρχισαν να εξαρτώνται βαθμιαία όλο και πιο πολύ από τις εισαγωγές και ιδιαίτερα αυτές των τροφίμων. Το

θαλάσσιο εμπόριο στην Ελλάδα, άρχισε να λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις και να γίνεται ιδιαίτερα ανταγωνιστικό και επικίνδυνο. Εξ' αυτού, οι Αθηναίοι έθεσαν ως ακρογωνιαίο λίθο, τον έλεγχο του Αιγαίου και των νησιών του και αυτό έλαβε χώρα, μέσω μιας ηγεμονικής συμμαχίας, τη λεγόμενη Συμμαχία της Δήλου ή Δηλιακή Συμμαχία ή Ά Αθηναϊκή Συμμαχία, η οποία, όπως θα δούμε παρακάτω, κατέστη, σταδιακά, μια αθηναϊκή κυριαρχία που είχε πλέον ευκολότερη σύνδεση με τις πιο απομακρυσμένες πόλεις-κράτη που βρίσκονταν στο θαλάσσιο δρόμο για τη Μαύρη Θάλασσα, όπως η καθοριστικής σημασίας, από γεωγραφική άποψη, πόλη του Βυζαντίου, όπως φαίνεται στον *Χάρτη 1* παρακάτω (Watson, Adam. 2006: 99,109). Πώς όμως φτάσαμε στην Ά Αθηναϊκή Συμμαχία;

Χάρτης 1

Map_athenian_empire_431_BC-en.svg:

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12767962>

Οι Πέρσες αναμείχθηκαν με τον ελληνικό κόσμο όταν έθεσαν υπό την κυριαρχία τους, περί το 546 π.Χ., το λυδικό αυτοκρατορικό σύστημα που κάλυπτε την περιοχή στα δυτικά της σημερινής Τουρκίας. Σταδιακά, οι Πέρσες επέβαλλαν την εξουσία τους σε όλες τις ελληνικές πόλεις-κράτη στις

ασιατικές ακτές του Αιγαίου και αυτό είχε ως επακόλουθο οι τελευταίες να αναζητήσουν βοήθεια, την οποία βρήκαν από τους Αθηναίους οι οποίοι έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις εκκλήσεις των δυσσαρεστημένων και των μεταναστών από τα παράλια της Ασίας. Οι Αθηναίοι μαζί με τους Σπαρτιάτες και τους Κορίνθιους, σε αντίθεση με τους Θηβαίους, άρχισαν να συνεργάζονται ως τρεις κοινοπολιτείες που ηγούνταν της ανεξαρτησίας στην παραπάνω περιοχή και ως αντίδραση στην επεκτατική πολιτική των Περσών στην κεντρική Ελλάδα και τη Μακεδονία και αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια σειρά από συμπλοκές, με πιο γνωστές τη μάχη των Θερμοπυλών (480 π.Χ.), με ήττα των Σπαρτιατών, γράφοντας όμως μια λαμπρή σελίδα της ιστορίας, καθώς και τη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.) και τη ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.) με νίκες των Αθηναίων επί των Περσών. Το 479 π.Χ., υπήρξε σημειολογικό στις εξελίξεις του 5^{ου} αιώνα π.Χ., καθώς πραγματοποιήθηκε μία καθοριστική μάχη μεταξύ των Ελλήνων και των Περσών, η μάχη των Πλαταιών (πόλη της Βοιωτίας), με νικητές τους πρώτους. Αναμφίβολα, η νίκη των Ελλήνων στη μάχη αυτή αποτέλεσε μια καμπή για το “ελληνοπερσικό σύστημα”. Ουσιαστικά, η ήττα των Περσών στις Πλαταιές, οδήγησε σε αποτυχία την απόπειρα τους να εγκαθιδρύσουν μια ηγεμονική τάξη πραγμάτων στην Ελλάδα. Εκείνο που άρχισε να διαφαίνεται, ήταν, ότι οι Πέρσες δεν μπορούσαν να ασκήσουν εξουσία ούτε στις ασιατικές ακτές, ενώ, παράλληλα, στην Ελλάδα και των δυο πλευρών ακτών του Αιγαίου, κυριαρχούσε η αντίληψη περί συνεργασίας μεταξύ των Αθηναίων και των Σπαρτιατών. Πράγματι, οι δύο αυτές δυνάμεις συνεργάστηκαν για να επιβάλλουν για πρώτη φορά το νόμο στο σύστημα και να εξελιχθούν τελικά σε μια κοινή ηγεμονία, γνωστή ως «διαρχία», ήδη από το 481 π.Χ.. Σταδιακά, όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, οι Αθηναίοι διαθέτοντας έναν ισχυρό στόλο που διασφάλιζε την ηρεμία στα νερά, ανέπτυξαν σημαντικά το εμπόριο και ο πλούτος που δημιουργήθηκε ήταν τόσο μεγάλος, που μετέτρεψε τους Αθηναίους σε κυρίαρχους του πολιτικού παιχνιδιού στην περιοχή και ως εκ τούτου, άρχισαν να αντιμετωπίζουν υποτιμητικά τους Σπαρτιάτες που διέθεταν μόνο χερσαίες δυνάμεις και τελικά να τους θέσουν στο περιθώριο. Αυτό περισσότερο συνέβη, επειδή οι Σπαρτιάτες δεν ήθελαν να συμμετέχουν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον των Περσών, που οι Αθηναίοι συνέχιζαν, με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση πλεύσης των τελευταίων για

την κατάληψη του Βυζαντίου, που είχε μάλιστα και θετική έκβαση, κάτι το οποίο έδωσε τρομερή αυτοπεποίθηση στους Αθηναίους για τις δυνατότητές τους. Αναμφίβολα, η νίκη στη μάχη των Πλαταιών σε συνδυασμό με την κατάληψη του Βυζαντίου προκάλεσαν μια σειρά κοινωνικών αλλαγών στο εσωτερικό των πόλεων-κρατών και ουσιαστικά, άνοιξαν το δρόμο ώστε οι Αθηναίοι να αναδειχθούν ως στρατιωτική, οικονομική και ηγετική πολιτική δύναμη στον ελλαδικό χώρο. Το 478/477 π.Χ., στο ιερό νησί της Δήλου (νησί των Κυκλάδων), η Αθήνα μαζί με τη σύμπραξη και πολλών νησιών του Αιγαίου, προχώρησαν στη σύσταση της Δηλιακής Συμμαχίας ή Α Αθηναϊκής Συμμαχίας, με κεντρικό σκοπό τη συνέχιση του αγώνα κατά των Περσών (Watson, Adam. 2006: 109,112-117 - Hornblower, Simon. 2005: 36). Ουσιαστικά, επρόκειτο για μια στρατιωτική και πολιτική ένωση περίπου 150 αρχαίων πόλεων-κρατών, στο τελευταίο τρίτο του 5^{ου} αιώνα (478/477 π.Χ.), υπό την ηγεμονία της πόλης-κράτους της Αθήνας και αποτελούσε την επισφράγιση της υπεροχής των Αθηναίων στη θάλασσα και σηματοδοτούσε τη νέα κατάσταση πραγμάτων την εποχή εκείνη. Σύμφωνα με τον μεγάλο ιστορικό, τον Θουκυδίδη, ο επίσημος σκοπός της Συμμαχίας ήταν η ολοκληρωτική διάλυση της επικράτειας του Πέρση βασιλιά Ξέρξη του Α' (519-465 π.Χ.), ως αντίποινα για όσα δεινά υπέστησαν οι πόλεις-κράτη μέλη της. Στην πραγματικότητα, αυτός ο σκοπός ήταν τρισυπόστατος, δηλαδή, η προετοιμασία των πόλεων-κρατών της Συμμαχίας για μια μελλοντική εισβολή από τους Πέρσες, η αναζήτηση εκδίκησης κατά των Περσών και ο κανονισμός της διανομής των λαφύρων που θα προέκυπταν. Τα μέλη της Συμμαχίας έδωσαν όρκους, να έχουν κοινούς φίλους και εχθρούς και προς περαίωση αυτών των όρκων, εικάζεται ότι πετάχτηκαν στη θάλασσα σιδερένιες ράβδοι ως σύμβολο της μονιμότητας των φιλικών τους σχέσεων (Hornblower, Simon. 2005: 44-46 - Συμμαχία της Δήλου-Wikipedia. 2022). Η Συμμαχία αυτή, συνερχόταν στο νησί της Δήλου μπροστά σε έναν ναό, όπου λαμβάνονταν συλλογικές αποφάσεις για τις επικείμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις, ενώ μέσω του συμμαχικού ταμείου, συγκέντρωνε εισφορές που θα βοηθούσαν στην κοινή ναυτική άμυνα των πόλεων-κρατών που την απαρτίζουν (Watson, Adam. 2006: 130-131 - Hornblower, Simon. 2005: 45). Για την οργάνωση της Συμμαχίας και τον προσδιορισμό των φόρων που θα

πλήρωναν τα κράτη-μέλη, βασικό ρόλο είχε ο Αριστείδης (περίπου 550 π.Χ. - 468 π.Χ.), ο επονομαζόμενος και «δίκαιος», υποστηριζόμενος από τους αριστοκράτες, ο οποίος υπήρξε σημαντικός Έλληνας πολιτικός και επικεφαλής στρατηγός της καθοριστικής σημασίας μάχη στις Πλαταιές το 479 π.Χ., που αναφέραμε παραπάνω, καθώς η μάχη αυτή έδινε το στίγμα του τέλους της περσικής υπεροχής. Διάδοχος του Αριστείδα στην ηγεσία των αριστοκρατικών και αρχιτέκτονας της αθηναϊκής αυτοκρατορικής πολιτικής ήταν ο Κίμωνας (510-450 π.Χ.), ο οποίος εκλεγόταν στρατηγός συνεχώς από το 476 π.Χ. έως το 462 π.Χ.. Ο Κίμωνας, ως στρατηγός και πολιτικός, γρήγορα αντιλήφθηκε ότι η επέκταση των Αθηναίων προς τα ανατολικά και προς τη θάλασσα, καθώς ήδη οι Αθηναίοι είχαν αρχίσει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις πέρα από την Ελλάδα κατά μήκος της θαλάσσιας εμπορικής οδού προς την Αίγυπτο, έπρεπε να έχει την υποστήριξη από τους Σπαρτιάτες, αν και οι περισσότεροι Αθηναίοι τους αντιπαθούσαν. Προς αυτήν την κατεύθυνση, ο Κίμωνας προχώρησε σε συμφωνία με τους Σπαρτιάτες, σύμφωνα με την οποία, δεν χρειαζόταν να επιλύουν τις διαφορές τους, οι δύο πόλεις-κράτη, Αθήνα και Σπάρτη, με πόλεμο, αλλά ακολουθώντας τις μεθόδους της δίκης, δηλαδή να αναζητούν μια λογική ρύθμιση και σωστή διευθέτηση για τα επιμέρους θέματα. Προς ευόδωση των παραπάνω, θα έπρεπε οι διευθετήσεις τους να βασίζονται σε νόμιμες και δίκαιες θέσεις και να λαμβάνουν υπόψη την πραγματική κατάσταση που επικρατούσε, δηλαδή το status quo. Σε περίπτωση που οι διαφορές μεταξύ των δυο πλευρών εξακολουθούσαν να υπάρχουν, τότε θα ήταν ωφέλιμη η καλή υπηρεσία κάποιου τρίτου προσώπου ή κράτους που ήταν κοινής αποδοχής, μέσα από την άσκηση υπομονετικής και συνεχούς διπλωματίας. Ανάμεσα σε άλλες πολιτικές πρωτοβουλίες που ανέλαβε ο Κίμωνας, το 471 π.Χ. τέθηκε επικεφαλής των συμμαχικών δυνάμεων και με ορμητήριο το Βυζάντιο, πραγματοποίησε την πρώτη συμμαχική επιχείρηση με προορισμό τη Θράκη (κυρίως τη Θάσο), προκειμένου να εκκαθαριστούν τα θρακικά παράλια από τις περσικές φρουρές. Κύρια επιδίωξη της εκστρατείας, ήταν η εκμετάλλευση της περιοχής αυτής, που ήταν πλούσια σε ξυλεία, σε μεταλλεία χρυσού και αργύρου (Watson, Adam. 2006: 107,116 - Hornblower, Simon. 2005: 57 - Αριστείδης-Wikipedia. 2022). Οι πολιτικές που ακολούθησε ο Κίμωνας βρήκαν ανταπόκριση και πολύ σύντομα δημιουργήθηκαν ευνοϊκές συνθήκες για την

οικονομική άνθιση και τη ναυτική αυτοκρατορία των Αθηναίων. Όμως το στοιχείο του πλούτου έπαιρνε όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις και επηρέαζε πολύ περισσότερο την αθηναϊκή κοινωνία. Εξ' αυτού, οι όποιες συντηρητικές πολιτικές προσπάθησε να εφαρμόσει ο Κίμωνας στο εσωτερικό, δεν είχαν ανάλογης δημοφιλίας και ως εκ τούτου εξοστρακίστηκε, για να αναλάβει την εξουσία το 461 π.Χ., ο Αθηναίος Έλληνας στρατηγός, πολιτικός και ρήτορας ο Περικλής (495 ή 494 π.Χ. έως 429 π.Χ.), που αν και αριστοκράτης είχε την πλήρη αποδοχή και από τους πλούσιους και από τους δημοκρατικούς. Ο Περικλής, από το 461 π.Χ. και έως το 429 π.Χ., ήταν ο κυρίαρχος της πολιτικής ζωής της Αρχαίας Αθήνας και έδωσε σ' αυτήν τεράστια δύναμη, δόξα και φήμη που δικαιώνουν απολύτως τον χαρακτηρισμό του Χρυσού Αιώνα του Περικλή. Ο Περικλής, ήδη από το 462 π.Χ., με τη βοήθεια του υποστηρικτή και πνευματικού του καθοδηγητή, του Εφιάλτη του Αθηναίου, έφεραν πολιτική μεταρρύθμιση στην Αθήνα, μέσα από την αφαίρεση πολλών προνομίων και εκτελεστικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων από το αριστοκρατικό σώμα του Αρείου Πάγου και τη μεταβίβασή τους με νόμο στην Εκκλησία του Δήμου, δηλαδή στην κύρια δημοκρατική συνέλευση στην Αρχαία Αθήνα. Με άλλα λόγια, η μεταρρύθμιση εξάλειψε τα όποια μέσα έμμεσης πολιτικής επιρροής του Αρείου Πάγου (Watson, Adam. 2006: 116-117 - Hornblower, Simon. 2005: 59-60,63) και ως εκ τούτου, το ρόλο του ως υπέρτατης αρχής και φύλακα του αθηναϊκού πολιτεύματος, το οποίο με τη σειρά του, έκανε ένα σημαντικό βήμα προς τον εκδημοκρατισμό. Ο Περικλής ενίσχυσε ακόμα περισσότερο τον δημοκρατικό χαρακτήρα του αθηναϊκού πολιτεύματος προχωρώντας σε μια σειρά από φιλολαϊκά μέτρα, που σκοπό είχαν να δώσουν μεγαλύτερη ώθηση στους φτωχότερους Αθηναίους που ήθελαν να εκλεγούν σε κάποιο αξίωμα και όχι να περιορίζονται μόνο στις βιοποριστικές τους ασχολίες και συγχρόνως, πίστευε ότι εκτός από τα άλλα, η αύξηση της δύναμης του λαού μπορούσε να αυξήσει τη στρατιωτική και κυρίως τη ναυτική δύναμη της Αθήνας. Οι συνθήκες που δημιουργήθηκαν στην Αθήνα ήταν ιδιαίτερος ευνοϊκές για τους Αθηναίους πολίτες και σταδιακά, άρχισε να γίνεται αντιληπτό στη συνείδηση όλων, ότι η αθηναϊκή δημοκρατία, ήταν το εξελισσόμενο σύστημα κατανομής της εξουσίας, όπου όλοι οι πολίτες μπορούν να έχουν ισότιμη συμμετοχή σε όλα τα αξιώματα και

ισότιμο δικαίωμα λόγου και συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων. Θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό, να διατυπώσουμε την άποψη, ότι για πολλούς, η μεταφορά του συμμαχικού ταμείου από τη Δήλο στην Αθήνα το 454 π.Χ. σηματοδοτούσε τη μετατροπή της Αθηναϊκής Συμμαχίας σε Αθηναϊκή Ηγεμονία και πρακτικά σε μια *de facto* Αθηναϊκή Αυτοκρατορία. Ο Περικλής ουσιαστικά μετέφερε στην Αθήνα όλο τον πλούτο των συμμαχικών δυνάμεων, κάτι το οποίο του επέτρεψε να προτείνει την επανακατασκευή της Ακρόπολης των Αθηνών το 449 π.Χ., που ξεκίνησε δύο χρόνια αργότερα, καθώς και την κατασκευή μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς, όπως ο Παρθενώνας, το 448/7 π.Χ.. Σε αυτό συνέβαλλε και η επιβολή νομίσματος εκείνη την περίοδο, με μέτρα και σταθμά για όλους τους συμμάχους των Αθηνών, καθώς το πλεόνασμα από την κατασκευή των νομισμάτων θα διοχετευόταν σε διάφορα έργα. Τα παραπάνω αποτελούν ενδεικτικά γεγονότα των ηγεμονικών βλέψεων της Αθήνας, η οποία διαρκώς επιζητούσε ακόμα περισσότερο την επέκταση του εμπορίου. Προς αυτήν την κατεύθυνση και καθώς η στρατιωτική επιχείρηση των Αθηναίων και των συμμάχων τους για βοήθεια στους εξεγερμένους Αιγυπτίους κατά των Περσών (460-454 π.Χ.), ήταν ολοκληρωτικά ανεπιτυχής (Watson, Adam. 2006: 130-131 - Hornblower, Simon. 2005: 70-71,75), ο Περικλής επιζητούσε κάποια πολιτική επιτυχία κοντά στην Αθήνα. Αυτό που σκεφτόταν ήταν να αποκλείσει άλλους εμπορικούς αντιπάλους της Αθήνας από το θαλάσσιο εμπόριο. Έτσι, το 431 π.Χ. επιτέθηκε στα Μέγαρα, μια πόλη που βρίσκεται στον Ισθμό που οδηγεί στην Πελοπόννησο, μεταξύ της Αθήνας και της Κορίνθου, καθώς οι Μεγαρείς, που ήταν οι ιδρυτές του Βυζαντίου, ήταν ιδιαίτερα ανταγωνιστικοί έμποροι ως προς τους Αθηναίους για σιτηρά και στο εμπόριο σκλάβων κατά μήκος της Μαύρης Θάλασσας. Το γεγονός αυτό, ήταν από τις κυριότερες αφορμές που οδήγησε στον Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-404 π.Χ.), ανάμεσα στους Αθηναίους και εκείνους που τους μισούσαν και τους φοβούνταν, δηλαδή τους Κορίνθιους και κυρίως τους Σπαρτιάτες (Watson, Adam. 2006: 118 - Hornblower, Simon. 2005: 82-85), που ήταν οι νικητές του Πολέμου και ουσιαστικά, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος σήμαινε το τέλος της Αθηναϊκής Ηγεμονίας. Στην πραγματικότητα, οι λόγοι που οδήγησαν στον Πόλεμο ήταν πιο γενικευμένοι, καθώς η αυξανόμενη δύναμη της Αθήνας

προκαλούσε αντιδράσεις από τους άλλους συμμάχους που ήταν στο περιθώριο κυρίως, μετά τη μεταφορά του συμμαχικού ταμείου, χωρίς έγκριση, από τη Δήλο στην Αθήνα (454 π.Χ.), όπως αναφέραμε παραπάνω. Επίσης, τα διάφορα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα των εμπόρων στο εσωτερικό της Αθήνας και η αδυναμία της Σπάρτης να παρακολουθήσει εμπορικά την Αθήνα και να διατηρήσει τη θέση της χωρίς να νιώθει παραγκωνισμένη, ήταν καταστάσεις που ευνόησαν τον Πόλεμο. Μη λησμονούμε ακόμη, ότι υπήρχαν σημαντικές πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στην αθηναϊκή κοινωνία και την σπαρτιατική, ενώ και οι Πέρσες μέσα από χρηματοδοτήσεις αναζωπύρωναν τις ενδοελληνικές διαμάχες (Watson, Adam. 2006: 129,131 - Hornblower, Simon. 2005: 189,223-224,275 - Πελοποννησιακός Πόλεμος-Wikipedia. 2022). Αξίζει να αναφέρουμε, ότι η κατάρρευση της Αθηναϊκής Ηγεμονίας το 404 π.Χ., δεν πτόησε τους Αθηναίους οι οποίοι ήθελαν γρήγορα να επανακάμψουν και να αποκτήσουν πάλι τη χαμένη αίγλη τους (Hornblower, Simon. 2005: 28). Έτσι, το 377 π.Χ., ιδρύθηκε από την Αθήνα, η Β΄ Αθηναϊκή Συμμαχία, που αποτελούσε προσπάθεια αναβίωσης της Δηλιακής Συμμαχίας και είχε σκοπό την προστασία των συμμαχικών κρατών από τις Σπαρτιατικές επεμβάσεις και κράτησε έως το 355 π.Χ., όταν οι διεθνοπολιτικές εξελίξεις οδήγησαν στην ισχυροποίηση της Θήβας και της Μακεδονίας στον ελλαδικό χώρο και συνακόλουθα στη διάλυση και αυτής της Συμμαχίας (Μακρής, Σ. 2013: 115-116 - Hornblower, Simon. 2005: 46-47,50,270,359 - Makris, S. 2018: 28).

Κεφάλαιο 2^ο : Pax Romana

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, διερευνήσαμε την ανάδειξη της Αθηναϊκής Ηγεμονίας, με επίκεντρο την Αθήνα και τη σημασία της δημοκρατίας και του πολιτισμού των Αρχαίων Ελλήνων κατά τη διάρκεια του 5^{ου} αιώνα π.Χ. και η οποία έλαβε τέλος με τον Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-404 π.Χ.). Όπως αναφέραμε, η αρχαία Ελλάδα τους τέσσερις αιώνες, από τον 5^ο έως τον 2^ο αιώνα π.Χ., καταλαμβάνει μια ξεχωριστή θέση στη μετέπειτα εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας και εντάσσεται χρονικά σε αυτό που αποκαλούμε κλασική αρχαιότητα. Η κλασική αρχαιότητα (9^{ος} αιώνας π.Χ. έως 5^{ος} αιώνας μ.Χ.) είναι μια μεγάλη περίοδος της πολιτιστικής ιστορίας, με επίκεντρο τη Μεσόγειο και περικλείει τους πολιτισμούς της αρχαίας Ελλάδας και της αρχαίας Ρώμης, ευρύτερα γνωστά ως ελληνο-ρωμαϊκός κόσμος και σε αυτήν την περίοδο, τόσο ο ελληνικός όσο και ο ρωμαϊκός πολιτισμός άκμασαν με εντυπωσιακούς ρυθμούς, ασκώντας μεγάλη επιρροή σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και στην Βόρεια Αφρική και τη Νοτιοδυτική Ασία. Αυτή η ελληνορωμαϊκή πολιτισμική θεμελίωση έπαιξε καθοριστικό ρόλο σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και αποτέλεσε τη βάση της δομής του σύγχρονου κόσμου (Watson, Adam. 2006: 95,177). Εμείς, σε αυτό το κεφάλαιο, καλούμαστε να εξετάσουμε ως ξεχωριστή μελέτη περίπτωσης και να αναδείξουμε, με επίκεντρο την Ρώμη, το ηγεμονικό φαινόμενο της Pax Romana (“Ρωμαϊκή Ειρήνη”), η οποία έλαβε χώρα ως μια μακρά περίοδος σχετικής ειρήνης και ηρεμίας, όπου η Ρώμη υπήρξε ισχυρή στρατιωτικά, εμπορικά και πολιτισμικά και η οποία τοποθετείται χρονικά μεταξύ 27 π.Χ. έως 180 μ.Χ.. Με τη Ρώμη, οδηγούμαστε στο αποκορύφωμα της μακράς, σταδιακής και ακανόνιστης μετατόπισης του κόσμου της Μικράς Ασίας κυρίως και της Μεσογείου προς το αυτοκρατορικό άκρο του φάσματος, όπως εμφανίζεται στη θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς του Watson, που συναντήσαμε παραπάνω και αυτή η πορεία είχε ως βασικό σταθμό την προς Ανατολάς εξέλιξη του μακεδονικού συστήματος, δηλαδή την ελληνιστική περίοδο (336 π.Χ.- 30 π.Χ.). Η Ρώμη, ευρισκόμενη στα βορειοδυτικά της Ιταλίας, ξεκίνησε την ιστορία της ως πόλη-κράτος στο δυτικό περιθώριο πολύ

σημαντικών πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στην ανατολική Μεσόγειο και αποτελούσαν τον ελληνιστικό κόσμο. Για πολλούς, η ίδρυση της Ρώμης έγινε το 753 π.Χ. από ένα ημιμυθικό πρόσωπο, τον Ρωμύλο (περίπου 771 π.Χ. έως 717 π.Χ.) και σε διάστημα αρκετών αιώνων αργότερα, κατόρθωσε να επεκτείνει σε μεγάλο βαθμό την εξουσία της, μέσα από τις μεθόδους διακυβέρνησης που εφάρμοσε. Με τον τρόπο αυτό, η Ρώμη οργάνωσε, αρχικά την Ιταλία, στη συνέχεια την περιοχή που καλύπτει τη δυτική Μεσόγειο και τέλος, ολόκληρο σχεδόν τον ελληνιστικό κόσμο, σε μια τεράστια αυτοκρατορία με παγκόσμια έκταση, δηλαδή ως μία πολιτική οργάνωση που εξέφραζε ένα αίσθημα ηθικής ενότητας της ανθρωπότητας και η οποία υπήρξε συμβολική και σημειολογική, καθώς επηρέασε τον τρόπο σκέψης και λειτουργίας όλης της Ευρώπης. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορική δομή μαζί με τις παραδόσεις της Εκκλησίας, τη γενικευμένη χρήση του ρωμαϊκού δικαίου και την κλασική παιδεία που υιοθέτησαν οι άρχουσες τάξεις, σε συνδυασμό με τον πολιτισμικό μετασχηματισμό που επέφερε, αποτέλεσαν τα θεμέλια του ευρωπαϊκού πολιτισμού και την κινητήρια δύναμη, από την Αναγέννηση και έπειτα, του ευρωπαϊκού χώρου. Με άλλα λόγια, η Ρώμη, έγινε το σημείο αναφοράς του ευρωπαϊκού και σύγχρονου τρόπου αντίληψης για το κράτος, αλλά και για το διεθνές δίκαιο και ιδιαίτερα για την αυτοκρατορία και τη φύση της αυτοκρατορικής εξουσίας (Watson, Adam. 2006: 177-178 - Morgenthau, J. Hans. 2018: 505-506). Ποιά είναι όμως τα χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής δομής και της πολιτικής οργάνωσης της Ρώμης που αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία της Pax Romana;

Αρχικά, να αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με την ρωμαϊκή μυθολογία και τις πηγές, το πολίτευμα στη Ρώμη από την ίδρυσή της το 753 π.Χ. ήταν η μοναρχία, δηλαδή το Ρωμαϊκό Βασίλειο (Regnum Romanum), που τελείωσε όπως αναφέραμε παραπάνω, το 509 π.Χ., με την εκθρόνιση του έβδομου και τελευταίου βασιλιά της πόλης, του Ετρούσκου Λεύκιου Ταρκύνιου και την εγκαθίδρυση από τους Ρωμαίους του πολιτεύματος της Res Publica Romana (Ρωμαϊκή Δημοκρατία), η οποία με τη σειρά της τελείωσε το 31 π.Χ. στη ναυμαχία του Ακτίου, όπου εκεί επικράτησε ο Οκταβιανός επί του Μάρκου Αντώνιου στη μάχη διαδοχής των δύο, μετά τη δολοφονία του Γάιου Ιούλιου Καίσαρα. Με τον Οκταβιανό στην εξουσία το 27 π.Χ., ο οποίος, θα υιοθετήσει αρκετά από τα στοιχεία της res publica (509 π.Χ.- 27 π.Χ.), θα

περάσουμε, όπως θα δούμε στη συνέχεια, στην υιοθέτηση του απολυταρχικού πολιτεύματος της ηγεμονίας, δηλαδή στη δημιουργία της Pax Romana. Η res publica ή ρωμαϊκή πολιτεία ή Ρωμαϊκή Δημοκρατία ή περισσότερο γνωστή με τον όρο ρεπουμπλικανική περίοδος, υπήρξε μια περίοδος, κατά την οποία η Ρώμη μεταβλήθηκε από μία μικρή και αφανή πόλη-κράτος σε μία υπερπόντια αυτοκρατορία στην οποία, όμως, δεν έλειπαν τα διάφορα προβλήματα και οι προκλήσεις πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου. Το πολίτευμα της res publica, ήταν ουσιαστικά, ένα σύστημα, στο οποίο κυβερνούσαν αιρετοί άρχοντες, που εκλεγόταν κάθε χρόνο, καθώς και διάφορες μορφές συνελεύσεων που λάμβαναν χώρα και με γνώμονα, το σύνταγμα που ψηφίστηκε, καθορίστηκαν μια σειρά από ελεγκτικά όργανα και αποσαφηνίστηκε ο διαχωρισμός των εξουσιών. Αυτή η μορφή διακυβέρνησης του ρωμαϊκού κράτους, η οποία διήρκησε για πέντε αιώνες περίπου, έδινε βάση τόσο στους πολιτικούς θεσμούς του κράτους, όσο και σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικών θεσμών που ρυθμίζουν τη λειτουργία του, όπως, ο τρόπος δόμησης της μορφής του πολιτεύματος, που περικλείει ποικίλες κοινωνικές διαβαθμίσεις, οι θεσμοί της ρωμαϊκής οικογένειας (familia) και οι θρησκευτικοί θεσμοί, καθώς και οι παραδοσιακές ηθικές αξίες (mos maiorum). Βέβαια, αυτή η μορφή διακυβέρνησης, υφίστατο αλλαγές και μετατροπές, καθώς η ολοένα και αυξανόμενη επέκταση του ρωμαϊκού κράτους είχε ως αποτέλεσμα τη θεαματική μεταβολή των συνθηκών και την ανάδυση νέων προκλήσεων. Σε κάθε περίπτωση, η δομή της πολιτικής εξουσίας, περιλάμβανε τους ύπατους (consules), τη σύγκλητο (senatus) και το λαό (populus). Οι πιο σημαντικοί αξιωματούχοι της Ρώμης, ήταν οι δύο ύπατοι, με θητεία ενός έτους, οι οποίοι ασκούσαν από κοινού την εκτελεστική εξουσία (imperium) και οι οποίοι με τη σειρά τους και κυρίως για τις σημαντικές αποφάσεις έπρεπε να ακολουθούν το σκεπτικό της συγκλήτου, την οποία, συγκροτούσαν κατά συντριπτική πλειοψηφία, οι ευγενείς, γνωστοί ως πατρίκιοι (patricii). Οι πατρίκιοι, αρχικά είχαν συμβουλευτικό ρόλο, αλλά πολύ γρήγορα απέκτησαν σημαντική πολιτική δύναμη που επηρέαζε τα πεπραγμένα του δημόσιου βίου. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι, οι πολιτικές προτάσεις που έθεταν οι δύο ύπατοι, που ασκούσαν την εξουσία, υποβάλλονταν σε διαδικασία ψηφοφορίας στις λαϊκές συνελεύσεις, τα comitia, προκειμένου να μετατραπούν σε νόμους του κράτους. Τέτοια comitia

ήταν, η Λοχίτιδα Εκκλησία (comitia centuriata), η οποία έπαιρνε αποφάσεις που σχετίζονταν με θέματα πολέμου και ειρήνης και συνάμα είχε υπό την ευθύνη της την εκλογή των διαφόρων αξιωματούχων και η Φυλέτις Εκκλησία (comitia tributa), η οποία είχε αρμοδιότητα να εκλέγει κατώτερους αξιωματούχους. Ανάμεσα στα άλλα, υπήρχαν και άλλα αξιώματα της ρωμαϊκής κοινωνίας, όπως οι πραιτόρες, δηλαδή οι στρατηγοί (praetors), οι αγορανόμοι (aediles), οι δήμαρχοι (tribunus), και οι κοιαίστορες, δηλαδή οι ταμίεις (quaestors), τα οποία αφορούσαν τους πατρικούς, αλλά κυρίως έγιναν προσιτά στους ανθρώπους του λαού, τους λεγόμενους πληβείους, που ήταν κατά βάση βιοτέχνες και μικροκαλλιεργητές και οι οποίοι σταδιακά έφτασαν να εκλέγουν και δημάρχους που ήταν υποχρεωμένοι να προστατεύουν τα συμφέροντα του λαού. Πέρα όμως από το ρόλο των δύο τάξεων, των πατρικών και των πληβείων, οι σημαντικές αποφάσεις και οι κατευθυντήριες γραμμές της ρωμαϊκής πολιτικής καθορίζονταν από την Σύγκλητο, δηλαδή ένα κατά βάση κληρονομικό σώμα που αντιπροσώπευε τις σημαντικότερες «αριστοκρατικές» οικογένειες που προέρχονταν και από τις δύο τάξεις. Ουσιαστικά, για τους Ρωμαίους, το κυρίαρχο στοιχείο της πολιτικής ζωής ήταν η αυθεντία της συγκλήτου (auctoritas senatus) και αυτό γιατί τα μέλη της προέρχονταν από την παραδοσιακή αριστοκρατία (nobilitas), που εξέλεγε τους υπάτους και είχε υπό τον έλεγχό της τις λαϊκές συνελεύσεις, είτε μέσω, του τρόπου στάθμισης των ψήφων, με τη ψήφο των πλουσίων να είναι ισχυρότερη των φτωχότερων, είτε, με τα δίκτυα πατρωνίας, δηλαδή την παροχή προστασίας στους οικονομικά ασθενέστερους με αντάλλαγμα την εξαγορά ψήφων, κάτι το οποίο, αναμφίβολα, περιόριζε οποιαδήποτε μορφή άμεσης δημοκρατικής συμμετοχής των κατώτερων κοινωνικά στρωμάτων. Με άλλα λόγια, η παραδοσιακή αριστοκρατία είχε τον απόλυτο έλεγχο στο πολιτικό σύστημα, κάτι που γινόταν αντιληπτό μέσω της μεγάλης ισχύος της συγκλήτου, η οποία σύγκλητος, ενσωματώνοντας όλα τα στοιχεία του πολιτικού και θρησκευτικού γίνεσθαι της ρωμαϊκής δημοκρατίας, διαμόρφωνε το πολιτικό περιβάλλον. Αυτή η πολιτική επιρροή της συγκλήτου, αυξανόταν ολοένα και περισσότερο κατά τους επόμενους αιώνες που η Ρώμη επεκτεινόταν και κυρίως, η επιρροή της έγινε ακόμη πιο έντονη, όταν υπό την παρουσία της στην ηγεσία, κατακτήθηκε ολόκληρη η ιταλική χερσόνησος και η Μεσόγειος. Η επιβολή της ρωμαϊκής κυριαρχίας σε

ολόκληρη την ιταλική χερσόνησο ήταν αποφασιστικής σημασίας, καθώς η Ιταλία ήταν εμφανώς κατακερματισμένη. Ορισμένοι διορατικοί συγκλητικοί, παραμερίζοντας τα αρχικά οικονομικά τους οφέλη και άλλα αντιλαϊκά μέτρα, απέτρεψαν αντιστάσεις και έδωσαν μια δυναμική στις ρωμαϊκές κτήσεις εισάγοντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ρωμαϊκής τάξης, του ρωμαϊκού δικαίου, καθώς και τη δυνατότητα απόκτησης κάποιας συναφούς υπηκοότητας. Στην περίπτωση αυτή, η ρωμαϊκή διοίκηση, ακολουθούσε το υπαρκτό αυτοκρατορικό μοντέλο της άμεσης διακυβέρνησης, με σταδιακή παραχώρηση δικαιωμάτων, όπως, της ψήφου, της ιδιότητας του πολίτη κ.α. Αντίθετα, η πορεία των συγκλητικών της Ρώμης για την κυριαρχία στη Μεσόγειο, είχε βασικό σταθμό την κατάκτηση της Σικελίας στα νότια της Ιταλίας, που αποτελούσε τότε τη Μεγάλη Ελλάδα και αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σύγκρουση με μια μεγάλη τότε αυτοκρατορική φοινικική πόλη, την Καρχηδόνα, η οποία, βρίσκονταν απέναντι από τη Σικελία, στις δυτικές παρυφές του πολιτισμένου κόσμου, στη σημερινή Τυνησία. Οι Καρχηδονιακοί Πόλεμοι (γνωστοί από τους Ρωμαίους ως «Carthagenians Poemi», ο Α' (264-261 π.Χ.), ο Β' (218-202 π.Χ.) και ο Γ' (149-146 π.Χ.)), είχαν ως αποτέλεσμα τη νίκη των Ρωμαίων και συνακόλουθα, τον έλεγχο της δυτικής Μεσογείου και αυτό έδωσε την ώθηση στους τελευταίους, να στραφούν στη συνέχεια προς τα ανατολικά, στην ηπειρωτική Ελλάδα και προς τα μακεδονικά βασίλεια και ουσιαστικά, να γίνουν οι βασικοί δρώντες στο μακεδονικό σύστημα, το οποίο συνολικά, με επίκεντρο την ανατολική Μεσόγειο, εκτεινόταν από την Αδριατική έως τον Τίγρη και τον Νείλο και αποτελούσε μια χοάνη πολυπολιτισμικών στοιχείων κουλτούρας, γλώσσας και εθνικών κληρονομιών που συνταιριάζονταν σε κοινή διαδρομή. Το 2^ο και τον 1^ο αιώνα π.Χ. οι Ρωμαίοι είχαν κατακτήσει διαδοχικά σημαντικά ελληνιστικά βασίλεια της ανατολικής Μεσογείου και συγκεκριμένα το μακεδονικό βασίλειο ή βασίλειο των Αντιγονιδών, το 146 π.Χ., το βασίλειο της Περγάμου, το 129 π.Χ. και το βασίλειο των Σελευκιδών, το 64/63 π.Χ.. Οι συγκλητικοί διαίρεσαν τις περιοχές που κατέκτησε η Ρώμη, εκτός Ιταλίας, σε επαρχίες και τοποθέτησαν σε καθεμία από αυτές έναν Ρωμαίο κυβερνήτη που επέβαλε και συνέλεγε φόρους, δίνοντας το στίγμα στους κατοίκους αυτών των περιοχών ότι δεν ήταν απλώς πολίτες μιας διευρυμένης πόλης-κράτους, αλλά υποτελείς μιας αυτοκρατορικής δύναμης. Υπό την προστασία της Ρώμης, το

εμπόριο στις επαρχίες γνώρισε τρομερή άνθιση, επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε η κατοχή μεγάλων κτημάτων γης και σκλάβων, ενώ αξίζει να ειπωθεί ότι οι Ρωμαίοι κατακτητές διατήρησαν τον ελληνιστικό πολιτισμό, που ήταν μια σύνθεση ελληνικών, περσικών και εβραϊκών στοιχείων, σχεδόν ανέπαφο, αφού διέκριναν σ' αυτόν, ένα αμάγαλμα εξαιρετικών τεχνικών, κουλτούρας και ιδεών, που οι ανώτερες τάξεις ήθελαν να υιοθετήσουν και συνειδητά να διατηρήσουν τη γλώσσα, τις παραδόσεις και ουσιαστικά, την πρακτικότητα των στοιχείων αυτών που συνετέλεσαν στη διαμόρφωση του ρωμαϊκού αυτοκρατορικού πολιτισμού (Watson, Adam. 2006: 144-145,178-183 - Αρχαία Ρώμη-Wikipedia. 2022). Η Σύγκλητος, κατά τους αιώνες αυτούς της επέκτασης, έδειξε ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα στη διαχείριση των υποθέσεων της Ρώμης, ωστόσο, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία είχε γίνει αχανής και ως εκ τούτου, δύσκολο να διοικηθεί από μια πόλη-κράτος, κάτι που ανέδειξε το κενό της εκτελεστικής εξουσίας. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύτηκαν διάφοροι στρατιωτικοί ηγέτες που ενεπλάκησαν σε εμφύλιους πολέμους για την εξουσία, με τη Σύγκλητο, να προσαρμόζεται κάθε φορά στις ορέξεις τους προκειμένου να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της (Watson, Adam. 2006: 184). Πώς όμως φτάσαμε στην κατάρρευση της *res publica* και συνακόλουθα στην μετάβαση στην *Pax Romana*;

Όπως ήδη διαπιστώσαμε παραπάνω, οι συγκλητικοί συγκέντρωσαν μεγάλο πλούτο από τα ελληνιστικά βασίλεια που κατέκτησαν και μάλιστα, τα έσοδα από τα πολεμικά λάφυρα, τους φόρους και η εξάπλωση του εμπορίου αποτέλεσαν ευνοϊκές συνθήκες για τους εύπορους, δημιουργώντας μια νέα κοινωνική τάξη εμπόρων, τους λεγόμενους «ιπείς» (*equites*), με περιορισμένα όμως πολιτικά δικαιώματα. Το γεγονός ότι οι ιπείς είχαν περιορισμένο χώρο στον πολιτικό βίο, σε συνδυασμό, με τις ενστάσεις της Συγκλήτου να προχωρήσει στην ψήφιση αγροτικών μεταρρυθμίσεων, καθώς και η άρνησή της να παράσχει τα δικαιώματα του Ρωμαίου Πολίτη στους κατοίκους των συμμαχικών ιταλικών πόλεων, προκάλεσαν αναστάτωση στην Ρώμη. Αρχικά, ο δικτάτορας Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας προσπάθησε να αποκαταστήσει τη Σύγκλητο στην εξουσία, μέσα από την εγκαθίδρυση δικτατορίας το διάστημα 81-79 π.Χ. και στη συνέχεια, ο Πομπήιος, ήθελε να περάσει τις δικές του διοικητικές μεταρρυθμίσεις, που κατά βάση, όμως, ήταν αντίθετες με τη Σύγκλητο. Η λύση δόθηκε από τον Γάιο Ιούλιο Καίσαρα

(Gaius Iulius Caesar) (100 π.Χ.- 44 π.Χ.), ο οποίος, αφού κατέκτησε τη Γαλατία (με εξαίρεση ένα μικρό γαλατικό χωριό..), οδηγήθηκε σε εκστρατεία κατά του Πομπήιου τον οποίο νίκησε και ανακηρύχθηκε, ανάμεσα στα άλλα, dictator perpetuus και imperator ή αρχιστράτηγος. Ο Ιούλιος Καίσαρας, υπήρξε σπουδαίος Ρωμαίος πολιτικός και στρατηγός και διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στο μετασχηματισμό της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας σε Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, καθώς η ηγεσία και παρουσία του στα πολιτικά πεπραγμένα της εποχής σηματοδοτούσε την απαρχή της διαμόρφωσης μιας σαφέστερης αυτοκρατορικής εξουσίας και διοίκησης. Το 44 π.Χ., πολιτικοί του αντίπαλοι, ανάμεσα στους οποίους και ο Βρούτος, που θεωρούνταν παιδί του, τον δολοφόνησαν και ξεκίνησε μια κούρσα διαδοχής ανάμεσα στον Οκταβιανό και τον Μάρκο Αντώνιο. Η τελική μάχη δόθηκε στην περιβόητη Ναυμαχία του Ακτίου (απέναντι από την σημερινή πόλη της Πρέβεζας), το 31 π.Χ., όπου ο Οκταβιανός (63 π.Χ.- 14 μ.Χ.) νίκησε ολοκληρωτικά τον Μάρκο Αντώνιο (83 π.Χ.- 30 π.Χ.) και τη σύμμαχο και σύντροφό του Βασίλισσα Κλεοπάτρα Ζ' της Αιγύπτου (69 π.Χ.- 30 π.Χ.), δίνοντας τέλος στο βασίλειο των Πτολεμαίων (το 30 π.Χ.), το τελευταίο χρονικά ελληνιστικό βασίλειο, το οποίο, επί βασιλείας της Κλεοπάτρας Ζ' είχε αναβιώσει την ισχύ του (μεταξύ 51-30 π.Χ.) και μετά την εξέλιξη αυτή, ο Οκταβιανός έγινε ο αδιαμφισβήτητος κύριος της Ρώμης και μ' αυτόν, ξεκινά μια νέα περίοδος της ρωμαϊκής κυριαρχίας (Watson, Adam. 2006: 184-185 - Αρχαία Ρώμη-Wikipedia. 2022).

Το 27 π.Χ. δίδεται στον Οκταβιανό, από την Σύγκλητο, ο τίτλος «Αύγουστος» (Augustus), δηλαδή ο «σεβαστός» και ουσιαστικά, εγκαινιάζεται μια νέα μορφή διακυβέρνησης του κράτους, με το νέο πολίτευμα να αποτελεί ένα συνδυασμό αρμοδιοτήτων παλαιών θεσμών, που είδαμε παραπάνω, συγκεντρωμένα σε ένα μόνο πρόσωπο, δίνοντας μια νέα μορφή στη ρωμαϊκή κυριαρχία και πρόκειται για τη λεγόμενη Pax Romana ('Ρωμαϊκή Ειρήνη'), ή ακόμα και αυτοκρατορικό καθεστώς του Αυγούστου, γνωστό ως Pax Augusta, η οποία διήρκησε από το 27 π.Χ. και για πολλούς, έως το 180 μ.Χ. με τον θάνατο του Μάρκου Αυρήλιου (121 μ.Χ.- 180 μ.Χ.). Ο Οκταβιανός, ο οποίος έθεσε τα θεμέλια της Pax Romana, υπήρξε ηγέτης με εξαιρετική πολιτική δεινότητα, του οποίου η μακρά ηγεμονία (27 π.Χ.- 14 μ.Χ.), σηματοδότησε μια καμπή για τη ρωμαϊκή ιστορία και αναμφίβολα και για την

παγκόσμια ιστορία, ως σημείου αναφοράς της μορφής διακυβέρνησης που ανέδειξε. Μετά την επιτυχία του στη Ναυμαχία του Ακτίου και αφού διασφάλισε τη σταθερότητα στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας, έθεσε τις πολιτικές που αφορούσαν μόνο το κέρδος στο περιθώριο και αναδιοργάνωσε τη ρωμαϊκή κοινωνία, που ήταν εξαντλημένη από τους συνεχείς πολέμους της προηγούμενης περιόδου, προχωρώντας σε έναν εποικοδομητικό συμβιβασμό. Με άλλα λόγια, πήρε την εκτελεστική εξουσία στα χέρια του, αλλά τη νομιμοποίησε με τους Ρωμαίους συμπολίτες του και αυτό έγινε μέσω της αποκατάστασης όλων των τύπων και αρχών της συγκλητικής δημοκρατίας, καθώς, είχε πολύ γρήγορα αντιληφθεί τη σημασία που είχε η εσωτερική ειρήνη και ηρεμία στους κόλπους της αυτοκρατορίας, ύστερα από μια ταραχώδη περίοδο. Για να δώσει, μάλιστα, συμβολικό χαρακτήρα στην εισαγωγή της Pax Romana σε όλη την αυτοκρατορία, έκτισε ένα βωμό για την ειρήνη στο Πεδίο του Άρεως της Ρώμης, σε ένα χώρο όπου παραδοσιακά συγκεντρώνονταν οι ρωμαϊκές λεγεώνες και ουσιαστικά, με τον Βωμό της Ειρήνης αντανάκλουσε τη θρησκευτική του άποψη για την Πολιτεία της Ρώμης. Σταδιακά, εφάρμοσε καινοτόμες ρυθμίσεις ως προς το φορολογικό σύστημα, προχώρησε στην κατασκευή οδικού δικτύου και κρατικού «ταχυδρομείου», ενώ ίδρυσε την Πραιτωριανή Φρουρά για την προσωπική ασφάλεια των αυτοκρατόρων, καθώς επίσης, ίδρυσε και αστυνομικό και πυροσβεστικό σώμα, αποτελούμενο από μονάδες του στρατού, για την πόλη της Ρώμης, σηματοδοτώντας την μεγάλη ανοικοδόμησή της κατά τη διάρκεια της θητείας του. Η Pax Romana εκπροσωπούσε την ειρήνη και την τάξη που ήταν τα συστατικά στοιχεία της αυτοκρατορικής διοίκησης του Αυγούστου, ωστόσο δεν σήμαινε και το τέλος των κατακτητικών πολέμων που ήταν απαραίτητοι για τη διασφάλιση των εδαφών της αυτοκρατορίας και των συνόρων, τα οποία ο Οκταβιανός Αύγουστος κατόρθωσε, έως το 14 μ.Χ., να καλύψουν μια τεράστια ζώνη που περιλαμβάνει τους ποταμούς Ρήνο, Δούναβη και Ευφράτη και έως τις περιοχές στην έρημο της Σαχάρας, όπως φαίνεται στο *χάρτη* (Watson, Adam. 2006: 185-186 - Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία-Wikipedia. 2022).

Στα τέλη λοιπόν του 2^{ου} αιώνα, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ουσιαστικά, εκτεινόταν από τη Βρετανία ως τη Σαχάρα και ο Οκταβιανός Αύγουστος είχε θέσει τις βάσεις της Pax Romana, αντικαθιστώντας το σύστημα διοίκησης της

res publica που υπήρχε με μια ιδιότυπη μοναρχία που περιλάμβανε αναδιάρθρωση της διοίκησης και διαίρεση της επικράτειας σε 30-40 επαρχίες περίπου. Μετά το θάνατό του Οκταβιανού Αύγουστου, το 14 μ.Χ., η αυτοκρατορική του εξουσία, γνωστή ως «πριγκιπάτο», κληρονομήθηκε από μέλη της οικογένειάς του, η Ιουλιο-Κλαυδιανή δυναστεία, τα οποία προσπάθησαν να συνεχίσουν την πολιτική του, όχι με ιδιαίτερη διπλωματική ικανότητα και ταλέντο για συμφιλίωση, όπως είχε ο Οκταβιανός Αύγουστος, ωστόσο, επέτυχαν την καλύτερη οργάνωση της διοίκησης των συγκλητικών και συνακόλουθα, τη θεμελίωση μιας συντονισμένης εκτελεστικής κυβέρνησης, της οποίας επικεφαλής ήταν ένας αυτοκρατορικός μονάρχης. Στη συνέχεια, η διακυβέρνηση πέρασε στα χέρια της δυναστείας των Φλαβίων, μετά από μια σειρά στάσεων και εξεγέρσεων, γεγονός που υπενθύμιζε στους Ρωμαίους πολίτες πόσο εύθραυστη είναι η αυτοκρατορική τους ειρήνη και τάξη. Μετά ακολούθησε η λεγόμενη χρυσή εποχή των αυτοκρατόρων (96-180 μ.Χ.), με τη δυναστεία των Αντωνίωνων, όπου η ρωμαϊκή αυτοκρατορία έφτασε στο απόγειο της εδαφικής, οικονομικής και πολιτιστικής της ακμής. Η διακυβέρνηση ήταν πιο εκτελεστική και λιγότερο αυθαίρετη και καθώς, η συγκεντρωτική γραφειοκρατική διοίκηση επί Αυγούστου, η οποία, είναι χαρακτηριστικό του αυτοκρατορικού άκρου φάσματος μας στο εκκρεμές του Watson, που συναντήσαμε παραπάνω, αναπτυσσόταν αργά και κρίθηκε ανεπαρκής, στη χρυσή εποχή αναπτύχθηκε σταδιακά μια κεντρική γραφειοκρατία. Πολλές πόλεις-κράτη της αυτοκρατορίας, διατήρησαν ένα καθεστώς συμμάχων-πελατών και έτσι, διαπραγματεύονταν με τον αυτοκράτορα και την αναπτυσσόμενη κεντρική γραφειοκρατία, ενώ δόθηκε η δυνατότητα σε γερμανικά κυρίως φύλα και άλλα, να εγκατασταθούν στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας και να αναπτύξουν σχέσεις ως σύμμαχοι-πελάτες με τα ρωμαϊκά στρατεύματα και ως εκ τούτου, να αποκτήσουν μια τοπική νομιμοποίηση, κάτι που διευκόλυνε την αυτοκρατορία στον τρόπο διακυβέρνησής της. Εξ' αυτού, η αιγυπτιακή γλώσσα και τα έθιμα διατηρήθηκαν χωρίς ιδιαίτερες αλλοιώσεις, υπό τη ρωμαϊκή κυβέρνηση και επιπρόσθετα, επιβίωσε και η σημιτική ταυτότητα στις σημιτικές περιοχές από τη Μεσοποταμία και τη Συρία έως την Ισπανία, μέσω της πόλης-κράτους της Καρχηδόνας, γεγονός που διευκόλυνε μετέπειτα την αραβική κατάκτηση, καθώς επίσης, στη δυτική Ευρώπη, η κελτική γλώσσα και παράδοση, όπως

και άλλες, γνώρισαν ιδιαίτερη άνθιση, ενώ στη Γαλατία και στις βόρειες επαρχίες υπήρχε η τάση αφομοίωσης από τα γερμανικά φύλα (Watson, Adam. 2006: 186-189 - Αρχαία Ρώμη-Wikipedia. 2022 - Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία-Wikipedia. 2022). Τα πλεονεκτήματα της παρουσίας και συνεργασίας των πόλεων-κρατών, που ήταν σύμμαχοι-πελάτες, στους κόλπους της αυτοκρατορίας ήταν αναμφισβήτητα. Βασικά στοιχεία, όπως το δίκαιο, το νόμισμα, τα μέτρα και τα σταθμά είχαν τυποποιηθεί και αυτό διευκόλυνε την συνύπαρξη στην αυτοκρατορία, η οποία εξέπεμπε σταθερότητα και ασφάλεια και δικαιολογούσε τον χαρακτηρισμό της ως Pax Romana. Συνολικά, η Pax Romana, ήταν μια περίοδος, που αν και είχε ένοπλες συρράξεις, χαρακτηριζόταν από σχετική ηρεμία, καθώς, η Ρώμη, δεν υφίστατο το διάστημα εκείνο, ούτε μεγάλους εμφυλίους πολέμους, αλλά ούτε και σοβαρές εισβολές. Απεναντίας, το εσωτερικό της Αυτοκρατορίας έμεινε μακριά από πειρατικές εισβολές ή εχθρικά στρατεύματα, μέσω των στρατιωτικών επιχειρήσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Μεσόγειο και αυτό είχε ως αποτέλεσμα το ρωμαϊκό εμπόριο και η βιοτεχνική παραγωγή να ακμάσουν και τα αγαθά να διακινούνται συχνότερα, ακολουθώντας ασφαλείς θαλάσσιες διαδρομές. Σε κάθε περίπτωση, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, για ενάμιση περίπου αιώνα, βρισκόταν σε μια μεγάλη περίοδο πολιτικής και πολιτιστικής ακμής, όπου, αν και οι εξελίξεις γίνονταν με αργούς σχετικά ρυθμούς, γινόντουσαν με σταθερό τρόπο και προοδευτικά δημιουργούσαν συνθήκες ειρήνης, ασφάλειας και σχετικής ηρεμίας. Προς αυτή την κατεύθυνση, βοήθησαν οι σταθερές διακυβερνήσεις που οφείλονταν, κατά βάση, στο ότι κυριαρχούσαν ισχυρές δυναστείες και αυτό διασφάλιζε την αποτροπή οποιασδήποτε αναταραχής στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας (με εξαίρεση τα έτη 68-69 μ.Χ.). Μη λησμονούμε, ότι κατά την περίοδο, από την έναρξη της Pax Romana έως το 180 μ.Χ., επεκτάθηκε κατά μήκος ολόκληρης της αυτοκρατορίας το οδικό δίκτυο, με κέντρο τη Ρώμη και αυτό βοήθησε τόσο στην άνθιση του εμπορίου που αναφέραμε παραπάνω, όσο και στη διατήρηση και εξέλιξη του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού. Η ζωή, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας, έγινε καλύτερη, οι υλικές ανέσεις, η στέγαση, η καθαριότητα, η διατροφή και η προσωπική ασφάλεια αναβάθμισαν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών σε πρωτόγνωρο βαθμό για την εποχή. Συνάμα, ένα από τα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου, ήταν και η ύπαρξη υδραγωγείου και

δημοσίων λουτρών σε όλες τις μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας, δείγμα των τεχνικών επιτευγμάτων της εποχής και με μνημειώδη χαρακτήρα. Αυτό όμως που ήταν οξύμωρο, αλλά συνάμα πραγματικότητα, ήταν ότι οι πολίτες της Ρώμης, οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας ήταν ευχαριστημένοι, με μικρές εξαιρέσεις, παρά το γεγονός ότι οι εξουσίες ήταν συγκεντρωμένες στα χέρια ενός ανθρώπου, του αυτοκράτορα. Σε κάθε περίπτωση, οι αυτοκράτορες της χρυσής εποχής προσέφεραν γενική και μακροχρόνια ειρήνη τόσο σε έκταση όσο και σε διάρκεια και αυτό διήρκεσε μέχρι τον θάνατο του αυτοκράτορα Μάρκου Αυρήλιου (121 μ.Χ.-180 μ.Χ.), όταν οι δαπανηρές στρατιωτικές εκστρατείες για καινούριες κτήσεις έφεραν τη μεσαία τάξη σε οικονομική δυσμένεια και συνακόλουθα σε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής (Watson, Adam. 2006: 189 - Pax Romana-Wikipedia. 2022 - Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία-Wikipedia. 2022).

Κεφάλαιο 3^ο : Pax Britannica

Στα δύο προηγούμενα κεφάλαια, διερευνήσαμε την ανάδειξη της Αθηναϊκής Ηγεμονίας, με επίκεντρο την Αθήνα και την ανάδειξη της Pax Romana με επίκεντρο τη Ρώμη και ουσιαστικά, πραγματευτήκαμε πτυχές του ελληνορωμαϊκού κόσμου, της περιόδου της κλασικής αρχαιότητας (9^{ος} αιώνας π.Χ. έως 5^{ος} αιώνας μ.Χ.), κατά την οποία, οι δύο πολιτισμοί, ο ελληνικός και ο ρωμαϊκός άκμασαν με θορυβώδεις ρυθμούς, οι οποίοι τους κατέστησαν ηγεμονικούς και συνάμα, οι πολιτισμοί αυτοί, αποτέλεσαν την πυξίδα όλων των εκφάνσεων της κοινωνικής και πολιτικής ζωής μέχρι τότε και τη βάση της δομής του σύγχρονου κόσμου έως σήμερα. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα προσπαθήσουμε, μεταβαίνοντας στη νεότερη εποχή (17^{ος}-19^{ος} αιώνας), να προσεγγίσουμε μια πολύ σημαντική περίοδο σχετικής ειρήνης στον ευρωπαϊκό χώρο, με επίκεντρο τη Βρετανία, η οποία κατόρθωσε μεταξύ 1815-1914, να γίνει μια παγκόσμια ηγεμονική δύναμη, με δυνητικό ρόλο, μάλιστα, ως ‘παγκόσμιου επιτηρητή’ (ως ένα είδος προ-εισαγωγής στο σύγχρονο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης), γνωστή ως Pax Britannica (‘Βρετανική Ειρήνη’) (Watson, Adam. 2006: 95,177). Το να κάνει κανείς ένα ιστορικό άλμα, μελετώντας το φαινόμενο του ηγεμονισμού, από την τελευταία σημαίνουσα ηγεμονία, την Pax Romana, που τελείωσε τον 2^ο αιώνα μ.Χ., σε μια άλλη αντίστοιχου βεληνεκούς, στην Pax Britannica τον 19^ο αιώνα και να πρέπει να διανύσει δεκαεφτά αιώνες περίπου, είναι εξαιρετικά δύσκολο, περίπλοκο, αλλά ταυτόχρονα σημειολογικό. Μια γενικευμένη, ίσως απλουστευμένη πρώτη εντύπωση θα μπορούσε να ήταν, ότι, οι ηγεμονίες ως φαινόμενα με μείζονα ρόλο στις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο, να χρειάζονται αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα για να γίνουν καθεστηκυία τάξη και ενδεχομένως, να εξαρτώνται κατά πολύ από τις ιστορικές διεργασίες και συγκυρίες που ενυπάρχουν στο πέρασμα των χρόνων. Στην πορεία μας για την ανάδειξη της Pax Britannica, θα περιηγηθούμε σε κάποιους σημαντικούς σταθμούς αυτής της διαδρομής, καθώς, έτσι, θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε καλύτερα τα συστατικά

στοιχεία αυτής της μεγάλης ηγεμονίας, στοιχεία της οποίας συναντούμε ακόμα και στις μέρες μας.

Αρχικά, θα πρέπει να επισημάνουμε, τη σημασία της περιόδου της Αναγέννησης, η οποία, χρονικά καλύπτει τον 15^ο και 16^ο αιώνα και με γνώμονα την αναβίωση των ιδεών και των επιτευγμάτων της κλασικής αρχαιότητας και με διανοητική βάση τον ουμανισμό, δηλαδή τη σημασία που έχει ο άνθρωπος και η αξία του ως πνευματικό όν, θα αποτελέσει μια γενική και πολιτισμική βάση στις εξελίξεις της ίδιας της έννοιας του κράτους και στις σχέσεις μεταξύ των κρατών στον ευρωπαϊκό χώρο (Watson, Adam. 2006: 273-275). Ο 15^{ος} και ο 16^{ος} αιώνας έθεσαν τα θεμέλια του σύγχρονου κόσμου και ουσιαστικά, εγκαινίασαν την άνοδο στην εξουσία μιας νέας τάξης που βασίζεται στη χρηματοδότηση και το εμπόριο και αργότερα (18^{ος} αιώνας) όπως θα δούμε στη βιομηχανία (Carr, H. E. 1961: 133). Η Αναγέννηση, έχει τις ρίζες της στην Ιταλία και οι ιταλοί πολιτικοί ουμανιστές, απορρίπτοντας τα στοιχεία της προηγούμενης περιόδου (Μεσαίωνας), έλκονταν περισσότερο από τη μεμονωμένη πόλη-κράτος της Ρώμης την περίοδο της ακμής της, όπως την αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ενώ ταυτόχρονα, υπήρχε διάχυτη εκτίμηση και αγάπη για την αρχαία Ελλάδα, για τα ιδανικά, τη διδασκαλία και τις τέχνες κατά την περίοδο όπου η Αθήνα ως πόλη-κράτος γνώρισε την ακμή της, που επίσης αναφερθήκαμε σε παραπάνω κεφάλαιο. Ως προς το τελευταίο, έπαιξε ρόλο το γεγονός, ότι η Άλωση της Πόλης, το 1453, από τους Οθωμανούς Τούρκους, οδήγησε πολλούς Έλληνες λόγιους σε φυγή προς την Ιταλία, οι οποίοι βοήθησαν στην αναβίωση της κλασικής ελληνικής παιδείας, που ήταν κεντρικό χαρακτηριστικό της περιόδου της Αναγέννησης μαζί με την άνθιση του εμπορίου. Το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα, τα συστατικά αυτά στοιχεία της ιταλικής Αναγέννησης, άρχισαν να γοητεύουν την υπόλοιπη Ευρώπη και να διαχέονται στις βασιλικές αυλές, στα πανεπιστήμια και στην πιο μορφωμένη ομάδα αριστοκρατών και ευρύτερα στην αστική τάξη που ήταν σε άνοδο. Την περίοδο αυτή, όπως αναλύσαμε στην εισαγωγή μας, καθοριστική προσωπικότητα υπήρξε ο κλασικός ρεαλιστής και πολιτικός φιλόσοφος Niccolo Machiavelli (1469-1527), ο οποίος, με το έργο του-πολιτική πραγματεία, *ο Ηγεμόνας* (*Il Principe*) (το 1513, αλλά δεν δημοσιεύτηκε πριν το 1532), το οποίο γνώρισε ποικίλες αντιδράσεις, επικρίσεις και αποδοχή, εστίασε στη ρεαλιστική περιγραφή της πολιτικής

ζωής, με τέτοιο τρόπο, ώστε, ανάμεσα σε άλλα, να γίνει κατανοητή δια μέσου της λογικής, με απώτερο σκοπό να μετατρέψει τη θεωρία σε δράση, κάτι το οποίο έγινε αποδεκτό από διορατικούς πολιτικούς της εποχής εκείνης, οι οποίοι, προσέβλεπαν σε πρακτικά παραδείγματα από την ελληνική και ρωμαϊκή ιστορία. Βασική θέση του Machiavelli, στον *Ηγεμόνα*, την οποία αναδειξαμε, ήταν η σημασία που έδινε στην ισχύ και ότι η ηθική ήταν προϊόν της ισχύος (Watson, Adam. 2006: 273-275,278,280-283,290,292). Παράλληλα, η Ευρώπη, την περίοδο εκείνη, μπήκε σε μία διαδικασία εκτεταμένων υπερπόντιων εξερευνήσεων, η λεγόμενη Εποχή των Ανακαλύψεων, με πιο σημειολογική αποστολή εξερεύνησης, αυτή το 1492, όταν ο Ιταλός εξερευνητής Κολόμβος ανακάλυψε το Νέο Κόσμο, δηλαδή την Αμερική, η οποία όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, θα μετατραπεί σε ηγεμονία, γνωστή ως Pax Americana, καθώς και ο περίπλους, το 1498, από τον Πορτογάλο Βάσκο ντα Γκάμα, ο οποίος κινούμενος νότια και κατά μήκος των ακτών της Αφρικής ανακάλυψε την ωκεάνια διαδρομή για τις Ινδίες (Ινδία), που ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής σκέψης την περίοδο εκείνη. Η Εποχή των Ανακαλύψεων θα σηματοδοτήσει πολλές από τις εξελίξεις που θα υπάρξουν στον ευρωπαϊκό χώρο και τις σχέσεις μεταξύ των κοινοτήτων που περικλείονται σ' αυτόν και θα αποτελέσει μία δυναμική περίοδο προσέγγισης και αναμόχλευσης μακρινών και διαφορετικών πολιτισμών (Watson, Adam. 2006: 273-274).

Στο σημείο αυτό και καθώς το ζητούμενο σε αυτό το κεφάλαιο είναι η Pax Britannica, με επίκεντρο τη Βρετανία, είναι σημαντικό να σταθούμε στην περίοδο, κατά την οποία, στο θρόνο της Αγγλίας, βρίσκεται η Ελισάβετ Α' (1533-1603), γνωστή ως ελισαβετιανή εποχή, από το 1558-1603. Η Ελισάβετ Α' υπήρξε δαιμόνια βασίλισσα, ιδιαίτερα ικανή και ευέλικτη πολιτικά και για πολλούς, η περίοδος της βασιλείας της αναγνωρίζεται ως η χρυσή εποχή στην αγγλική ιστορία. Ουσιαστικά, η ελισαβετιανή εποχή, υπήρξε το σημείο συγκερασμού, της εθνικής υπερηφάνειας, με κεντρικό άξονα τα κλασικά ιδανικά, της διεθνούς επέκτασης, που είχε ήδη ξεκινήσει και του ναυτικού θριάμβου επί της Ισπανίας από το περίφημο Βασιλικό Ναυτικό, καθώς, η Ισπανία αποτελούσε σημαντικό ανταγωνιστή της Βρετανίας στα υπερπόντια ταξίδια. Ακόμη, είναι μια εποχή που η ποίηση, η μουσική και η λογοτεχνία ανθίζουν, όπως και το θέατρο, με κεντρικό πρόσωπο τον Ουίλιαμ Σαίξπηρ

(1564-1616) και η χώρα, συνολικά, βρισκόταν σε μια περίοδο αυξημένης ευημερίας. Το τελευταίο, επετεύχθη μέσα από ορθολογική δημοσιονομική πολιτική, χαμηλότερους φόρους και άλλες στοχευμένες πολιτικές, που εφάρμοσε η Ελισάβετ Α' για την οικονομική ανάπτυξη της Αγγλίας, όπως η ίδρυση του Royal Exchange (Βασιλικό Χρηματιστήριο) (1565) με έδρα το Λονδίνο. Το 1604, με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου, τερματίζονταν οι εχθροπραξίες της Αγγλίας με την Ισπανία και αυτό έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στην πρώτη για νέες εξερευνήσεις και την ίδρυση δικών της υπερπόντιων αποικιών, όπως οι Δεκατρείς Αποικίες (1607-1776) στις ακτές του Ατλαντικού στη Βόρεια Αμερική, καθώς και η ίδρυση της Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών (1600-1874) που ήταν μια ανώνυμη βρετανική εταιρεία εμπορικής διαχείρισης του Ινδικού Ωκεανού και αργότερα, της Ανατολικής Ασίας (Watson, Adam. 2006: 273-274 - Landes, S. David. 2005: 291,294 - Ελισαβετιανή εποχή-Wikipedia. 2022).

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ξεκινά στη Μεγάλη Βρετανία, μια σημαντική ιστορική περίοδος, η Βιομηχανική Επανάσταση (1760-1860) (Landes, S. David. 2005: 256), η οποία θα προκαλέσει ραγδαίες μεταβολές και ανακατατάξεις σε τεχνικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, οι οποίες θα οδηγήσουν στην «εκβιομηχάνιση» της κοινωνίας στη Μεγάλη Βρετανία (Berstein, Serge & Milza, Pierre. 1997: 437,442). Ως επακόλουθο, οι μεσαίες και οι μικρομεσαίες τάξεις στη Βρετανία έγιναν πιο μορφωμένες και πιο εύπορες από ποτέ και αυτό αναμφίβολα, οφείλονταν στην ισχύ και την επιτυχία της τάξης των εμπόρων και των άλλων επαγγελματιών (Landes, S. David. 2005: 247-248), καθώς και στα οφέλη από τη συμμετοχή στα δημόσια πράγματα ενός σημαντικού τμήματος του πληθυσμού, με εφόδιο καινοτόμες ιδέες, που σταδιακά επέδρασαν και διαδόθηκαν και στην υπόλοιπη Ευρώπη (Landes, S. David. 2005: 281-282). Την ίδια περίοδο, στο πολιτικό προσκήνιο της Ευρώπης, ήταν ο Ναπολέων Α' (1769-1821), ο οποίος μετά τη Γαλλική Επανάσταση (1789), κατόρθωσε με εκπληκτική και πολύπλευρη ιδιοφυΐα να αποκτήσει τον έλεγχο της επαναστατικής Γαλλίας, την οποία, όμως, στη συνέχεια, θα την οδηγήσει σε μια σειρά συγκρούσεων με άλλες δυνάμεις στον ευρωπαϊκό χώρο, γνωστοί ως Ναπολεόντειοι Πόλεμοι (1803-1815). Οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι, οι οποίοι κατέδειξαν την ανάγκη για ανάληψη μέτρων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην επίλυση των προβλημάτων της

διεθνούς τάξης και της ειρήνης, καθώς, αφενός κατέστρεψαν την ισορροπία ισχύος και αφετέρου, αποτέλεσαν προσωρινή έστω απειλή να την αντικαταστήσουν με μια παγκόσμια αυτοκρατορία, είχαν ως τελική έκβαση την ήττα του Ναπολέοντα Α' στη Μάχη του Βατερλώ (στο σημερινό Βέλγιο) (1815) και συνακόλουθα, την ανάδειξη της Βρετανίας ως ηγεμονική δύναμη τη χρονική περίοδο 1815-1914. Με βάση τη θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς, του Watson, που είδαμε παραπάνω, μπορούμε να αναφέρουμε, ότι η αυτοκρατορική τάξη πραγμάτων που είχε φέρει ο Ναπολέοντας, ήταν το απώτατο σημείο της ταλάντωσης του εκκρεμούς, μακριά από τις πολλαπλές ανεξαρτησίες και ουσιαστικά μετέφερε το ευρωπαϊκό σύστημα, αρκετά πιο πέρα από την ηγεμονία, αν θεωρήσουμε, την τάση για ηγεμονία στο εκκρεμές, ως ένα χαρακτηριστικό του μισού των ανεξαρτησιών του φάσματος και ως εκ τούτου, έθετε υπό την κυριαρχία του μεγάλο μέρος της Ευρώπης προκαλώντας ριζικές αλλαγές στην κοινωνική δομή των κοινοτήτων που περιέχονταν σε αυτήν. Μετά την πτώση του, όμως, το εκκρεμές, με μικρές κινήσεις, επέστρεψε, διανύοντας ένα τμήμα του τόξου προς τις πολλαπλές ανεξαρτησίες (Watson, Adam. 2006: 400-401,404-405,409,452 - Morgenthau, J. Hans. 2018: 506). Η Βρετανία, μετά το τέλος των πολέμων που προηγήθηκαν, βγήκε βιομηχανικά και οικονομικά ενισχυμένη και αυτή η αυξημένη ισχύς και ο πλούτος της, ήταν ικανά να εμποδίσουν την κυριαρχία οποιασδήποτε μεμονωμένης δύναμης στην Ευρώπη. Εξ' αυτού, οι Βρετανοί και με όχημα τη Βιομηχανική Επανάσταση, η οποία είχε ξεκινήσει από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και είχε ήδη δημιουργήσει παγκόσμιες υποχρεώσεις, αντιλαμβάνονταν πλέον «την ήπειρο», ως οντότητα ενταγμένη σε ένα ευρύτερο οικονομικό και στρατηγικό σύστημα, που μαζί με τη Βόρεια και Νότια Αμερική και τον Ινδικό Ωκεανό λειτουργούσε υπό κοινό πρίσμα. Η Βρετανία είχε κατορθώσει να αποτελέσει την κυρίαρχη δύναμη στην Ευρώπη και στις υπερπόντιες προεκτάσεις της και προς αυτήν την κατεύθυνση, χρειαζόνταν να επιβάλλει μία κατάσταση ισορροπίας και ειρήνης στον ίδιο τον ευρωπαϊκό χώρο και όχι μόνο, που θα διασφάλιζε την υπεροχή και κυριαρχία της και έμεινε γνωστή ως Pax Britannica (Watson, Adam. 2006: 416). Πώς όμως οδηγηθήκαμε σε αυτή την κατάσταση σχετικής ηρεμίας και ειρήνης που πρέσβευε η Pax Britannica;

Όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, στις παρατεταμένες συγκρούσεις που σημειώθηκαν στα τέλη του Μεσαίωνα στη Δυτική Ευρώπη, οι έμποροι των πόλεων, κατόρθωσαν με οργανωμένη οικονομική ισχύ να ανατρέψουν τους φεουδάρχες που κυριαρχούσαν ως τότε και αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τη σταδιακή ανάδειξη των σύγχρονων κρατών, στα οποία επικρατούσε η νέα μεσαία τάξη, η οποία βασιζόταν στις οικονομικές δυνατότητες που προέκυπταν από τη βιομηχανία και το εμπόριο. Το εμπόριο και η βιομηχανία ήταν οι κεντρικοί οικονομικοί πυλώνες και η κινητήριος δύναμη της βραχύβιας πολιτικής υπεροχής των ιταλικών πόλεων της Αναγέννησης, που είδαμε παραπάνω. Από την Αναγέννηση και έπειτα και μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, σημειώθηκαν πόλεμοι, που ήταν, κατά βάση, εμπορικοί και αυτό που υποστηρίζονταν παγκοσμίως, ήταν ότι καθώς ο πλούτος ήταν μία βασική πηγή ισχύος, τα κράτη θα έπρεπε να ενεργούν αναλόγως, όπως με τόνωση της εσωτερικής παραγωγής, με ισχνές κυρίως αγορές από το εξωτερικό και περισσότερο με διάθεση συσσώρευσης πλούτου με τη μορφή πολύτιμων μετάλλων. Οι υποστηρικτές αυτών των θέσεων έγιναν γνωστοί ως μερκαντιλιστές. Με άλλα λόγια, ο μερκαντιλισμός (εμποροκρατία), αποτελούσε ένα σύστημα οικονομικής πολιτικής, το οποίο, είχε ως κεντρικό αξίωμα, τη θέση, ότι το να προάγει κανείς την απόκτηση πλούτου συνιστούσε διαδικασία ομαλής λειτουργίας του κράτους. Βασικός στόχος της μερκαντιλιστικής πολιτικής, ήταν η αυτάρκεια ή οικονομική ανεξαρτησία και ακόμη περισσότερο, μέσω αυτής, υποστηριζόταν η άποψη, ότι η στρατιωτική ισχύς ενός κράτους, βασιζόταν, κατά πολύ, στον παράγοντα της παραγωγής βιομηχανικών προϊόντων. Το τελευταίο, ήταν εφικτό για την Μεγάλη Βρετανία, καθώς η βιομηχανική της υπεροχή, της διασφάλιζε αυτάρκεια σε όλα τα βιομηχανικά προϊόντα, με εξαίρεση ίσως τις πρώτες ύλες που χρειάζονταν για την παραγωγή τους (Carr, H. Edward. 2011: 159-160,167-169). Η έλλειψη αυτή σε πρώτες ύλες αντισταθμιζόταν από την ναυτική ισχύ που διέθετε η Βρετανία, καθώς το Ναυτικό της, όπως αναφέραμε παραπάνω, ήταν σε θέση να προστατεύει τις εμπορικές διόδους και τις στρατηγικές θαλάσσιες συγκοινωνίες και ως εκ τούτου, να διασφαλίζει την όποια έλλειψη προμηθειών στο εσωτερικό της (Berstein, Serge & Milza, Pierre. 1997: 441). Προς αυτήν την κατεύθυνση, η Βρετανία στις πρώτες εξορμήσεις της στο Νέο

Κόσμο, εκμεταλλεύτηκε σε μεγάλο βαθμό το βαμβάκι που βρήκε στη νέα ήπειρο και το οποίο τη βοήθησε να αναπτύξει σε υπερθετικό βαθμό την κλωστοϋφαντουργία, της οποίας η εκβιομηχάνιση ήταν το σήμα κατατεθέν της οικονομικής ανάπτυξης της Μεγάλης Βρετανίας στην πρώτη φάση της εκβιομηχάνισής της έως το 1830 (Carr, H. Edward. 2011: 168-169 - Landes, S. David. 2005: 272,274). Παράλληλα με την στρατιωτική ισχύ, που είχε αναπτύξει η Βρετανία και τα οικονομικά αποτελέσματα που προέκυπταν από αυτή, η Βρετανία ισχυροποιήθηκε ακόμη περισσότερο εξαιτίας της εισαγωγής νέων οικονομικών παραμέτρων, που προέκυπταν μέσα από την καθιέρωση ενός μόνο νομίσματος, για τις συναλλαγές σε σχεδόν όλο τον κόσμο, από το Χρηματιστήριο του Λονδίνου, που είχε ιδρυθεί την περίοδο της βασιλείας της Ελισάβετ Α, όπως αναφέραμε παραπάνω. Η εξαγωγή κεφαλαίων και ο έλεγχος των ξένων αγορών, ήταν συστατικά στοιχεία της ισχυροποίησης της Μεγάλης Βρετανίας και δείγμα της πολιτικής υπεροχής που έχαιρε καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, καθώς κατόρθωσε να μετατρέψει το Λονδίνο σε οικονομικό κέντρο του κόσμου. Οι μέθοδοι, που κατά βάση, χρησιμοποιήθηκαν για την προώθηση των εξαγωγών και τον έλεγχο των ξένων αγορών, ήταν συνυφασμένες κυρίως, με τη χορήγηση δανείων ή πιστώσεων για τη χρηματοδότηση των εξαγωγών. Ταυτόχρονα, φαινόταν ως διάχυτη πρόθεση της βρετανικής πολιτικής, η ανάπτυξη των υποανάπτυκτων περιοχών του κόσμου με επενδύσεις κεφαλαίων και μάλιστα, αυτό, χωρίς να συνοδεύεται με κάποια μορφή άμεσης ανάμειξης στην πολιτική ανεξαρτησία των εμπλεκόμενων περιοχών-κρατών. Έτσι, η Μεγάλη Βρετανία, παρακάμπτοντας την Ευρώπη, στην οποία δεν απέβλεπε σε πολιτική επιρροή, εν αντιθέσει με τις ΗΠΑ, μετά το 1914, που θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, κατόρθωσε να επιτύχει μία άνευ προηγουμένου πολιτική και οικονομική διείσδυση ευρύτερα στον υπόλοιπο κόσμο. Οι βρετανικές επενδύσεις στην Ευρώπη ήταν ασήμαντες, καθώς ανέρχονταν μόλις στο 5% του συνόλου των βρετανικών κεφαλαίων, που με διάφορους τρόπους, είχαν επενδυθεί στο εξωτερικό, ωστόσο, οι οικονομικές πολιτικές που εφάρμοσε η Βρετανία σε περιοχές πολύ μακρύτερα από τη γεωγραφική της θέση, της απέφεραν σημαντικά πολιτικά και οικονομικά οφέλη. Προς αυτήν την κατεύθυνση, η βρετανική κυβέρνηση προχώρησε σε άμεσες κυβερνητικές επενδύσεις, όπως για παράδειγμα, η αγορά μετοχών στην Εταιρεία της Διώρυγας του Σουέζ (η

διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ, δηλαδή η ένωση της Ερυθράς Θάλασσας με τη Μεσόγειο, έγινε το 1869, απελευθερώνοντας τη ναυσιπλοΐα), στην Αγγλοϊρανική Εταιρεία Πετρελαίου, ακόμα και στην κατασκευή του Κινεζικού Ανατολικού Σιδηροδρόμου. Στην περίπτωση της βρετανικής οικονομικής διείσδυσης στην Αίγυπτο, η βρετανική στρατιωτική παρουσία ήταν διακριτική, χωρίς ανάμειξη στην επίσημη ανεξαρτησία της χώρας και περισσότερο, για να διασφαλίσει τα βρετανικά συμφέροντα στη Διώρυγα του Σουέζ, που αποκτήθηκε (1875) προκειμένου να προστατευθούν οι βρετανικές εμπορικές δίοδοι και οι στρατηγικές γραμμές συγκοινωνίας, ενώ και στην Κίνα, η Βρετανία απέκτησε δεσπόζουσα θέση χρησιμοποιώντας ελάχιστες στρατιωτικές δυνάμεις. Αυτό που φαινόταν από τις παραπάνω περιπτώσεις, ήταν ότι η Βρετανία, κατόρθωσε με την έμφυτη οικονομική της δύναμη και την πολιτική του ελεύθερου εμπορίου, που την κατέστησε εφικτή τον 19^ο αιώνα, να ήταν σε θέση να επηρεάζει με έμμεσο τρόπο και να ασκεί έλεγχο σε πολλές χώρες, κάτι το οποίο δεν θα μπορούσε να επιτύχει καμία άλλη δύναμη, παρά μόνο αν επενέβαινε στην πολιτική ανεξαρτησία και την ελευθερία των εμπλεκόμενων χωρών. Ως προς το τελευταίο, μη λησμονούμε να αναφέρουμε, ότι η Βρετανία εκσυγχρονίστηκε και εκβιομηχανίστηκε πιο μπροστά από άλλους λαούς, λόγω της αυξανόμενης ελευθερίας και ασφάλειας που παρείχε στο λαό της και αυτό ήταν κάτι που αντικατοπτριζόταν ευρύτερα στον παγκόσμιο πληθυσμό της εποχής εκείνης. Ο χώρος που έδωσε η Βρετανία στους ανθρώπους για να κινηθούν και άλλες πολιτικές και αστικές ελευθερίες, οι οποίες είχαν ήδη κερδηθεί από το 1215 από τους ευγενείς με τη Μάγκνα Κάρτα (Magna Carta), που ήταν αγγλικός καταστατικός χάρτης δικαιωμάτων, ένα από τα σημαντικότερα έγγραφα στην ιστορία της δημοκρατίας, επεκτάθηκαν και στον κοινό λαό και αυτό είχε τη σημασία του. Συνολικά, το στοιχείο της έμμεσης επιρροής και ελέγχου που ασκούσε η Μεγάλη Βρετανία σε άλλες χώρες, με την εφαρμογή της πολιτικής του ελεύθερου εμπορίου, της έδωσε ένα συγκριτικό πλεονέκτημα για να εφαρμόζει την οικονομική της πολιτική και ταυτόχρονα, να εμφανίζεται ως υπέρμαχος της πολιτικής ανεξαρτησίας των μικρών κρατών (Carr, H. Edward. 2011: 171-172,174,178,293 - Landes, S. David. 2005: 285). Πώς όμως σφυρηλατήθηκε η πολιτική του ελεύθερου εμπορίου και της ανοιχτής αγοράς;

Όπως αναφέραμε παραπάνω, μετά την Αναγέννηση, η πολιτική ισχύος συνδέονταν με τον πλούτο και ως εκ τούτου, οι υποστηρικτές του μερκαντισμού, έθεταν την προαγωγή της απόκτησης πλούτου, με τη μορφή πολύτιμων μετάλλων, ως την ενδεδειγμένη διαδικασία ομαλής λειτουργίας του κράτους που διασφάλιζε αυτάρκεια ή οικονομική ανεξαρτησία. Απέναντι σε αυτό το οικονομικό σύστημα του μερκαντισμού και ως αντίδραση στους εκάστοτε περιορισμούς, που επιβάλλονταν, σε ένα εμπόριο που άνθιζε αλματωδώς τον 18^ο αιώνα, εισήχθη ένα φιλόδοξο όραμα οικουμενικού ελεύθερου εμπορίου που θα υιοθετηθεί από τη Μεγάλη Βρετανία ως βάση της πολιτικής της τον 19^ο αιώνα. Ο Σκωτσέζος οικονομολόγος Adam Smith (1723-1790), έχοντας στο νου τα πεπραγμένα στη χώρα του, έδωσε έμφαση στο μέγεθος της αγοράς αλλά και στον καταμερισμό της εργασίας (Landes, S. David. 2005: 281) και ήταν αυτός που έθεσε τα θεμέλια της κλασικής οικονομικής θεωρίας της ελεύθερης αγοράς, δημιουργώντας τη λεγόμενη σχολή της πολιτικής οικονομίας του *laissez-faire*, η οποία, ευθύνεται για τη διάδοση του δόγματος της αρμονίας των συμφερόντων, σύμφωνα με το οποίο, το ανώτατο συμφέρον του κάθε ατόμου και το ανώτατο συμφέρον της κοινότητας συμπίπτουν εκ φύσεως. Με άλλα λόγια, οι επιδιώξεις του ατόμου για το δικό του συμφέρον, συνιστούν και επιδιώξεις για το συμφέρον της κοινότητας και ουσιαστικά, το άτομο, προωθώντας το συμφέρον της κοινότητας, προωθεί το δικό του συμφέρον. Ο Adam Smith, με το *laissez-faire*, ήθελε να διατρανώσει ότι ο κρατικός έλεγχος μπορούσε να εξαλειφθεί από τις οικονομικές υποθέσεις, καθώς θεωρούσε ότι το άτομο μπορούσε χωρίς εξωτερικό έλεγχο να προωθήσει τα συμφέροντα της κοινότητας, επειδή ακριβώς αυτά τα συμφέροντα ταυτίζονταν με τα δικά του και τις σκέψεις του αυτές, ο Adam Smith, ήθελε να τις αποδείξει στο βιβλίο του *ο πλούτος των εθνών* (1776), το οποίο, μάλιστα, θεωρείται η πρώτη νεωτερική εργασία στα οικονομικά. Η απαίτηση για μια γενική και βασική αρμονία των συμφερόντων είναι εκ πρώτης όψεως (*prima facie*), τόσο αντιφατική, που απαιτεί προσεκτική διερεύνηση, καθώς, η μορφή που της έδωσε ο Adam Smith εναρμονιζόταν με συγκεκριμένο τρόπο στην οικονομική δομή που είχε διαμορφωθεί τον 18^ο αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, ο Adam Smith, για να αποδείξει τη θεωρία του στο βιβλίο που κυκλοφόρησε, έθεσε κάποιες προϋποθέσεις, όπως μια κοινωνία με μικρούς παραγωγούς και εμπόρους, που

να είναι ευέλικτη και ευπροσάρμοστη και να ενδιαφέρονταν για τη μεγιστοποίηση της παραγωγής και των συναλλαγών της και ταυτόχρονα να μην την απασχολεί η κατανομή του πλούτου. Εκείνη την εποχή, οι προϋποθέσεις αυτές δεν ήταν δύσκολο να υπάρξουν, καθώς η παραγωγή, δεν απαιτούσε ιδιαίτερη εξειδίκευση και τοποθέτηση κεφαλαίων σε πάγιο εξοπλισμό, ενώ η τάξη, την οποία ενδεχομένως, να ενδιέφερε η δίκαιη κατανομή του πλούτου παρά η μεγιστοποίηση της παραγωγής της, ήταν χωρίς ουσιαστική επιρροή και μάλλον ασήμαντη. Το ιδιαίτερο με τη θεωρία του *laissez-faire*, στο βιβλίο *ο πλούτος των εθνών*, ήταν ότι παρουσιάζόταν στο κοινό τη χρονιά (1776) που ο Σκωτσέζος μηχανουργός και μηχανικός Watt (1736-1819) εφηύρε την ατμομηχανή (Berstein, Serge & Milza, Pierre. 1997: 443-444), που έμελλε να αλλάξει τον κόσμο. Ουσιαστικά, οι βασικές αρχές της θεωρίας του *laissez-faire* τορπιλίστηκαν από μια εφεύρεση, η οποία οδήγησε με συστηματικό τρόπο στη δημιουργία σταθερών, πολύ εξειδικευμένων και τεράστιων βιομηχανιών και ταυτόχρονα, σε ένα ισχυρό και πολυπληθές προλεταριάτο, το οποίο έδινε ιδιαίτερη βάση στη κατανομή του πλούτου και λιγότερο στην παραγωγή και κατά προέκταση, τα στοιχεία αυτά έθεσαν τις βάσεις της προ-εισαγωγής του όρου που χρησιμοποιείται ευρύτερα σήμερα, της παγκοσμιοποίησης (Carr, H. Edward. 2011: 35,78-81,159-160,187). Πώς όμως επιβίωσε και εξελίχθηκε το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων του *laissez-faire*, που επηρέασε καθοριστικά τα πολιτικά πεπραγμένα στη Μεγάλη Βρετανία το 19^ο αιώνα;

Η αλματώδης αύξηση της παραγωγής και του πληθυσμού, σε συνδυασμό με την διαρκώς αυξανόμενη κατάσταση ευημερίας, ήταν τα συστατικά στοιχεία της πίστης στην επιβίωση του δόγματος της αρμονίας των συμφερόντων. Η διαρκώς αυξανόμενη κατάσταση ευημερίας που παρατηρούνταν, έδωσε τεράστια ώθηση και ισχυροποίησε σημαντικά το δόγμα, καθώς η ευημερία δημιουργούσε συνεχώς νέες αγορές και ως εκ τούτου, περιόριζε τον ανταγωνισμό μεταξύ των εμπόρων για τις αγορές. Συνάμα, το γεγονός, ότι ένα μερίδιο της γενικότερης ευημερίας που επικρατούσε κατέληγε στις φτωχότερες τάξεις πληθυσμού δημιουργούσε ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και αυτό άφηνε στην άκρη τα διαχρονικά ταξικά ζητήματα, όπως και τη δίκαιη διανομή του πλούτου. Αυτό το αίσθημα εμπιστοσύνης, σε συνδυασμό με τη

διάχυτη ευημερία, δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για να πιστέψουν οι άνθρωποι εκείνης της περιόδου, ότι ο τρόπος διοίκησης που ακολουθούνταν, βάσει του σχεδίου του δόγματος, ήταν ο πλέον ορθολογικός. Αυτή η αθόρυβη κλιμακούμενη αντίληψη των επ' άπειρον διευρυνόμενων αγορών κατέστη πραγματικότητα και ήταν το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηριζόταν η υποτιθέμενη αρμονία των συμφερόντων. Η παραπάνω εικόνα πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις, όταν θεωρήθηκε ότι αυτά που προσφέρει το δόγμα στα άτομα ισχύουν και για τα έθνη. Με το σκεπτικό ότι τα άτομα, έχοντας ως βασικό σκοπό τη δική τους ευημερία, επιτυγχάνουν την ευημερία όλης της κοινότητας, κατά τον ίδιο τρόπο, τα έθνη διασφαλίζοντας τα συμφέροντα των πολιτών διασφαλίζουν το καλό της ανθρωπότητας. Με άλλα λόγια, το οικουμενικό ελεύθερο εμπόριο δικαιολογούσε τον σκοπό του, κατά την έννοια, ότι το μέγιστο δυνατό οικονομικό συμφέρον κάθε έθνους συμβάδιζε με το μέγιστο δυνατό οικονομικό συμφέρον ολόκληρου του κόσμου. Μια άλλη πολιτική διάσταση αυτής της αντίληψης και του δόγματος της ταύτισης των συμφερόντων ήταν η διαμόρφωση ενός αξιώματος, βάσει του οποίου, η επιδίωξη της ειρήνης είναι η συμφέρουσα επιδίωξη για όλα τα έθνη και ως εκ τούτου, κάθε έθνος που κυριεύεται από την επιθυμία να διαταράξει την ειρήνη είναι κατά βάση απαράδεκτο, παράλογο και ανήθικο. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της πολιτικής του δόγματος της αρμονίας των συμφερόντων, έναν αιώνα μετά (1876) την έκδοση του βιβλίου *ο πλούτος των εθνών*, ήταν απογοητευτικά για τα υπόλοιπα κράτη, ενώ η Μεγάλη Βρετανία εξακολουθούσε να είναι η κυρίαρχη και αδιαμφισβήτητη δύναμη. Το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, τα διαρκώς συγκρουόμενα οικονομικά συμφέροντα που αναδύονταν από διαφορετικές κατευθύνσεις προκάλεσαν την αμφισβήτηση της πίστης στην αρμονία των συμφερόντων, ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργατική τάξη και αυτό έφερε στην επιφάνεια κόμματα της εργατικής τάξης που πρόβαλαν αυτήν την αμφισβήτηση. Παράλληλα, το 1859, υπήρξε ένας μετασχηματισμός του τρόπου σκέψης και αντίληψης και αυτό οφείλονταν στο βιολογικό δόγμα της εξέλιξης που εισήγαγε και διέδωσε ο Άγγλος βιολόγος Δαρβίνος (Darwin) (1809-1882), το οποίο, βασίζονταν σε έναν αδιάκοπο αγώνα για τη ζωή και ταυτόχρονα, την εξάλειψη του ανίσχυρου. Υπό αυτές τις συνθήκες και καθώς ο αυξανόμενος ανταγωνισμός επιβεβαίωνε αυτό που έθεσε ο Darwin ως τον βιολογικό νόμο της φύσης, δηλαδή την επιβίωση του

ισχυρότερου σε βάρος του ασθενέστερου, το δόγμα του *laissez-faire* αναπροσάρμοσε τις θέσεις του με τον νέο τρόπο σκέψης. Με τον τρόπο αυτό, η ευημερία της κοινότητας και ουσιαστικά, η επόμενη της φάση, έγινε συνυφασμένη με την ιδέα ότι ο μεγάλος παραγωγός ή έμπορος έθετε σταδιακά εκτός αγοράς τον μικρότερο ανταγωνιστή του. Ωστόσο, το δόγμα του *laissez-faire*, δεδομένου ότι ήταν ένα ανοιχτό πεδίο δράσης, δεν υπέστη σημαντική τροποποίηση, καθώς, η ευημερία της κοινότητας εξακολουθούσε να συντρέχει με την ευημερία των μελών της, αλλά μόνο με την ευημερία εκείνων των μελών της που πάλευαν ενεργά για τη ζωή. Αρχισε σταδιακά να καλλιεργείται η πεποίθηση ότι η ισχυροποίηση της ανθρωπότητας διέρχεται μέσα από την εκτόπιση των αδύναμων και ανίσχυρων μελών της (Carr, H. Edward. 2011: 81-85,88-89).

Αυτό που τελικά έγινε αντιληπτό, ήταν, ότι το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων μπορούσε να εξηγηθεί στη βάση κάποιων ιδιαίτερων αλλά σημαντικών παραμέτρων. Μια άποψη, ήταν ότι οι αγγλόφωνοι λαοί είχαν το μονοπώλιο της διεθνούς ηθικής, καθώς, ήταν διάχυτο μεταξύ των αγγλόφωνων εθνών, ότι οι πολιτικές τους ήταν πιο ενάρετες από αυτές των κρατών της ηπειρωτικής Ευρώπης, ενώ μια άλλη άποψη, προερχόμενη από τα κράτη της ηπειρωτικής Ευρώπης, ήταν ότι οι αγγλόφωνοι λαοί μπορούσαν με αριστοτεχνικό τρόπο να συγκαλύψουν και να παρουσιάσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, πάντα με τη μορφή ως γενικού καλού και αυτό να εμφανίζεται ως χαρακτηριστικό του αγγλοσαξονικού πνεύματος. Σε κάθε περίπτωση, οι δυο αυτές απόψεις, μπορούσαν να συγκεραστούν, στο ότι οι κανόνες της διεθνούς αρετής ήταν έμφυτοι στους αγγλόφωνους λαούς. Το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων μπορούσε να αναλυθεί στη βάση αυτής της αρχής, καθώς ήταν φυσικό να λαμβάνεται υπόψη η θέση μιας προνομιούχας τάξης, της οποίας τα μέλη είχαν τη δύναμη στην κοινότητα και ήταν, ως εκ τούτου, ευάλωτα στο να ταυτίζονται τα συμφέροντα της κοινότητας με τα δικά τους. Εξ' αυτού, οποιαδήποτε επικριτική στάση, από άτομα επί των συμφερόντων της κυρίαρχης ομάδας, προκαλούσε το μένος, επειδή τα άτομα αυτά, επέκριναν το δήθεν κοινό συμφέρον ολόκληρης της κοινότητας και με τον τρόπο αυτό, ήταν σαν να επιτίθενται και στα δικά τους ανώτατα συμφέροντα. Ουσιαστικά, το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων, λειτουργούσε ως ένα ηθικό τέχνασμα για να δικαιολογήσουν οι προνομιούχες

ομάδες την κυριαρχία τους. Ακόμα και αν υπήρχε κάτι αληθινό στο δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων, αυτό εκπορευόταν από την καθολική ισχύ της προνομιούχας τάξης και αυτό θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, ότι αποτελεί παράδειγμα του μακιαβελικού αξιώματος, που αναφέραμε παραπάνω, ότι η ισχύς είναι η βάση και η ηθική λειτουργεί ως προϊόν της. Ωστόσο, σταδιακά, γινόταν αντιληπτό στις εργατικές τάξεις των Βρετανών, ότι το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες τους και ότι το ασήμαντο μερίδιο από τη «βρετανική ευημερία» δεν βοηθούσε την κοινωνική τους θέση και αυτό ήταν που τους οδήγησε στην εγκατάλειψη του δόγματος αυτού και στην αντικατάστασή του από το λεγόμενο «κράτος κοινωνικής πρόνοιας», το οποίο αρνείται εμμέσως το προηγούμενο δόγμα και αναλαμβάνει την ευθύνη να δημιουργήσει μια νέα αρμονία συμφερόντων με τεχνητά μέσα (Carr, H. Edward. 2011: 118-121).

Τα παραπάνω, ανέδειξαν ότι το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων έφερε έναν πλασματικό ή θεωρητικό διαχωρισμό της πολιτικής και της οικονομίας, καθώς, οι οικονομολόγοι της περιόδου, πίστευαν σε μια φυσική οικονομική τάξη, η οποία θα είχε τους δικούς της νόμους και θα λειτουργούσε χωρίς ή με ελάχιστες πολιτικές παρεμβάσεις με σκοπό να μεγιστοποιήσει τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερομένων. Αυτή η οικονομική σκέψη, κυριάρχησε στη Μεγάλη Βρετανία, τον 19^ο αιώνα, κάνοντας τους βρετανούς πολιτικούς να πιστεύουν ότι, καθώς το ελεύθερο εμπόριο έφερε τη «βρετανική ευημερία», προάγοντάς το, συντελούσαν στην ευημερία όλου του κόσμου. Μάλιστα, διαχέονταν η αντίληψη, ότι, καθώς η «βρετανική ευημερία» ωφελούσε τις οικονομίες άλλων χωρών, οποιαδήποτε βρετανική οικονομική κρίση θα σήμαινε αυτομάτως παγκόσμια καταστροφή. Η Βρετανία έβλεπε το διεθνές εμπόριο ως μια ολότητα, η οποία, είτε ανθούσε, είτε συνολικά κατέρρεε και αυτήν τη θέση την επέβαλλε στις άλλες χώρες, υποστηρίζοντας, ότι τα όποια μέτρα λάμβαναν οι χώρες προς την κατεύθυνση της προστασίας της εγχώριας παραγωγής σε σχέση με τις δυνατότητες του εξωτερικού ανταγωνισμού ήταν καταστροφικά, όχι μόνο για τις ίδιες τις χώρες, αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο. Σε πολιτικό επίπεδο, αυτή την υποτιθέμενη αρμονία συμφερόντων ως προς τη διατήρηση της ειρήνης, μπορούσε να την εκμεταλλευτεί, με παρόμοιο τρόπο, ένα κυρίαρχο έθνος ή ομάδα εθνών. Με τον ίδιο τρόπο που μια κυρίαρχη τάξη σε μια κοινότητα επιδιώκει εσωτερική ειρήνη, που θα της

διασφαλίσει ασφάλεια και υπεροχή και αντιτίθεται σε οποιοδήποτε ταξικό πόλεμο μπορεί να τη διαταράξει, έτσι και η ειρήνη, σε διεθνές επίπεδο, γίνεται ένα κατοχυρωμένο δικαίωμα των κυρίαρχων δυνάμεων. Η ιδέα του διαχωρισμού της οικονομίας από την πολιτική σφαίρα τον 19^ο αιώνα, όχι μόνο υπήρξε ανέφικτη, αλλά δημιούργησε μια απόλυτη εξάρτηση της οικονομίας από την πολιτική εξουσία και δημιούργησε τις προϋποθέσεις που ευνοούσαν τα συμφέροντα της εθνικής πολιτικής. Ο Α΄ΠΠ (1914-1918), που σήμαινε το τέλος της Pax Britannica, είχε οργανωθεί στη βάση ενός απόλυτου και αδίστακτου ελέγχου της οικονομικής ζωής των εμπόλεμων εθνών από την πολιτική εξουσία. Το ζητούμενο, ήταν, πλέον, το να πλήξει μια δύναμη το οικονομικό σύστημα μιας εχθρικής δύναμης, πέρα από την νίκη επί των στρατευμάτων και του στόλου της. Αυτή η «σχεδιασμένη οικονομία», που σήμαινε ότι το κράτος, για να επιτύχει πολιτικούς σκοπούς, έπρεπε να ελέγχει απόλυτα την οικονομική ζωή του έθνους, υπήρξε σημαντική εξέλιξη του Α΄ΠΠ (Carr, H. Edward. 2011: 121,160-162), από τον οποίο βρέθηκαν ωφελημένες οι Η.Π.Α, οι οποίες, σταδιακά θα αναδειχθούν σε κυρίαρχο παίκτη των διεθνών εξελίξεων και πολιτική δύναμη με ευρεία παρουσία ως κατεξοχήν δανειστής, αρχικά στην αγορά της Λατινικής Αμερικής και της Ευρώπης, κυρίως μετά το 1914 και θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για να εξελιχθούν σε ηγεμονική δύναμη, γνωστή ως Pax Americana, την οποία θα εξετάσουμε ενδελεχώς στο επόμενο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο 4^ο : Pax Americana

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, πραγματευτήκαμε την ηγεμονία της Pax Britannica, η οποία, κυριάρχησε, κατά βάση, τον 19^ο αιώνα και η οποία, με όχημα τη βιομηχανική επανάσταση, βασίστηκε στη λογική του ελεύθερου εμπορίου και των διευρυνόμενων αγορών, ο βρετανικός στόλος αποτελούσε εγγύηση για την αποφυγή μεγάλων πολέμων και διασφάλιζε την ηρεμία, καθώς είχε υπό τον έλεγχό του τους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους, το Χρηματιστήριο του Λονδίνου έγινε το οικονομικό διαμεσολαβητικό όργανο των συναλλαγών στον κόσμο και η αγγλική γλώσσα έγινε κοινή γλώσσα (lingua franca) των ανθρώπων της εποχής εκείνης. Τα παραπάνω στοιχεία, που αποτελούσαν την εγγύηση της βρετανικής υπεροχής, ως Pax Britannica, καλλιέργησαν την ψευδαίσθηση και ως ένα βαθμό την πραγματικότητα, ότι η τελευταία, συνιστά μια παγκόσμια κοινωνία που είχε κοινές επιδιώξεις, συμφέροντα και απόψεις και ουσιαστικά, να αποτελεί ένα είδος προ-εισαγωγής στο σύγχρονο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, που ως έννοια, σταδιακά, από τον 20^ο αιώνα και έπειτα, θα γίνει ιδιαίτερα προβεβλημένη και σημειολογική (Carr, H. Edward. 2011: 293). Αυτό που η Μεγάλη Βρετανία του 19^{ου} αιώνα προσπάθησε να επιτύχει βασιζόμενη στη κυριαρχία της, ήταν η επιβολή στον κόσμο μιας δικής της αντίληψης σχετικά με τη διεθνή οικονομική ηθική, ωστόσο, η αντίληψη αυτή, έγινε συγκεχυμένη, όταν ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από ποικίλες κατευθύνσεις αμφισβήτησε την πρωτοκαθεδρία της παγκόσμιας αγοράς από μία μόνο δύναμη (Carr, H. Edward. 2011: 121). Η Pax Britannica, τον 19^ο αιώνα, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας, την οποία, εισήγαγε ο Robert Gilpin και την οποία αναλύσαμε στην εισαγωγή μας, κατά την οποία, ο κόσμος έχει ανάγκη από ένα κράτος-ηγεμόνα, το οποίο θα μπορεί να δημιουργήσει και να επιβάλει, όταν απαιτείται, το πλαίσιο των κανόνων του ελεύθερου εμπορίου στα άλλα σημαντικά μέλη του διεθνούς συστήματος (Μακρής, Σ. 2017: 899). Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, σταδιακά, ταυτίστηκε με τις θέσεις του πολιτικού ρεαλισμού, σε σχέση με την πολιτική και οικονομική ισχύ στις Διεθνείς Σχέσεις. Οι υποστηρικτές του

πολιτικού ρεαλισμού, με κινητήρια θεωρητική βάση την έννοια της ηγεμονίας, έχουν ως θέση, ότι η παγκοσμιοποίηση, είναι η νέα επικρατούσα ιδεολογία των πιο ισχυρών μελών του διεθνούς συστήματος και η οποία, θέτει ως προτεραιότητα ακόμη πιο ανοιχτές αγορές και ενδεχομένως, να υποδηλώνει την ανάγκη μιας νέας καθολικού τύπου ηγεμονίας στον κόσμο (Μακρής, Σ. 2007: 361 - Μακρής, Σ. 2017: 901). Συνολικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, ότι η Pax Britannica του 19^{ου} αιώνα, συγκροτούσε ένα διεθνές σύστημα στη βάση ενός πολιτικού και ιδεολογικού πεδίου μιας ήπιας ηγεμονικής σταθερότητας, που δεν στηρίζεται σε αναθεωρητισμούς και όπως θα δούμε, είναι ζητούμενο για τις Η.Π.Α, μέσα από τα ηγεμονικά χαρακτηριστικά που έχουν προσδώσει στο διεθνές περιβάλλον, κυρίως τον 20^ο αιώνα, την πολιτική ανάσχεσης, κατά περιόδους, της πρώην ΕΣΣΔ και του ήπιου μοντέλου κυριαρχίας και ελέγχου των διεθνών ροών που έχουν εισαγάγει μετά τον Ψυχρό πόλεμο (1945-1991), δηλαδή τα στοιχεία ενός ήπιου ηγεμονισμού που είναι ρεαλιστικός και συμβατός με την πραγματικότητα, να αναβιώσουν την Pax Britannica ως Pax Americana στη σύγχρονη μεταπολεμική εποχή (Μακρής, Σ. 2017: 835-836). Πώς όμως εξελίχθηκε η πορεία των Η.Π.Α, από την ανακάλυψή της και έπειτα και κυρίως, μετά το 1914, όταν τελείωσε η ηγεμονία της Pax Britannica και πώς σταδιακά απέκτησε τα χαρακτηριστικά της ως Pax Americana;

Το 1492, ο Ιταλός εξερευνητής Χριστόφορος Κολόμβος, ως απεσταλμένος της βασίλισσας της Καστίλης Ισαβέλλας Α' (1451-1504), ξεκίνησε κινούμενος δυτικά, με σκοπό να βρει το θαλάσσιο δρόμο για τις Ινδίες (Ινδία) και τελικά αυτό που ανακάλυψε ήταν ο Νέος κόσμος, η ήπειρος της Αμερικής (Watson, Adam. 2006: 273 - Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 37). Η Μεγάλη Βρετανία, όπως αναφέραμε παραπάνω, είχε καταλυτική παρουσία στη Βόρεια Αμερική, στις Η.Π.Α και με αφετηρία τις Δεκατρείς Αποικίες (1607-1776) στις ακτές του Ατλαντικού στη Βόρεια Αμερική, είχε πραγματικά επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη σύνθεση της κοινωνίας των Η.Π.Α ευρύτερα (Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 41). Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα ξεκίνησε η Βιομηχανική Επανάσταση (1760) στη Βρετανία και όπως αναφέραμε, στα πρώτα στάδια της, υπήρξε μεγάλη αλληλεπίδραση με τις περιοχές της Βόρειας Αμερικής μέσα από την προμήθεια πρώτων υλών, κατά βάση βαμβακιού (Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 208-209), που εκτόξευσε την κλωστοϋφαντουργία, που ήταν

και ο αρχικός τομέας εκμνησίωσης της Βρετανίας. Ο εοικισμός των Βρετανών στη Βόρεια Αμερική ήταν ιδιαίτερα μεγάλος, και οι δεσμοί που αναπτύχθηκαν είχαν ως περιεχόμενο μια κοινή κουλτούρα και γλώσσα αλλά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά που ενισχύονταν από την έντονη μετανάστευση και τον πλουραλισμό του εξελισσόμενου εμπορίου και όλα αυτά ήταν στοιχεία που τελικά καθιέρωσαν την αντίληψη, ότι οι Η.Π.Α, είχαν ως θεωρητική τους βάση, σε όλες τις κοινωνικο-πολιτικές τους εκφάνσεις, τη «μητέρα-πατρίδα», τη Μεγάλη Βρετανία (Watson, Adam. 2006: 386-387). Ωστόσο, αυτή η διαρκής αναμόχλευση διατάραξε τις σχέσεις των δύο πλευρών και η βαριά φορολογία που επέβαλλε η «μητέρα-πατρίδα», η Αγγλία, στις δεκατρείς αποικίες της, στις Η.Π.Α, προκάλεσε την Αμερικανική Επανάσταση (1775-1783), η οποία, είχε ως αποτέλεσμα την νίκη των Αμερικανών επί των Άγγλων το 1775 και το 1776 σε συνεχείς μάχες στη Βοστώνη, υπό την καθοδήγηση του αρχιστράτηγου και πρώτου προέδρου των Η.Π.Α, μεταξύ 1789-1797, του Τζωρτζ Ουάσινγκτον (1732-1799), έως την οριστική απελευθέρωση των Δεκατριών Αποικιών, το 1783, με τη βοήθεια και των Γάλλων (Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 97,101-102). Το 1776 (4 Ιουλίου), στη Φιλαδέλφεια, ψηφίζεται η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, η οποία βασισμένη στις πολιτικές ιδέες του Διαφωτισμού, θα αποτελέσει την ιδρυτική πράξη ανεξαρτητοποίησης των Δεκατριών Αποικιών και πρόκειται για ένα κείμενο το οποίο συντάχθηκε, κατά βάση, από τους Τόμας Τζέφερσον (1743-1826) και Βενιαμίν Φραγκλίνο (1706-1790). Το Σύνταγμα των Η.Π.Α, που είναι σε ισχύ από το 1787, έδωσε στη χώρα τη μορφή της ένωσης ομόσπονδων πολιτειών και στηρίχθηκε στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Η κεντρική κυβέρνηση των Η.Π.Α, υπό τον Πρόεδρο (εκλέγεται κάθε τέσσερα χρόνια από ένα Σώμα Εκλεκτόρων) ασκεί την εκτελεστική εξουσία για όλα τα μείζονα ζητήματα και η κάθε Πολιτεία από μόνη της περιορίζεται σε θέματα τοπικής αυτοδιοίκησης. Το Κογκρέσο ασκεί τη νομοθετική εξουσία μέσω της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων. Κάθε Πολιτεία αντιπροσωπεύεται στη Γερουσία από δύο γερουσιαστές, χωρίς να παίζει ρόλο ο πληθυσμός της, ενώ στη Βουλή των Αντιπροσώπων, η κάθε Πολιτεία εκπροσωπείται από αριθμό βουλευτών ανάλογο του πληθυσμού της και τέλος, η δικαστική εξουσία είναι ανεξάρτητη και αιρετή (Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 91-93,107-108,116-118,121-123). Ποιος όμως ήταν ο ρόλος

των Η.Π.Α κατά τη διάρκεια της Pax Britannica και πως εξελίχθηκε μετά το τέλος της;

Τον 19^ο αιώνα, όπως είδαμε, στη Βρετανία, η υποτιθέμενη αρμονία συμφερόντων είχε τεράστια απήχηση, που οφείλονταν στη συνεχώς αναπτυσσόμενη οικονομία και συνοδευόταν από αυξανόμενη ευημερία. Αυτή η οικονομική δομή δεν διέφερε πολύ από την εγχώρια οικονομική δομή των Η.Π.Α. Η πληθώρα των φτηνών εργατικών χεριών βοήθησε στην εξέλιξη της αγοράς, τα άτομα που είχαν τόλμη και καινοτόμες ιδέες έβρισκαν οικονομικές ευκαιρίες με τη μετανάστευση και τα έθνη συνολικά με τον αποικισμό. Στη Βρετανία, με κάποια ψευδαίσθηση και σταδιακά, στις Η.Π.Α, ως ανταγωνιστική απειλή της «βρετανικής ευημερίας», μια αρμονία συμφερόντων, βασισμένη στην ατομική επιχειρηματική ικανότητα και στον ελεύθερο ανταγωνισμό, που ευνοούσε τους ικανούς και δυνατούς, αποτελούσε μια κατάσταση της πραγματικότητας και της επιβεβαίωσης της θεωρίας αυτής, έως και το 1914 που ξεκίνησε ο Α'ΠΠ (Carr, H. Edward. 2011: 98). Οι Η.Π.Α, καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και σημαντικό μέρος του 20^{ου} αιώνα, αν και επιθυμούσαν προστατευτικούς δασμούς για να αντιμετωπίσουν το βρετανικό βιομηχανικό μονοπώλιο και τον ευρωπαϊκό ανταγωνισμό, συμβιβάζονταν με το πλεονέκτημα να διαθέτουν μια εγχώρια αγορά που αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς και κατά τα φαινόμενα με απεριόριστες δυνατότητες (Carr, H. Edward. 2011: 84,87). Οι Η.Π.Α, σταδιακά, αναδεικνύονται σε πολιτική δύναμη τον 19^ο αιώνα, λόγω της ενεργούς συμμετοχής τους στην αγορά, σε διεθνές επίπεδο, ως μεγάλης κλίμακας δανειστή, στην αρχή, στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και στη συνέχεια, στην Ευρώπη, κυρίως μετά το 1914. Ως προς τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, οι Η.Π.Α, αν και δέχονταν αντιδράσεις ως προς την πολιτική που εφαρμόζαν σε αυτές, η υπεροχή που διέθεταν στο διεθνές εμπόριο και στις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, τους επέτρεπε να λειτουργούν πιο διαλλακτικά μ' αυτές και να υιοθετούν την πολιτική της «καλής γειτονίας», με απώτερο στόχο, να επιτύχουν τη διατήρηση ως απομονωμένου του δυτικού ημισφαιρίου από όποιες ευρωπαϊκές βλέψεις και την πολιτική της ισχύος και προς αυτήν την κατεύθυνση εφαρμόστηκε το δόγμα Μονρόε (1823), ως αποτρεπτική εξωτερική πολιτική για όσους επιβουλευόνταν διεκδικήσεις στην αμερικανική ήπειρο και αυτή η πολιτική είχε τη σύμπραξη και της Βρετανίας

και αυτό είχε τη σημασία του (Carr, H. Edward. 2011: 172,177 - Watson, Adam. 2006: 462 - Bull, Hedley. 2007: 278 - Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 731-732). Μετά το 1914 και κυρίως, μετά το 1919, στην Ευρώπη, όπως αναφέραμε παραπάνω, η «σχεδιασμένη οικονομία», η οποία βασιζόνταν στην υπόθεση ότι δεν υφίσταται καμία φυσική αρμονία των συμφερόντων, ακολουθήθηκε ως πολιτική από τα κράτη, τα οποία με παρέμβασή τους έπρεπε να εναρμονίζουν τα συμφέροντα, δηλαδή την τόνωση της αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής με τεχνητό τρόπο. Οι χώρες προσπαθούσαν να διατηρήσουν τη μεγάλη παραγωγή τους και η αυξημένη εθνική συνείδηση χρησιμοποιούνταν για να δικαιολογηθεί αυτή η πολιτική. Αυτό που ήταν διάχυτο εκείνη την περίοδο ήταν ότι δεν μπορούσε να υπάρξει μια αρμονία των συμφερόντων ανάμεσα σε νικητές και ηττημένους και αυτό ήταν έκδηλο από την τάση ρεβανσισμού, δηλαδή αντεκδίκησης, που είχαν οι όποιες ειρηνευτικές συνθήκες συνάπτονταν, καθώς το ζητούμενο ήταν η εξαθλίωση, με κάθε τρόπο, του ανταγωνιστή, του οποίου ενδεχόμενη οικονομική ανάταση έθετε σε αμφισβήτηση την ευημερία του νικητή (Carr, H. Edward. 2011: 88,99). Οι Η.Π.Α, λόγω της ομαλότητας και σταθερότητας που είχε η διαρκώς αναπτυσσόμενη εγχώρια αγορά, δεν επηρεάστηκαν από το σκεπτικό της «σχεδιασμένης οικονομίας» και παρέμεναν ο κύριος οικονομικός δότης της Ευρώπης ως το 1929, όταν σημειώθηκε το Χρηματιστηριακό Κραχ του 1929, που επέφερε μια συνολική παγκόσμια οικονομική ύφεση, το τέλος της οποίας, συνδυάστηκε με το ξεκίνημα της πολεμικής οικονομίας του Β'ΠΠ (1939-1945), κατά τον οποίο εισήχθη η ατομική βόμβα και αναδείχθηκαν οι ποικίλες δυσκολίες ως προς τη διασφάλιση της ειρήνης που ήταν ζητούμενο (Carr, H. Edward. 2011: 88 - Παπασωτηρίου, Χ. 2002: 41 - Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 605,608,699). Πώς οι Η.Π.Α θα αναδειχθούν σε παγκόσμια ηγεμονική δύναμη ως Pax Americana μετά τον Β'ΠΠ;

Την επομένη του τέλους του Β'ΠΠ, το νέο διεθνές σύστημα, με επίκεντρο την ασφάλεια και την ειρήνη, είχε να αντιμετωπίσει το λεγόμενο γερμανικό ζήτημα (German Question), δηλαδή τον κίνδυνο αναβίωσης του γερμανικού επεκτατισμού (Ηφαιστος, Π. 2001: 356-357). Πράγματι, η κατάρρευση της μεσοπολεμικής προσπάθειας της Κοινωνίας των Εθνών (1920-1946), που αποτελούσε την πρώτη προσπάθεια συγκρότησης της νέας παγκόσμιας

κοινωνίας κρατών και είχε ως στόχο την επίλυση ζητημάτων που απασχολούσαν την ανθρωπότητα και συνολικά, η πλήρης αποτυχία μιας ουτοπικής εικοσαετούς ειρήνης (1919-1939), όπως περίτρανα αποδείχθηκε από τον ιστορικό και θεωρητικό των διεθνών σχέσεων, Edward Hallett Carr (1892-1982) (Ηφαιστος, Π. 1994: 110), στο βιβλίο του, *Η Εικοσαετής Κρίση (1919-1939)*, καθώς και ο γερμανικός αναθεωρητισμός, οδήγησαν τις νικήτριες συμμαχικές δυνάμεις, ανάμεσα στις οποίες οι Η.Π.Α, μετά το 1945, να αναζητήσουν ένα σύστημα συλλογικής ασφάλειας (collective security system), το οποίο πήρε τη μορφή που καλύπτει ο όρος Ψυχρός Πόλεμος (1945-1991) και εξέφραζε τον πολυεπίπεδο ανταγωνισμό δυο συνασπισμών χωρών, το Δυτικό Μπλοκ (το ΝΑΤΟ, δηλαδή (Βορειοατλαντικό σύμφωνο: περιλαμβάνει τον Καναδά, τη Γαλλική Γουιάνα και τις Η.Π.Α) και τις χώρες Ισλανδία, Νορβηγία, Δανία, αλλά και Δυτική Γερμανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Πορτογαλία, Ιταλία, καθώς και Ελλάδα και Τουρκία), με ηγέτιδα δύναμη τις Η.Π.Α και με κύριο χαρακτηριστικό ότι σε αυτές τις χώρες επικρατούσε η καπιταλιστική φιλελεύθερη οικονομία και το Ανατολικό Μπλοκ, δηλαδή (η Ανατολική Γερμανία και οι εξής χώρες: η Πολωνία, η Τσεχοσλοβακία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Αλβανία, η πρώην Γιουγκοσλαβία, καθώς και η Μογγολία, το Βιετνάμ, το Λάος, η Καμπότζη, η Βόρεια Κορέα, η Κίνα και η Κούβα, η Νικαράγουα και η Γρενάδα), με ηγέτιδα δύναμη την ΕΣΣΔ και με κύριο χαρακτηριστικό των παραπάνω χωρών την εφαρμογή της σοσιαλιστικής οικονομίας (Μακρής, Σ. 2017: 835 - Watson, Adam. 2006: 492,495 - Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 754). Οι συνέπειες του Β'ΠΠ ήταν καταστροφικές για τις αντιμαχόμενες πλευρές, με τη Γερμανία και την Ιαπωνία να είναι οι ηττημένες χώρες και αυτό που, ανάμεσα στα άλλα, τελικά συνέβη, ήταν ότι ο Β'ΠΠ, σηματοδότησε το τέλος του τρόπου με τον οποίο οι ευρωπαίοι ασκούσαν έλεγχο στο διεθνές σύστημα. Πλέον, το ρόλο των ευρωπαίων ανέλαβαν οι Η.Π.Α, οι οποίες, πήραν τα ηνία της Βρετανίας στο σύστημα και η ΕΣΣΔ και οι δύο αυτές υπερδυνάμεις, είχαν σημαντικές προκλήσεις να αντιμετωπίσουν στη νέα τάξη πραγμάτων, αφενός, το ποιες πολιτικές έπρεπε να ακολουθήσουν άμεσα για να αποσυμπιεστεί η κατάσταση ενός συνολικά αναδιοργανωμένου συστήματος, το οποίο επιδίωκε μεγαλύτερη τάξη και ασκούσε πολύ μεγαλύτερο έλεγχο από ότι συνέβαινε τα

προηγούμενα χρόνια και αφετέρου, τους κανόνες και τους θεσμούς που έπρεπε να εισάγουν για τη νέα και όχι πια ευρωκεντρική διεθνή κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι Η.Π.Α και η ΕΣΣΔ, δεν αποτελούσαν έναν ενωτικό πυλώνα μιας κοινωνίας κρατών, αλλά λειτουργούσαν ως κέντρα εξουσίας, που ήταν απομονωμένα για γεωγραφικούς και ιδεολογικούς λόγους και γύρω από αυτά τα κέντρα αναπτύχθηκαν πολύ διαφορετικές κοινωνίες, στις οποίες, παράλληλα, μορφοποιούνταν οι εθνικές προϋποθέσεις και οι εθνικές κοσμοθεωρίες (Watson, Adam. 2006: 499-501 - Ήφαιστος, Π. 2009: 226). Η πραγματικότητα εκείνης της περιόδου συνιστούσε την κυριαρχία των δύο υπερδυνάμεων και τη διαίρεση των χωρών στα δύο μπλοκ που αυτές οικοδόμησαν. Ωστόσο, οι Η.Π.Α, είχαν συγκριτικά πλεονεκτήματα, που προέκυπταν από το γεγονός, ότι εντός της επικράτειάς τους, λειτουργούσε το ήμισυ περίπου της παγκόσμιας βιομηχανίας, ενώ ήταν η μοναδική χώρα που μπορούσε να χρησιμοποιήσει ατομική βόμβα και αυτοί ήταν λόγοι που της επέτρεπαν να έχει πιο διακριτό ρόλο. Οι Η.Π.Α, αν και είχαν έντονη την τάση απομονωτισμού εκείνη την περίοδο και δεν ήθελαν να εμφανίζονται ως χώρα που εξουσιάζει την ανθρωπότητα, στην πράξη, η μεγάλη συγκέντρωση ισχύος που κατείχαν, τους επέτρεπε να καθορίζουν τα πεπραγμένα στη νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων και να επιβάλλουν τους κανόνες, που πίστευαν ότι ήταν ορθοί και οικουμενικά έγκυροι και προς το συμφέρον όλων των πλευρών. Αυτοί οι κανόνες αφορούσαν τη δημοκρατία, την επικράτηση του νόμου, την απο-αποικιοποίηση, δηλαδή την ύπαρξη μιας κατ' ευφημισμών ανεξαρτησίας (nominal independence) σε ένα σύνολο από αδύναμα κράτη και την ελεύθερη πρόσβαση και διείσδυση για τις αμερικανικές επιχειρήσεις και στοιχειοθετούσαν το πλαίσιο στα οποίο έπρεπε να κινούνται και οι υπόλοιπες χώρες (Watson, Adam. 2006: 503-504 - Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 699 - Μακρής, Σ. 2013: 257).

Οι Η.Π.Α, συνολικά, μετά το τέλος του Β'ΠΠ, έκαναν αισθητή την παρουσία τους ως ηγεμονική δύναμη, καθώς, έθεσαν σε εφαρμογή τον κυριότερο κανόνα που διασφαλίζει τη συγκρότηση επιτυχημένων ηγεμονικών σφαιρών, όπως έχει προσδιοριστεί στη θεωρία των ΔΣ, ότι ο ηγεμόνας επιβάλλεται να μοιράζει οφέλη στις κοινωνίες που ασκεί ηγεμονικό ρόλο (Παπασωτηρίου, Χ.

2002: 70). Προς αυτήν την κατεύθυνση, υλοποιήθηκαν συγκεκριμένες πολιτικές, που είχαν σκοπό την επίτευξη με οργανωμένο τρόπο, ενός ομαλού πλαισίου εδαφικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων στο διεθνές σύστημα. Εξ' αυτού, κατόρθωσαν να επιβάλλουν τη θέλησή τους στους άλλους δρώντες της διεθνούς πολιτικής και ικανοποίησαν σε υπερθετικό βαθμό τα συμφέροντά τους σε σημαντικούς τομείς, όπως η ασφάλεια και το διεθνές εμπόριο. Στα πλαίσια αυτά και ακολουθώντας στρατηγικές πολιτικές και εθνικές συναινέσεις, παρείχαν διάφορα δημόσια αγαθά (public goods) στα άλλα μέλη του διεθνούς συστήματος, στη μεταπολεμική τάξη πραγμάτων, όπως η ασφάλεια, η τάξη, η κατοχύρωση δικαιωμάτων και η ειρήνη. Τα δημόσια αυτά αγαθά, κατοχυρώθηκαν, κυρίως, μέσα από δύο πολύ σημαντικές στρατηγικές πολιτικές των Η.Π.Α, το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ. Το Δόγμα Τρούμαν (Truman), από το 1947, είχε ως σκοπό, την συγκράτηση της σοβιετικής επέκτασης και ήταν γνωστή ως πολιτική της 'Ανάσχεσης' (Containment) και την ταυτόχρονη υποστήριξη των ελεύθερων λαών που προσπαθούσαν να αποφύγουν τη καθυπόταξή τους μέσω εξωτερικών πιέσεων. Το Σχέδιο Μάρσαλ (Marshall) (1948) ή Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Ανάκαμψης και σε συνέχεια του Δόγματος Τρούμαν, πρόβλεπε την οικονομική ενίσχυση των κρατών της δυτικής Ευρώπης για να αντιμετωπιστεί, κατά βάση, ο κομμουνισμός, που θεωρούνταν απειλή για τις Η.Π.Α (Μακρής, Σ. 2017: 902,903 - Παπασωτηρίου, Χ. 2002: 59,63-64,67-68 - Καρβουναράκης, Θ. 2012: 53-54).

Όπως αναφέραμε παραπάνω, βασικό παράδειγμα διεθνούς πολιτικής για τη θεμελίωση της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας αποτελούσε η Pax Britannica και ανάλογη περίπτωση ήταν και η Pax Americana. Το οικονομικό και πολιτικό σύστημα της μεταπολεμικής ηγεμονικής σταθερότητας βασιζόταν σημαντικά στο σύστημα του Bretton Woods (1944), δηλαδή σε ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, το οποίο προσδιόριζε σταθερές ισοτιμίες για τα νομίσματα όλων των νικητριών συμμαχικών δυνάμεων του Β'ΠΠ. Ουσιαστικά, το σύστημα του Bretton Woods εξέφραζε το μεταπολεμικό πλαίσιο λειτουργίας του διεθνούς ανοικτού εμπορίου, το οποίο υλοποιήθηκε μέσα από την ίδρυση τριών σημαντικών θεσμών και οργανισμών. Πιο συγκεκριμένα, ιδρύθηκε η Παγκόσμια Τράπεζα (1944), η οποία ως διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα και διακυβερνητική υπηρεσία

παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια για την υλοποίηση αναπτυξιακών έργων σε υποανάπτυκτες χώρες και με απώτερο σκοπό τη μείωση της φτώχειας, κάτι που εκφράζει το διεθνικό χαρακτήρα στις δραστηριότητές της. Επίσης, ιδρύθηκε η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) (1947), η οποία, αργότερα, το 1995, συνέχισε ως Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), που ως διεθνής οργανισμός καταγίνεται με το πλαίσιο των κανόνων που ρυθμίζουν το εμπόριο μεταξύ των χωρών και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) (1945), που ως διεθνής οργανισμός επιβλέπει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα (Μακρής, Σ. 2017: 896,901 - Bull, Hedley. 2007: 331 - Morgenthau, J. Hans. 2018: 27 - Huntington, P. Samuel. 1973: 336). Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας συνιστούσε το αποτέλεσμα που προέκυψε από στοχευμένα και καλά οργανωμένα πλεονεκτήματα που δημιουργήθηκαν από το στρατηγικό σκεπτικό του Ψυχρού Πολέμου στο δυτικό κόσμο και αυτό που σταδιακά, συντελέστηκε, ήταν ότι, μέσω της ισχυρής διεθνούς παρουσίας των Η.Π.Α και τη συναίνεση των συμμαχικών κρατών της Ευρώπης ενάντια στον κίνδυνο της ΕΣΣΔ, δημιουργήθηκε ένα νέο σύστημα αλληλεπίδρασης της παγκόσμιας κοινωνίας, το οποίο, όμως, σέβονταν τους νόμους και τις ρυθμίσεις που είχαν θεσπιστεί μέσα από το οικονομικό σύστημα του Bretton Woods. Πράγματι, οι Η.Π.Α και οι ευρωπαίοι σύμμαχοί της, εφάρμοσαν, μέσα από συνεχείς διαπραγματεύσεις που αφορούσαν, κατά βάση, πολιτικές εμπορικού και δασμολογικού περιεχόμενου, έναν καινούριο μηχανισμό αμοιβαίας επίδρασης και λειτουργίας των δυνάμεων της παγκόσμιας οικονομίας, που έθετε φραγμό στον οικονομικό εθνικισμό, δηλαδή των πολιτικών πρακτικών που εστιάζουν στον εγχώριο έλεγχο της οικονομίας και τον προστατευτισμό, δηλαδή τον οικονομικό μηχανισμό κυβερνητικής παρέμβασης στην αγορά έναντι ξένου ανταγωνισμού και ταυτόχρονα, ενθάρρυνε το ελεύθερο εμπόριο. Το διακύβευμα των παραπάνω πολιτικών πρακτικών και του νέου συστήματος που προέκυψε και βασιζόταν στην ισχύ, τον πλούτο και την ελευθερία, ήταν η καθολική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων δυτικών συμμαχικών δυνάμεων για να επιτύχουν τα μέγιστα οφέλη, δηλαδή τη μοιρασιά με αναλογικό τρόπο των δημοσίων αγαθών που πρόσφερε η νέα οικονομική πραγματικότητα. Σε όλη την παραπάνω διαδικασία, ο ρόλος των Η.Π.Α ήταν καταλυτικός, καθώς με το κεκτημένο αγαθό της συλλογικής ασφάλειας

(collective security) βοήθησαν καθοριστικά στην οικονομική ανασύνταξη της δυτικής Ευρώπης (Μακρής, Σ. 2017: 903).

Ως προς το γεγονός του σκεπτικού ενός συλλογικού συμφέροντος για τα πεπραγμένα σε διεθνές επίπεδο, οι υποστηρικτές της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας, αναφέρονται σε μια άλλη οπτική της ηγεμονίας, με αλτρουιστικά χαρακτηριστικά, δηλαδή σε μια ιδεαλιστική/ουτοπική προσέγγιση, γνωστή ως αλτρουιστική φάση (altruistic) της ηγεμονίας και για τις Η.Π.Α διήρκησε μεταξύ 1945 έως 1973 και συγκέντρωνε διάφορες ιδιότητες. Οι Η.Π.Α, ως αλτρουιστής ηγεμόνας, την παραπάνω περίοδο, έπρεπε να διαθέτει σημαντικά οικονομικά αποθέματα για τη διασφάλιση της τάξης και της ασφάλειας στο διεθνές σύστημα. Συνάμα, ήταν απαραίτητο να παρέχει ένα σημαντικό μέρος των οικονομικών αποθεμάτων, προκειμένου να ενισχυθούν οι λιγότερο δυνατοί εταίροι του συστήματος, ακολουθώντας μια σειρά δυσανάλογων πολιτικών δασμολογικού χαρακτήρα και ενδεχομένως, να τους δάνειζε σημαντικά οικονομικά ποσά, όπως συνέβαινε διαμέσου του Σχεδίου Μάρσαλ. Ακόμη περισσότερο, έπρεπε να θυσιάσει ένα μέρος της ισχύος και του πλούτου, με σκοπό να απελευθερώσει το διεθνές εμπόριο και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα με απώτερο στόχο την εύρυθμη λειτουργία τους (Μακρής, Σ. 2017: 901,903-904). Αξίζει να αναφέρουμε στο σημείο αυτό, ότι η παραπάνω ιδεαλιστική προσέγγιση, φανερώνει και την διαχρονική διάσταση στην αμερικανική πολιτική σκέψη, ανάμεσα στον ιδεαλισμό/αλτρουισμό/ουτοπισμό, καθώς, οι Η.Π.Α, από την περίοδο της ανεξαρτησίας τους, ήταν κράτος, του οποίου οι νόμοι και η πολιτική κουλτούρα του, βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό στις αρχές του πολιτικού ιδεαλισμού και τον ρεαλισμό, πίσω από τον οποίο κρυβόταν το αμερικανικό εθνικό συμφέρον. Η μετεξέλιξη του αμερικανικού ιδεαλισμού ήταν η ιδέα του «πεπρωμένου του έθνους», κατά την οποία, οι Η.Π.Α, ήταν η χώρα η οποία ήταν ταγμένη από την ιστορία, τους νόμους της φύσης και τη θεία πρόνοια, να διαδώσει τις δικές της αρχές και αξίες, τα δικά της κριτήρια και το δικό της πολιτικό σύστημα στον υπόλοιπο κόσμο και αυτή η ιδέα είχε τις ρίζες της σε μια ιστορική συγκυρία του 18^{ου} αιώνα που έδινε, συγκριτικά, το χρίσμα στις Η.Π.Α, ως την πιο δημοκρατική κοινωνία (Ηφαιστος, Π. 1994: 105,113-115,132).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία είχαν ανακάμψει, λόγω των πολιτικών που ακολούθησε ο αμερικανικός ηγεμονισμός και αυτό τους έδωσε τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν την αμερικανική πρωτοκαθεδρία οικονομικής ισχύος. Ουσιαστικά, ήταν η πρώτη φορά που εκφράστηκε αμφιβολία για το μεταπολεμικό πολιτικό και οικονομικό σύστημα της ηγεμονικής σταθερότητας. Το σύστημα του Bretton Woods, είχε φτάσει σε σημείο να αποδιοργανώνεται και οι βάσεις της δυτικής συμμαχίας να αποσυντίθενται. Ο Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας Robert Gilpin, ο οποίος ήταν ο εισηγητής του ρεαλιστικού επιχειρήματος της ηγεμονικής σταθερότητας, όπως αναφερθήκαμε εκτενώς στην εισαγωγή μας, υποστήριζε, ότι μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η παγκοσμιοποίηση, ήταν το βασικότερο γνώρισμα των διεθνών οικονομικών σχέσεων και σε αρκετά μεγάλο βαθμό των πολιτικών σχέσεων (Μακρής, Σ. 2017: 894,904). Όμως ποια είναι τα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης;

Ίσως το πιο ευδιάκριτο χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης, είναι η ραγδαία ανάπτυξη που σημειώνεται στις νέες τεχνολογίες, κυρίως στους τομείς της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών (Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997: 821), που έχουν ως αποτέλεσμα, να επιφέρουν τη λεγόμενη χωροχρονική συμπύκνωση. Επίσης, χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης αποτελεί η αναδιάρθρωση της παραγωγής και ως εκ τούτου, του καταμερισμού της εργασίας, με επίκεντρο τις πολυεθνικές εταιρίες, καθώς και η αλλαγή του σκεπτικού για το διεθνές εμπόριο, όπως η στροφή σε άλλες μορφές διεθνούς εμπορίου, όπως το ενδοεπιχειρησιακό εμπόριο, που παραμερίζει τους κανόνες που διέπουν την αγορά και συνάμα, ο προσανατολισμός του διεθνούς εμπορίου προς μια πιο σφαιρική στρατηγική. Ακόμη περισσότερο, στα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης, εντάσσεται η απελευθέρωση των αγορών σε σχέση με κεφάλαια, διάφορα προϊόντα, δασμούς και άλλες υπηρεσίες, έχοντας υπόψη, ότι τα επόμενα χρόνια θα ενταθεί η μετανάστευση. Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση συνδέεται με το αναπροσανατολισμό της εξαγωγής κεφαλαίων προς τις χώρες που παρουσιάζουν ανάπτυξη, με βάση τους δείκτες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), δηλαδή του διεθνή οργανισμού όσων αναπτυγμένων χωρών είναι υπέρμαχος των αρχών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας που βασίζεται στην ελεύθερη αγορά. Επίσης,

χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης, είναι η αύξηση του αριθμού των διεθνών οργανισμών (ΔΟ), αλλά και των διεθνών καθεστώτων και των διαφόρων διεθνών συνθηκών που συνάπτονται, καθώς και η εμφάνιση καινούριων μορφών εκτεταμένης παγκόσμιας πολιτικής, με κύριους φορείς διάφορους διακυβερνητικούς οργανισμούς και άλλες διεθνικές ομάδες, όπως και μη κυβερνητικούς οργανισμούς (ΜΚΟ). Άλλα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης, είναι η διασύνδεση των πολιτικών πεπραγμένων μέσα από ένα εκτεταμένο δίκτυο που περιλαμβάνει πολύ ισχυρά διεθνή φόρα λήψης αποφάσεων, όπως είναι η ομάδα των G7, που την αποτελούν οι χώρες, του Καναδά, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ιαπωνίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των Η.Π.Α. και η ενίσχυση της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Στα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης, είναι και η ευρύτατη τάση της πολυπολιτισμικότητας και η παράλληλη είσοδος μιας παγκόσμιας Mac-κουλτούρας ('McDonaldization'), καθώς και η διαμόρφωση μιας παγκόσμιας συνείδησης, που βασιζόμενη στα δικαιώματα του ανθρώπου και το περιβάλλον, παράγει μια διεθνή κοινωνία των πολιτών ή μια κοσμοπολίτικη δημοκρατία (cosmopolitan democracy), κατά τον Άγγλο πολιτικό επιστήμονα και θεωρητικό της δημοκρατίας David Held (1951-2019) (Μακρής, Σ. 2007: 363-364 - Μικέλης, Κ. 2015: 202,204).

Για τον νεορεαλιστή μελετητή των ΔΣ Robert Gilpin, η παγκοσμιοποίηση (globalization), ορίζεται ως η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών, τόσο στο εμπόριο, στη χρηματοδότηση, όσο και στη μακροοικονομική πολιτική (Guillen, F. Mauro. 2001: 236) και συμβαδίζει με μια μεγάλη τάση περιφερισμού (regionalism), η οποία, εκφράζεται μέσα από την διαρκώς αυξανόμενη περιφερειοποίηση, τόσο των ξένων επενδύσεων και της παραγωγής, όσο και των διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων και αυτός ο περιφερισμός, ίσως να αποτελεί ηχηρή απάντηση των εθνών-κρατών στα όποια κοινά προβλήματα αντιμετωπίζουν και στις προκλήσεις μιας αλληλοεξαρτώμενης, πολύ ανταγωνιστικής και παγκόσμιας οικονομίας. Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου (1989), ο Robert Gilpin, υποστήριζε, ότι η αμφισβήτηση των Η.Π.Α από την Ιαπωνία και κυρίως, τη δυτική συμμαχία και η καμπή του συστήματος του Bretton Woods, έφερε μια δυσκολότερη κατάσταση, η οποία μεγεθύνθηκε από την ανάπτυξη του οικονομικού

περιφερισμού, μέσα από δυο συγκεκριμένες πολιτικές, τη σύναψη του Συμφώνου Ελεύθερων Συναλλαγών Βόρειας Αμερικής (NAFTA) (1992), που αφορά μια εμπορική συμφωνία μεταξύ των χωρών του Μεξικού, των Η.ΠΑ και του Καναδά και τη νομισματική ολοκλήρωση της ΕΕ (ONE) (1992), η οποία, αποσκοπεί στον συγκερασμό των πολιτικών πρακτικών που συμβάλλουν στη σύγκλιση των οικονομιών των κρατών-μελών της ΕΕ και πραγματοποιείται σε τρία στάδια. Η ανάπτυξη του οικονομικού περιφερισμού, μέσα από τα δύο παραπάνω μορφώματα, ήταν για τον Robert Gilpin, το τελικό χτύπημα στο πολιτικοοικονομικό σύστημα της μεταπολεμικής ηγεμονικής σταθερότητας. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (1989), σταδιακά, οδήγησε την παγκόσμια πολιτικοοικονομική τάξη (world order) πραγμάτων προς μια διαφορετική κατεύθυνση, καθώς οι δύο βασικές πλουτοπαραγωγικές πηγές του συστήματος του καπιταλισμού, η οικονομική παγκοσμιοποίηση και η ψηφιακή τεχνολογία αδυνατούσαν να διασφαλίσουν την ομαλότητα της παγκόσμιας οικονομίας. Έτσι, τα μεγάλα χρηματοοικονομικά προβλήματα που ξεκίνησαν στην ανατολική Ασία και συνακόλουθα, η χρηματοπιστωτική κρίση του 1997, που εκδηλώθηκε στην Ταϊλάνδη και γρήγορα εξαπλώθηκε στο σύνολο των οικονομιών των χωρών της Ασίας, συμπεριλαμβανομένης και της Ιαπωνίας, δημιούργησαν συνθήκες οικονομικής και πολιτικής αστάθειας. Η τελευταία διαπίστωση, ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο, όταν τον Σεπτέμβριο του 2008, ξέσπασε μία παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που γιγάντωσε τα προβλήματα, παρά τις προσπάθειες και τις συναινέσεις των ισχυρών παικτών του συστήματος. Οι δύο αυτές χρηματοπιστωτικές κρίσεις, αποτελούν παραδείγματα, ότι ο κίνδυνος κατάρρευσης του συστήματος του παγκόσμιου καπιταλισμού είναι μία σοβαρή πιθανότητα. Συνάμα, αυτή η πιθανολογούμενη κατάσταση, δέχεται σοβαρές προκλήσεις και από άλλες καθοριστικές πολιτικές, περιφερειακές και οικονομικές συμφωνίες στα πλαίσια αλληλεπίδρασης με την ΕΕ και τη Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Βόρειας Αμερικής (NAFTA), που κατά βάση, αποτελούν τροχοπέδη του ιδεώδους μια παγκόσμιας ανοιχτής και ελεύθερης οικονομίας. Αν θεωρήσουμε τα παραπάνω, το νέο περιβάλλον που διαμορφώθηκε, τότε η παγκοσμιοποίηση και ο περιφερισμός, σε περίπτωση που δεν υπάρχει ένας ισχυρός ηγεμόνας, θα φέρουν στο προσκήνιο τον σοβαρό προβληματισμό ως προς τη διαχείριση της παγκόσμιας οικονομίας και συνακόλουθα, το μείζον

θέμα της νέας παγκόσμιας διακυβέρνησης που αιωρείται στο παγκόσμιο γίγνεσθαι (Μακρής, Σ. 2017: 894-895,904-905).

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, είναι διάχυτο και απασχολεί, συνολικά, τον κλάδο των διεθνών σχέσεων και λιγότερο ή περισσότερο, εμφανίζεται ως ένα θεωρητικό εργαλείο που μπολιάζει πολλά από τα θέματα που απασχολούν τη διεθνή οικονομία και πολιτική τον 21^ο αιώνα. Υπό αυτό το πρίσμα, αν η παγκοσμιοποίηση μπορεί να εκφράζει το σύγχρονο πνεύμα των καιρών, θα μπορούσαμε να την τοποθετήσουμε σε μία θεωρητική ζώνη, όπου στο ένα άκρο υπάρχει η θέση της υπερπαγκοσμιοποίησης (The hyperglobalist thesis), στο ενδιάμεσο, τοποθετείται η σκεπτικιστική θέση (The skeptical thesis) και στο άλλο άκρο η μετασχηματιστική θέση (The transformationalist thesis). Αν πάλι την τοποθετήσουμε και σε ένα άλλο επίπεδο ταξινόμησης, η παγκοσμιοποίηση μπορεί να εξεταστεί μέσα από τη διαδοχή τριών κυμάτων (waves), τα οποία, εν πολλοίς, καθρεφτίζουν την παραπάνω τριχοτόμηση. Στο πρώτο κύμα, που βρίσκεται σε συμμετρία με τη θέση της υπερπαγκοσμιοποίησης, το πλαίσιο της παγκόσμιας πολιτικοοικονομικής ολοκλήρωσης αντιμετωπίζεται ως το «μοιραίο μέλλον» (inevitable future) των ΔΣ, στο δεύτερο κύμα, που αντιστοιχεί στη σκεπτικιστική θέση, οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής, θεωρούν, ότι η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μύθο και στο τρίτο κύμα, που σχετίζεται με τη μετασχηματιστική θέση, γίνεται σύνδεση με τον κονστρουκτιβισμό (constructivism), σύμφωνα με τον οποίο, η οικονομική παγκοσμιοποίηση γίνεται αντιληπτή ως μια κοινωνική κατασκευή. Για λόγους συλλογιστικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε στη διπλωματική, θα σταθούμε στο πρώτο κύμα και στη θέση της υπερπαγκοσμιοποίησης, η οποία, ως αντίληψη, βρίσκει έκφραση μέσα από δύο θέσεις, μία νεοφιλελεύθερη και μία μετριοπαθή. Αν παραμερίσουμε τη νεοφιλελεύθερη θέση, που κάνει λόγο για επιχειρηματική παγκοσμιοποίηση που αναμοχλεύεται με πολυεθνικές εταιρίες, εμείς, θα σταθούμε στη μετριοπαθή θέση, όπου αν και οι μετριοπαθείς οπαδοί αυτής της θέσης διαφώνησαν με τους ρεαλιστές σε κάποιες προσεγγίσεις τους, ωστόσο, πρόβαλλαν μια μετασχηματιστική θέση, κατά την οποία, διατηρείται το διεθνές κρατοκεντρικό σύστημα, αλλά τα παραδοσιακά έθνη-κράτη υπόκεινται σε αλλαγές και τελικά, μετασχηματίζονται σε μία πολύπλευρη οικονομική και πολιτική οντότητα, που εναρμονίζεται πλήρως με την

παγκοσμιοποίηση και την παγκόσμια διακυβέρνηση και σηματοδοτεί, στοιχειοθετεί τη μετανεωτερικότητα (Μακρής, Σ. 2017: 896-898). Αν θεωρήσουμε ότι ο ηγεμονισμός είναι η πολιτική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, τότε εγείρονται πολλά ερωτήματα, σχετικά με την κατεύθυνση που ακολουθεί η πολιτική ηγεσία των Η.Π.Α και το ρόλο που επιθυμεί στη διεθνή πολιτικοοικονομική σκηνή τον 21^ο αιώνα που διανύουμε, καθώς και το αίτημα για ένα διαφορετικό σκεπτικό ως προς την χρηματοοικονομική αρχιτεκτονική που πρέπει να ακολουθηθεί, προκειμένου, να μετριαστούν οι επιπτώσεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, που αναμφίβολα, έχουν διαταράξει την ηρεμία της σύγχρονης παγκόσμιας κοινωνίας (Μακρής, Σ. 2017: 905).

Κεφάλαιο 5^ο : Πολιτικές και Συγκριτικές Εκφάνσεις του Ηγεμονικού Φαινομένου

Στα προηγούμενα κεφάλαια, πραγματευτήκαμε το ηγεμονικό φαινόμενο, μέσα από την ανάλυση τεσσάρων μειζόνων ηγεμονιών, της Αθηναϊκής Συμμαχίας-Ηγεμονίας, της Pax Romana, της Pax Britannica και της Pax Americana, που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, επικαθόρισαν σημαντικά τις εποχές που δέσποσαν και αναμφίβολα, η καθεμία από αυτές, προσέδωσε τα ιδιαίτερα ιστορικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της, με τα οποία, συνολικά, διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό το περιεχόμενο της διεθνούς πολιτικής και των διεθνών σχέσεων γενικότερα. Αυτό που αντιληφθήκαμε μελετώντας τις ηγεμονίες αυτές, ήταν ότι παρουσίασαν κάποια κοινά γνωρίσματα, που ενδεχομένως, να μας βοηθήσουν στο να φτιάξουμε ένα θεωρητικό πρόπλασμα για την κατασκευή ενός ηγεμονικού μοντέλου. Το εγχείρημα αυτό, φαντάζει δύσκολο και απαιτητικό, καθώς οι παραπάνω ηγεμονίες έλαβαν χώρα σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και σε διαφορετικά πολιτικά συγκείμενα και γίνεται ακόμα πιο περίπλοκο, αν αναλογιστούμε, ότι έφεραν στο διεθνές προσκήνιο και το συναφές φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και υπό αυτό το πρίσμα, έθεσαν τον ηγεμονισμό σε νέες βάσεις και προοπτικές. Εμείς, σε κάθε περίπτωση, συγκρίνοντας επιμέρους παραμέτρους των ηγεμονιών αυτών, θα προσπαθούμε κάθε φορά να συγκλίνουμε σε κάποια ενιαία μορφή ηγεμονικού μοντέλου, που τα δεδομένα μας θα μας φανερώνουν. Τα θεωρητικά μας εργαλεία, είναι ο πολιτικός ρεαλισμός και η μία βασική εκδοχή του, ο κλασικός ρεαλισμός, που έχουν ως κεντρικά πρόσωπα, τον Θουκυδίδη, με το έργο του, ο *Πελοποννησιακός Πόλεμος*, τον 5^ο αιώνα π.Χ. και τον Μακιαβέλι, στην πορεία μας προς τη σύγχρονη εποχή, με το έργο του, ο *Ηγεμών*, τον 16^ο αιώνα μ.Χ.. Επίσης, η θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς, του Watson, τον 20^ο αιώνα, η οποία, ήταν σημαντική στην κατανόηση των δύο πρώτων ηγεμονιών, της Αθηναϊκής Συμμαχίας-Ηγεμονίας και της Pax Romana και αναμφίβολα, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας του Robert Gilpin, επίσης, τον 20^ο αιώνα, που μας έδωσε απαντήσεις και εξηγήσεις, κυρίως, για τις ηγεμονίες της Pax Britannica και της Pax Americana.

Αρχικά, θα πρέπει να αποδεχθούμε, ότι και οι τέσσερις ηγεμονίες, εξέφραζαν περιόδους σχετικής ηρεμίας και ειρήνης και υπό αυτήν την συνθήκη, κατά βάση, κατόρθωσαν να γίνουν μείζονες. Εξάλλου, η ίδια η λατινική λέξη *pax* που συνοδεύει τις ηγεμονίες, σημαίνει ειρήνη, η οποία ήταν διαχρονικό ζητούμενο, ωστόσο, ιστορικά, η ειρήνη φαίνεται να διέρχεται, σχεδόν πάντα, μέσα από τον πόλεμο. Μεγάλη σημασία στο σκεπτικό μας για τη σύγκριση των τεσσάρων ηγεμονιών παίζει η διαφορετική περίοδος εξέλιξης τους. Έτσι, η Αθηναϊκή Ηγεμονία έλαβε χώρα τον 5^ο αιώνα π.Χ., η *Pax Romana* από τον 1^ο αιώνα π.Χ. έως τον 2^ο αιώνα μ.Χ., η *Pax Britannica*, τον 19^ο αιώνα και η *Pax Americana*, τον 20^ο αιώνα. Από τις χρονικές αυτές περιόδους, παρατηρούμε, ότι οι δύο πρώτες, είναι αρκετά κοντά ως προς την χρονική τους απόσταση, κάτι που είναι εντονότερο στις δύο τελευταίες, καθώς η μία δείχνει να είναι σε συνέχεια της άλλης. Αυτό ίσως μας διευκολύνει στο να τις μελετήσουμε σε πρώτη φάση, ως δύο δυάδες, δηλαδή, την Αθηναϊκή Συμμαχία-Ηγεμονία - *Pax Romana* και την *Pax Britannica* - *Pax Americana*. Εκείνο που θα δανειστούμε από την παραπάνω ανάλυση στην εισαγωγή, σε πρώτη φάση, είναι ο ρόλος του πολιτικού ρεαλισμού, ως θεωρητικού εργαλείου, που απαντά σε βασικά ερωτήματα των ΔΣ, όπως, το ποια είναι η δομή του συστήματος, τα αίτια που διαμορφώνουν τη στρατηγική συμπεριφορά των κρατών, τους μηχανισμούς που χρησιμοποιούν τα κράτη για να επιβιώσουν στο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας και αρμονίας και τελικά, να κυριαρχήσει η ειρήνη στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Στο σημείο αυτό, είναι χρήσιμο να θυμηθούμε κάποια γενικά στοιχεία που προέκυψαν από τη μελέτη των τεσσάρων ηγεμονιών.

Καταρχάς, η βασική μονάδα της κοινωνικο-πολιτικής συγκρότησης του ελληνικού κόσμου, τον 5^ο αιώνα, ήταν η μορφή της πόλης-κράτους. Επίσης, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η έννοια της ηγεμονίας στην αρχαία Ελλάδα (8^{ος} π.Χ. - 6^{ος} μ.Χ.), σήμαινε την πολιτική και στρατιωτική ηγεμονία μιας πόλης-κράτους, πάνω σε άλλες πόλεις-κράτη. Το σύστημα των ελληνικών πόλεων-κρατών, βασιζόταν στην ανεξάρτητη πόλη και η κίνηση προς την ηγεμονία, έπρεπε να συμβαδίζει με τη γενική υπόθεση περί ανεξαρτησίας, καθώς οι Έλληνες χαρακτηρίζονταν από ελευθερία δράσης ως προς τις εξωτερικές τους υποθέσεις. Ως προς την Αθήνα, ως πόλη-κράτος, που

εξελίχθηκε σε Αθηναϊκή Συμμαχία-Ηγεμονία, η μεγάλη πορεία της, ξεκινά τον 6^ο αιώνα π.Χ., όταν άρχισε να παράγει το μεγαλύτερο μέρος της κλασικής ελληνικής γραμματείας και σκέψης που έφτασαν μέχρι τις μέρες μας. Συνάμα, εκτός από το πνευματικό πεδίο, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι βιοτέχνες και οι αγρότες, καθώς και οι εύποροι έμποροι, οι «μέτοικοι», οι οποίοι μετέτρεψαν την Αθήνα σε κοσμοπολίτικη πόλη-κράτος. Σημαντικό στοιχείο, ήταν το γεγονός ότι οι τελευταίοι μπορούσαν να εξαγοράσουν ψήφους, δηλαδή μπορούσαν να επηρεάζουν την πολιτική ζωή. Η Αθήνα σταδιακά, γίνεται ισχυρή πόλη-κράτος, λόγω της μεταποίησης, δηλαδή τη μετατροπή φυσικών προϊόντων σε βιοτεχνικά και του θαλάσσιου εμπορίου. Το τελευταίο, απόκτησε μεγάλη άνθιση, μέσω της Αθηναϊκής Συμμαχίας, το 478/7 π.Χ., που επέκτεινε τους θαλάσσιους εμπορικούς προορισμούς έως το Βυζάντιο. Ο ισχυρός στόλος διασφάλιζε ηρεμία στα νερά και συνακόλουθα, προωθούσε το εμπόριο και οι εισφορές από το κοινό συμμαχικό ταμείο, διασφάλιζαν τη συντήρηση της κοινής ναυτικής άμυνας των συμμάχων. Την οργάνωση, συνολικά, της συμμαχίας και τη συλλογή φόρων, που είναι απαραίτητοι για την ομαλή λειτουργία της Συμμαχίας, ανέλαβε ο Αριστείδης, ο οποίος, ήταν ο επικεφαλής στην καθοριστικούς σημασίας μάχη των Πλαταιών, το 479 π.Χ., η οποία, σηματοδοτούσε το τέλος της περσικής υπεροχής. Το 461 π.Χ. ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα, ο Περικλής, ο οποίος έδωσε ακόμη περισσότερο πλούτο, αλλά και δύναμη, δόξα και φήμη στην Αθήνα. Ήδη, από το 462 π.Χ., έφερε πολιτικές μεταρρυθμίσεις, καθώς αφαίρεσε προνόμια από τον Άρειο Πάγο και τα μεταβίβασε στην Εκκλησία του Δήμου, δηλαδή στην κύρια δημοκρατική συνέλευση στην αρχαία Ελλάδα. Τα βήματα που έκανε προς τον εκδημοκρατισμό, συνεχίστηκαν, με άλλα φιλολαϊκά μέτρα προς τους φτωχούς, που είχαν πλέον δυνατότητα ανέλιξης στα αξιώματα. Το σημαντικότερο από όλα, ότι υπήρχε η αντίληψη, ότι η αθηναϊκή δημοκρατία ήταν το εξελισσόμενο σύστημα κατανομής της εξουσίας, όπου όλοι έχουν ισότιμη συμμετοχή. Ο Περικλής εισήγαγε νόμισμα και επένδυσε σημαντικό μέρος των νομισμάτων στην ανέγερση σημαντικών πολιτιστικών μνημείων. Για να εξασφαλίσει τους πόρους για το τελευταίο, μετέφερε το συμμαχικό ταμείο από τη Δήλο στην Αθήνα και αυτό είχε τη σημασία του.

Όσον αφορά την Pax Romana, το επίκεντρο ήταν η Ρώμη, η οποία σηματοδοτούσε τη μετατόπιση του κόσμου της Μικράς Ασίας και της

Μεσογείου, προς το αυτοκρατορικό άκρο του φάσματος. Η Ρώμη, ξεκίνησε ως πόλη-κράτος, όπως η Αθήνα και βρίσκεται στα βορειοδυτικά της Ιταλίας και στο δυτικό περιθώριο σημαντικών πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στην ανατολική Μεσόγειο και αποτελούσαν τον ελληνιστικό κόσμο. Η Ρώμη, επέκτεινε την εξουσία της, μέσα από τις μεθόδους διακυβέρνησης που εφάρμοσε. Αρχικά, οργάνωσε τον κόσμο γύρω της, έφτιαξε σταδιακά, μια αυτοκρατορία και με βασικά στοιχεία, τη ρωμαϊκή αυτοκρατορική δομή, τις παραδόσεις της Εκκλησίας, τη γενικευμένη χρήση του ρωμαϊκού δικαίου, την κλασική παιδεία των αρχουσών τάξεων και τον πολιτισμικό μετασχηματισμό που επέφερε, έθεσε τα θεμέλια του ευρωπαϊκού πολιτισμού και ουσιαστικά, η Ρώμη, έγινε το σημείο αναφοράς του ευρωπαϊκού και σύγχρονου τρόπου αντίληψης για το κράτος. Συνολικά, κατά την περίοδο της ρωμαϊκής δημοκρατίας, της *res publica* (509 π.Χ. - 31 π.Χ.), η Ρώμη, μετατράπηκε από μια μικρή και αφανή πόλη-κράτος σε υπερπόντια αυτοκρατορία. Το πολίτευμα της *res publica*, όπως αναφέραμε παραπάνω, ήταν ένα σύστημα το οποίο κυβερνούσαν αιρετοί άρχοντες και συνελεύσεις και βάσει συντάγματος έγινε ο διαχωρισμός των εξουσιών. Μη λησμονούμε, ότι αυτή η μορφή διακυβέρνησης, διήρκησε για πέντε αιώνες και αποτέλεσε το πλαίσιο της κοινωνικοπολιτικής δομής και λειτουργίας του κράτους. Η δόμηση της μορφής του πολιτεύματος, που περιλάμβανε ποικίλες κοινωνικές διαβαθμίσεις, οι θεσμοί της ρωμαϊκής οικογένειας, οι θρησκευτικοί θεσμοί, οι παραδοσιακές ηθικές αξίες και η αυθεντία της συγκλήτου, ήταν στοιχεία που διαμόρφωναν το πολιτικό περιεχόμενο της ζωής στη Ρώμη. Στα πλαίσια της κατάκτησης και ένωσης της ιταλικής χερσονήσου, η ρωμαϊκή διοίκηση ακολούθησε το αυτοκρατορικό μοντέλο της άμεσης διακυβέρνησης και την παροχή δικαιωμάτων, όπως τη δυνατότητα ψήφου και την ιδιότητα του πολίτη. Στην επεκτατική πολιτική, που στόχο είχε την κατάκτηση της Μεσογείου, οι περιοχές που κατακτήθηκαν διαιρέθηκαν σε επαρχίες, στις οποίες τοποθετήθηκαν στρατιωτικοί-διοικητές. Οι πολίτες αυτών των περιοχών, δεν ήταν πολίτες μιας διευρυμένης πόλης-κράτους, αλλά υποτελείς μιας αυτοκρατορικής δύναμης. Ωστόσο, η αχανής αυτοκρατορία, που σταδιακά, δημιουργήθηκε, ήταν αδύνατο να διοικηθεί από τη Ρώμη, ως πόλη κράτος και αυτό ανέδειξε το κενό της εκτελεστικής εξουσίας. Το κενό αυτό προκάλεσε εμφυλίους και διαρκείς ανταγωνισμούς για την εξουσία και ήταν

αποτέλεσμα κάποιων γεγονότων, όπως, ο περιορισμός του πολιτικού ρόλου των εμπορικών τάξεων, η μη ψήφιση από τη σύγκλητο αγροτικών μεταρρυθμίσεων και η άρνηση της συγκλήτου να αποδώσει τα δικαιώματα του πολίτη στις συμμαχικές πόλεις της Ιταλίας, στους κόλπους της αυτοκρατορίας. Ο Καίσαρας, ήταν ο αυτοκράτορας που συμάζεψε το πολιτικό κενό και ήταν αυτός, που έδωσε συγκεντρωτικό χαρακτήρα στην διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας. Ουσιαστικά, μετασχημάτισε τη ρωμαϊκή δημοκρατία σε ρωμαϊκή αυτοκρατορία, η οποία παρείχε ιδιαίτερα προνόμια στον αυτοκράτορα. Ο Καίσαρας έθεσε τις βάσεις και ο αυτοκράτορας Οκταβιανός έδωσε μια πιο ολοκληρωμένη δομή στη νέα διακυβέρνηση του κράτους και το νέο πολίτευμα, αποτελούσε ένα συνδυασμό αρμοδιοτήτων παλαιών θεσμών, που διαμορφώθηκαν κατά την *res publica*, συγκεντρωμένες σε ένα μόνο πρόσωπο, τον αυτοκράτορα, δίνοντας μια νέα μορφή στη ρωμαϊκή κυριαρχία και πρόκειται για την *Pax Romana* (‘Ρωμαϊκή Ειρήνη’). Ουσιαστικά, ο Οκταβιανός, πήρε την εκτελεστική εξουσία στα χέρια του και τη νομιμοποίησε με τους πολίτες της αυτοκρατορίας, μέσα από την αποκατάσταση όλων των αρχών και λειτουργιών της συγκλητικής δημοκρατίας. Το σημαντικό ήταν, ότι ακολούθησε πολιτικές, που έφεραν σε πλεονεκτική θέση την αυτοκρατορία και τις οποίες ακολούθησαν αρκετοί από τους διαδόχους του. Πιο συγκεκριμένα, εφάρμοσε καινοτόμες ρυθμίσεις για το φορολογικό, κατασκεύασε οδικό δίκτυο, ίδρυσε κρατικό «ταχυδρομείο» και αστυνομικό και πυροσβεστικό σώμα, δηλαδή διαμόρφωσε οργανωμένες δομές και συγκεντρωτική γραφειοκρατική διοίκηση, που ήταν απαραίτητα για τη λειτουργία της αυτοκρατορίας. Αυτή η μεγάλη ανοικοδόμηση που σημειώθηκε στην αυτοκρατορία και η συγκεντρωτική γραφειοκρατική διοίκηση του Οκταβιανού, συνεχίστηκαν και τη Χρυσή Εποχή των αυτοκρατόρων και είχαμε πλέον, κεντρική γραφειοκρατία. Πολλές πόλεις-κράτη της αυτοκρατορίας, διατήρησαν ένα καθεστώς συμμάχων-πελατών και αυτό γινόταν ευκολότερο μέσα από τη διαπραγμάτευση με τον αυτοκράτορα, αλλά και την αναπτυσσόμενη κεντρική γραφειοκρατία. Έτσι, δόθηκε η δυνατότητα σε ξένα φύλα, κυρίως γερμανικά, να εγκατασταθούν στην αυτοκρατορία, τα οποία, μέσα από τη διαρκή αναμόχλευση, απέκτησαν κάποια τοπική νομιμοποίηση και αυτό ήταν κάτι που διευκόλυνε και την ίδια την αυτοκρατορία στον τρόπο διακυβέρνησής της. Με τον τρόπο αυτό,

διασώθηκαν και διατηρήθηκαν γλώσσες, όπως η αιγυπτιακή, έθιμα και η πολιτισμική ταυτότητα, όπως η σημιτική. Επίσης, το δίκαιο και το νόμισμα, ήταν στοιχεία που είχαν τυποποιηθεί και αυτό διευκόλυνε τη συνύπαρξη στην αυτοκρατορία, που εξέπεμπε σταθερότητα. Αυτή η σταθερότητα, ενισχύονταν από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της αυτοκρατορίας, που αποτρέποντας πειρατικές εισβολές, διασφάλιζε την ηρεμία και την ασφάλεια και αυτό αποτελούσε ευνοϊκή συνθήκη για την ανάπτυξη του εμπορίου. Η ανάπτυξη του εμπορίου, σε συνδυασμό με τη διατήρηση των πολιτισμικών στοιχείων, και την ανάπτυξη των υποδομών έφεραν καλύτερη ποιότητα ζωής στην αυτοκρατορία και το οξύμωρο, ήταν, ότι οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας ήταν συνολικά, ευχαριστημένοι, αν και η εξουσία ήταν συγκεντρωμένη στα χέρια ενός, του αυτοκράτορα.

Μέσα από τα στοιχεία και τις παραμέτρους των δύο ηγεμονιών, της Αθηναϊκής Συμμαχίας-Ηγεμονίας και της Pax Romana, κρατάμε τις περιόδους δημοκρατίας, τη δημοκρατία που έφερε ο Περικλής και τη *res publica*, πολλά χαρακτηριστικά της οποίας υιοθέτησε ο Οκταβιανός, που προσέδωσαν στοιχεία για τη σημασία που έχουν οι πολίτες και σταδιακά, τη σημασία της γραφειοκρατίας και της χρησιμοποίησης νομισμάτων για τις συναλλαγές και ως εκ τούτου, για την οργάνωση των πολιτών. Στις δύο ηγεμονίες, υπάρχει το στοιχείο της νομιμοποίησης, αν λάβουμε τη νομιμοποίηση, όπως αναφέραμε στην εισαγωγή, ως την αποδοχή μιας εξουσίας, το δικαίωμα ενός νόμου ή ηγεμόνα να γίνει πλήρως αποδεκτός και σε αυτά τα πλαίσια και οι δύο ηγεμονίες μοίραζαν δημόσια αγαθά, όπως η ασφάλεια και η ειρήνη και άλλα, κυρίως, οικονομικά οφέλη, τα οποία αναβάθμισαν την ποιότητα ζωής των πολιτών. Προς αυτήν την κατεύθυνση και στις δύο ηγεμονίες, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις απέτρεπαν τυχόν πειρατικές, ληστρικές επιδρομές και αυτό ήταν κάτι που διασφάλιζε την προώθηση του εμπορίου και ταυτόχρονα, αυτή ήταν ευνοϊκή συνθήκη και για άλλες πόλεις-κράτη και αυτό μας φέρνει στο νου, την ανάλυσή μας, στη θεωρητική κατασκευή του εκκρεμούς, όπου, καθώς μετακινούμαστε προς το σημείο που κάποια δύναμη ασκεί ηγεμονία, οι άλλες μονάδες προσαρμόζονται στα οφέλη που προκύπτουν από την ηγεμονική δύναμη, η οποία, με τη σειρά της, λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε οι μονάδες να αντιλαμβάνονται ότι θα ήταν υπαρκτή μια ισορροπία πλεονεκτήματος αν αποδεχόντουσαν την ηγεμονία, η οποία, εκπέμπει

στρατιωτική ισχύ και πλούτο. Σημαντικό και στις δύο ηγεμονίες, ήταν ότι οι τέχνες και τα γράμματα γνώρισαν άνθιση, καθώς επίσης και ότι διατηρήθηκαν και αναδείχθηκαν τα πολιτισμικά στοιχεία. Όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, η κλασική αρχαιότητα, με κέντρο των εξελίξεων τη Μεσόγειο, ανέδειξε τον ελληνο-ρωμαϊκό κόσμο, του οποίου η πολιτισμική άνθιση, άσκησε μεγάλη επιρροή σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και στην Βόρεια Αφρική και τη Νοτιοδυτική Ασία και αυτή η ελληνορωμαϊκή πολιτισμική θεμελίωση έπαιξε καθοριστικό ρόλο σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και αποτέλεσε τη βάση της δομής του σύγχρονου κόσμου.

Περνάμε στις δύο επόμενες ηγεμονίες, την Pax Britannica και την Pax Americana και μεταφερόμαστε ουσιαστικά, στη σύγχρονη εποχή, αν σκεφτούμε ότι οι ηγεμονίες αυτές έδρασαν τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Αρχικά, διαπιστώνουμε, ότι μεσολάβησε μεγάλο χρονικό διάστημα από τις δύο προηγούμενες ηγεμονίες και αυτό έχει τη σημασία του. Έχουν ειπωθεί πολλά για την περίοδο του Μεσαίωνα, ότι οι τέχνες και τα γράμματα υποχώρησαν και γενικότερα, ότι υπήρξε πολιτισμική παρακμή, ενώ και το στοιχείο του πολέμου απέκτησε κεντρικό ρόλο, κάτι δηλαδή που ευνοούσε τον αντι-ηγεμονισμό. Οι δύο ηγεμονίες, η Pax Britannica και η Pax Americana, έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς, σταδιακά, έφεραν στο προσκήνιο και την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Η Pax Britannica λειτούργησε ως προ-εισαγωγή της παγκοσμιοποίησης και η Pax Americana καθιέρωσε την έννοια της παγκοσμιοποίησης, που ως σημείο των καιρών, είναι η πραγματικότητα της σημερινής κοινωνίας του 21^{ου} αιώνα που διανύουμε. Εδώ, η αναφορά μας, δεν θα είναι τόσο εκτενής, όσον αφορά την ανατροφοδότηση των στοιχείων που συναντήσαμε στις δύο αυτές ηγεμονίες και αυτό γιατί οι προηγούμενες δύο ηγεμονίες στις οποίες αναφερθήκαμε, λειτούργησαν ως πρωτόλεια στοιχεία, που έθεσαν τις βάσεις του ηγεμονισμού και ως εκ τούτου, έπρεπε να φέρουμε στο νου τα δεδομένα του αρχικού περιεχομένου του ηγεμονικού φαινομένου. Εδώ, ο σκοπός μας είναι να εισάγουμε στοιχεία από τις δύο ηγεμονίες, που σιγά σιγά θα μας φανερώσουν κάποια μορφή ενός ηγεμονικού μοντέλου.

Το ξεχωριστό με αυτές τις δύο ηγεμονίες, την Pax Britannica και την Pax Americana, ήταν ότι η Βρετανία υπήρξε η χώρα που έδωσε ένα ξεχωριστό περιεχόμενο στην ηγεμονία, επηρέασε με έναν δικό της μοναδικό τρόπο την παγκόσμια κοινωνία, ως Pax Britannica και κατόρθωσε να αφήσει πολύ

έντονο το στίγμα της στην ηγεμονία που την διαδέχθηκε, την Pax Americana, καθώς, οι Η.Π.Α, για μεγάλο χρονικό διάστημα της ιστορίας τους ένιωθαν τη Βρετανία ως τη «μητέρα-πατρίδα». Η πορεία προς την Pax Britannica, είχε βασικό σταθμό τη βασιλεία της Ελισάβετ Α, κατά την οποία το εμπόριο ήταν ισχυρό, οι τέχνες σε άνθιση και το Χρηματιστήριο του Λονδίνου ήταν το οικονομικό όργανο συναλλαγών. Η Αναγέννηση, υπήρξε σημαντική, καθώς υπήρξε αναβίωση των ιδανικών της κλασικής αρχαιότητας που γνωρίσαμε παραπάνω και άνθιση του εμπορίου. Το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων, το 1815, βρήκε τη Βρετανία οικονομικά ισχυρή και αυτό είχε να κάνει με την εμφάνιση της Βιομηχανικής Επανάστασης από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, που πήγε ένα βήμα παραπάνω την παραγωγή. Τα φυσικά προϊόντα που στις δυο πρώτες ηγεμονίες υφίστατο κάποια μικρή επεξεργασία, πλέον άρχισαν να παίρνουν τη μορφή βιομηχανικών προϊόντων. Το τελευταίο, ευνοήθηκε από τον μερκαντιλισμό, καθώς ευνοούσε τον πλούτο και τη συστηματικότερη παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων. Οι πλειοψηφία των πρώτων υλών αναζητήθηκε στο Νέο Κόσμο, την Αμερική, με την οποία ξεκίνησε μια διαρκής αναμόχλευση. Το Βασιλικό Ναυτικό διασφάλιζε την ηρεμία στα νερά με τον έλεγχο των θαλασσιών διαδρομών και την επέκταση του εμπορίου, κάτι το οποίο ήταν κοινό χαρακτηριστικό στις δύο πρώτες ηγεμονίες. Η παράλληλη είσοδος της ατμομηχανής, διεύρυνε, ακόμη περισσότερο, το πεδίο στις μεταφορές και επικοινωνίες σε περισσότερα σημεία του κόσμου και το σκεπτικό γύρω από το ελεύθερο εμπόριο, με το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων και τις συνεχώς διευρυνόμενες αγορές, ήταν η πραγματικότητα της κυριαρχίας της Βρετανίας τον 19^ο αιώνα. Το Χρηματιστήριο του Λονδίνου ήταν μία εξέλιξη του οικονομικού παράγοντα, μέσα και από την εισαγωγή δύο στοιχείων, την εξαγωγή κεφαλαίων και τον έλεγχο των ξένων αγορών. Το σημαντικό ήταν ότι η Pax Britannica είχε διεισδύσει σε περιοχές πολύ πέρα από τη γεωγραφική της θέση και αυτό το πέτυχε με ήπιο τρόπο, καθώς, μπορούσε να επιβάλλει τις θέσεις της, χωρίς να αναμειγνύεται άμεσα στην πολιτική ανεξαρτησία των περιοχών αυτών. Αυτό το στοιχείο της έμμεσης επιρροής και ελέγχου που ασκούσε η Μεγάλη Βρετανία σε άλλες χώρες, που περιείχε σεβασμό στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και τα πολιτικά δικαιώματα, οι περιορισμένες σε αριθμό και στοχευμένες μικρές στρατιωτικές επιχειρήσεις για τη διασφάλιση της ηρεμίας των εμπορικών δρόμων και η

εφαρμογή της πολιτικής του ελεύθερου εμπορίου, της έδωσε ένα συγκριτικό πλεονέκτημα για να εφαρμόζει την οικονομική της πολιτική και ταυτόχρονα, να εμφανίζεται ως υπέρμαχος της πολιτικής ανεξαρτησίας των μικρών κρατών, δηλαδή όπως και οι πρώτες ηγεμονίες, που με τη διασφάλιση της ηρεμίας από πειρατικές επιδρομές, επέκτειναν το εμπόριο και παράλληλα, δημιούργησαν συνθήκες ευνοϊκές και για πολλές άλλες πόλεις-κράτη. Το καινούριο στοιχείο ήταν ότι η αγγλική γλώσσα έγινε κοινή γλώσσα (*lingua franca*) των ανθρώπων της εποχής εκείνης και αυτό υπό μια άλλη οπτική γωνία ευνοούσε την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Αυτό που η Μεγάλη Βρετανία, του 19^{ου} αιώνα, προσπάθησε να επιτύχει βασιζόμενη στη κυριαρχία της, ήταν η επιβολή στον κόσμο μιας δικής της αντίληψης σχετικά με τη διεθνή οικονομική ηθική. Ωστόσο, η αντίληψη αυτή και το δόγμα του *laissez-faire* και συνακόλουθα, η απομάκρυνση της οικονομίας από την πολιτική, που επέφερε μια αντίληψη περί επικράτησης των ισχυροτέρων επί των αδυνάτων, δεν μπορούσε να ακολουθήσει το σφυγμό της κοινωνίας και συνολικά, προκάλεσαν σύγχυση στη διεθνή σκηνή και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από ποικίλες κατευθύνσεις, αμφισβήτησε την πρωτοκαθεδρία της παγκόσμιας αγοράς από μία μόνο δύναμη και κάπου εδώ, σταδιακά, εμφανίστηκε στο προσκήνιο η *Pax Americana*, η οποία, στα αρχικά παράλληλα στάδιά της με την ανάδυση της *Pax Britannica* ευνοήθηκε από τη λογική του ελεύθερου εμπορίου και των διευρυνόμενων αγορών και στη συνέχεια, αποτέλεσε τον βασικό οικονομικό δότη, τόσο των χωρών της Λατινικής Αμερικής όσο και των χωρών της δυτικής Ευρώπης, μετά το 1914, όταν διαλύθηκε η *Pax Britannica*. Ο Β' ΠΠ, σηματοδότησε το τέλος του τρόπου με τον οποίο οι ευρωπαίοι ασκούσαν έλεγχο στο διεθνές σύστημα. Μετά τον Β' ΠΠ, ο γερμανικός αναθεωρητισμός, κατά βάση, οδήγησε στο σκεπτικό ενός συστήματος συλλογικής ασφάλειας, ο λεγόμενος Ψυχρός Πόλεμος, που διήρκησε από το 1945 έως το 1991 και είχε τη μορφή δύο μπλοκ, τις Η.Π.Α και την ΕΣΣΔ και τις υποδιαιρέσεις των χωρών που περικλείονταν στα δύο μπλοκ. Οι Η.Π.Α, όμως, είχαν το συγκριτικό πλεονέκτημα, καθώς, είχαν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν την ατομική βόμβα, που μόνο αυτοί διέθεταν και συνάμα, είχαν στο εσωτερικό τους, την παραγωγή του μεγαλύτερου μέρους της παγκόσμιας βιομηχανίας, στοιχεία που ήταν ευνοϊκά για να επιβάλλουν την πολιτική τους, που βασικό της στοιχείο, ανάμεσα στα άλλα,

ήταν η δημοκρατία και αυτό είναι κάτι που αποτελεί και τον βασικό συνεκτικό δεσμό όλων των ηγεμονιών. Γενικότερα, οι Η.Π.Α, εφάρμοσαν συναινετικές πολιτικές και πολιτικές συμμαχιών, όπως, το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ και άλλες πολιτικές που πρόβλεπαν την ίδρυση θεσμών και οργανισμών, που τις καθιστούσαν τον κύριο παίκτη των πολιτικών πεπραγμένων στο διεθνές προσκήνιο. Ωστόσο, οι πολιτικές του διαστήματος 1945-1973, ατόνησαν την ισχύ των Η.Π.Α, λόγω της συνεχούς βοήθειας σε ασθενέστερες χώρες και αυτή η διάχυση ισχύος, είχε ως αποτέλεσμα να δυναμώσουν πολλές χώρες της δυτικής Ευρώπης και η Ιαπωνία, οι οποίες, αμφισβήτησαν την πρωτοκαθεδρία των Η.Π.Α. Η διαρκής οικονομική αναμόχλευση διαφορετικών δυνάμεων στη διεθνή σκηνή, έφερε αναστάτωση και στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ο καπιταλισμός και η ψηφιακή τεχνολογία, που είχε γιγαντωθεί, αδυνατούσαν να διασφαλίσουν την ομαλότητα της παγκόσμιας οικονομίας.

Συμπεράσματα

Κλείνοντας αυτή τη διπλωματική, θα λέγαμε ότι η έννοια της ηγεμονίας στις διεθνείς σχέσεις έχει τη δική της μοναδική θέση στη διεθνή πολιτική και ως έννοια απασχολεί την παγκόσμια κοινότητα. Ο *Πελοποννησιακός Πόλεμος* που έγραψε ο Θουκυδίδης, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο σύνολο των διεθνών σχέσεων, καθώς, μας έδωσε τη δυνατότητα να καταλάβουμε μέσα από τον Πόλεμο αυτό, πολλές παραμέτρους των διεθνών σχέσεων και κυρίως, την έννοια της ηγεμονίας, που είναι το ζητούμενο της έρευνάς μας. Ως ηγεμονία, μπορούμε να θεωρήσουμε εκείνη τη δύναμη στο σύστημα, που έχει την ικανότητα να "θέτει το δίκαιο" λειτουργίας του συστήματος. Με άλλα λόγια, να επηρεάζει και να προσδιορίζει, σε κάποιο βαθμό, τις εξωτερικές σχέσεις μεταξύ των μονάδων του διεθνούς συστήματος, ενώ ως προς τις εσωτερικές τους σχέσεις, οι μονάδες να παραμένουν ανεξάρτητες. Η σχέση μεταξύ του ηγεμόνα και των υπολοίπων κρατών έχει χαρακτήρα συνεχούς επικοινωνίας και διαλόγου και το βασικότερο είναι ότι υπάρχει μία αίσθηση ισορροπημένης σκοπιμότητας (Μακρής, Σ. 2008 : 124). Οι τέσσερις μείζονες ηγεμονίες, η Αθηναϊκή Συμμαχία-Ηγεμονία, η Pax Romana, η Pax Britannica και η Pax Americana, κατόρθωσαν, μέσα από πολύ διαφορετικές χρονικές περιόδους και διαφορετικά πολιτικά συγκείμενα, να διαμορφώσουν το περιεχόμενο της διεθνούς πολιτικής και των διεθνών σχέσεων και λιγότερο ή περισσότερο, να συγκλίνουν προς ένα θεωρητικό πρόπλασμα για την κατασκευή ενός ηγεμονικού μοντέλου. Θα αφήσουμε, ωστόσο, πολλές παραμέτρους και θα σταθούμε κυρίως, σε αυτό που αναδύθηκε, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη του φαινομένου του ηγεμονισμού και αυτό είναι η ύπαρξη της δημοκρατίας. Πώς όμως νοείται η δημοκρατία;

Κάθε πολιτική κοινωνία, είτε είναι εθνική, είτε είναι διεθνής, βασίζεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι υποτάσσονται σε ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς. Η πολιτική φιλοσοφία εξετάζει το γιατί οι άνθρωποι πρέπει να υποτάσσονται σε αυτούς τους κανόνες και το ίδιο πρόβλημα απασχολεί και την δημοκρατία ως μορφή διακυβέρνησης. Εκείνοι που βασίζονται στην υπεροχή της πολιτικής έναντι της ηθικής ισχυρίζονται ότι ο κυβερνήτης κυβερνά ως ο

ισχυρότερος όλων και οι κυβερνώμενοι υποτάσσονται σ' αυτόν, καθώς είναι ασθενέστεροι. Το ίδιο ακριβώς, μπορεί να εφαρμοστεί και στη δημοκρατία, όπως και σε οποιαδήποτε άλλη μορφή διακυβέρνησης. Στην δημοκρατία, η πλειοψηφία κυβερνά και η μειοψηφία υποτάσσεται σ' αυτήν, καθώς, η πρώτη ομάδα ανθρώπων είναι ισχυρότερη και η δεύτερη ασθενέστερη. Ο ρεαλιστής πιστεύει ότι το άτομο πρέπει να υποτάσσεται στον ισχυρότερο, γιατί διαφορετικά, ο ισχυρότερος θα το οδηγήσει να υποταχθεί και έτσι μια εκούσια υποταγή είναι προτιμότερη για το άτομο, από το να εξαναγκαστεί να υποταχθεί. Αυτό που προκύπτει είναι ότι η υποχρέωση για το άτομο πηγάζει από ένα είδος ψευδούς ηθικής, η οποία, βασίζεται στο ότι είναι μια λογική διαπίστωση, να παραδεχτεί κανείς, ότι εκείνος που έχει τη δύναμη, έχει και το δίκιο (Carr, H. Edward. 2011: 77-78).

Η επιδίωξη πολιτικής ισχύος είναι διαχρονικό ζητούμενο των κρατών, τα οποία, διαρκώς αναζητούν το καλύτερο δυνατό πλαίσιο για να κινηθούν στο παγκόσμιο στερέωμα, όταν μάλιστα η παγκοσμιοποίηση, ως φαινόμενο, έχει κατακλύσει τη διεθνή σκηνή. Η συναναστροφή μας με τις παραπάνω ηγεμονίες, ανέδειξε πολλές και διαφορετικές πλευρές του ηγεμονικού φαινομένου. Εμείς, ζώντας τον 21^ο αιώνα και καθώς, είναι διάχυτη η αντίληψη ότι οι Η.Π.Α, είναι η παγκόσμια πολιτική δύναμη που έχει στα χέρια της τον πλανήτη γη, θα σταθούμε σε δύο κρίσιμα ζητήματα, το πρώτο, έχει να κάνει με το εάν υπάρχει αμερικανικός ηγεμονισμός και το δεύτερο, πως σχετίζεται αυτός με την παγκοσμιοποίηση, τη στιγμή, που αυτή, διογκώνεται εξαιτίας της εισροής καινούριων παικτών στη διεθνή σκηνή, όπως η Κίνα. Μη λησμονούμε, επίσης, ότι η παγκοσμιοποίηση αλλάζει με γοργούς ρυθμούς και συνακόλουθα, αλλάζει και τη θέση των κρατών. Η Ευρώπη και ο δυτικός πυλώνας, από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, αποτελούν πολύ βασικό δομικό πυλώνα των εξελίξεων. Η παγκοσμιοποίηση, συνεχώς, φέρνει προβλήματα στο προσκήνιο και επηρεάζει κυρίως την Ευρώπη. Τα τελευταία χρόνια, οι δυνάμεις που επινόησαν την παγκοσμιοποίηση, με την προβολή ισχύος, αναδιπλώνονται και κινούνται προς τον απομονωτισμό. Για πολλούς, ενδεχομένως, να μην υπάρχει αμερικανικός ηγεμονισμός, καθώς, αυτός κινείται σε μικροπολιτικές σε παγκόσμιο επίπεδο, που έχουν την τάση, όμως, να εμφανίζονται ως μεγάλες πολιτικές που ένας πλανητάρχης καθορίζει. Ενδεχομένως, να υπάρχει ηγεμονική παρακμή και οι ελίτ καλούνται, με τον

έναν ή τον άλλο τρόπο, να αναδιατυπώσουν την ηγεμονική στρατηγική. Ο ηγεμονισμός είναι η πολιτική διάσταση της παγκοσμιοποίησης και συνολικά, συνιστά ένα σύστημα ειρήνης και ασφάλειας. Η παγκοσμιοποίηση γεννήθηκε και γιγαντώθηκε εκεί μέσα. Είναι ενδεχομένως, απαίτηση των καιρών, να αναδεικνύονται παγκοσμίως, ηγεσίες, που θα κινούνται έξω από τον κύκλο του λαϊκισμού, που λειτουργεί ως παραφθορά της δημοκρατίας, προκειμένου να απομονωθούν τα ακραία φαινόμενα, καθώς, πολλές φορές, γίνεται λόγος για πολιτική των άκρων, που κατακλύζει το παγκόσμιο περιβάλλον. Ο ηγεμονισμός, ίσως, βρίσκεται σε φάση παρακμής και η παγκοσμιοποίηση, που γεννήθηκε ως παρακολούθημα του ηγεμονισμού, δεν είναι μόνο οικονομικό φαινόμενο, αλλά ιδιαίτερα πολυσύνθετο και περισσότερο, δείχνει σαν ένα τρένο που κινείται χωρίς φρένα. Υπάρχουν διάφοροι περιφερειακοί παίκτες, που, κατά καιρούς, προσπαθούν να βγουν στο προσκήνιο όταν ατονεί ο ηγεμονισμός, αλλά τα αποτελέσματα δεν είναι σαφή. Σε κάθε περίπτωση, ο ηγεμονισμός, πρέπει να τεθεί σε νέες βάσεις, προκειμένου, να αντιληφθούμε και τον νέο ρόλο των κρατών (διάλεξη κ. Μακρής). Η τελευταία επισήμανση, μπορεί ενδεχομένως, να μας φέρνει μπροστά σε κάποιους νέους προβληματισμούς για περαιτέρω έρευνα στο μέλλον, αν λάβουμε υπόψη και το μεγάλο χρονικό εύρος που μεσολάβησε μεταξύ των τεσσάρων μείζονων ηγεμονιών που εξετάσαμε. Άραγε θα μπορέσει να υπάρξει στο μέλλον μια νέα ηγεμονία παρόμοια με αυτές που διερευνήσαμε στην παρούσα διπλωματική εργασία, δεδομένου της ενδεχόμενης απειλής ενός πυρηνικού ολέθρου εξαιτίας των οπλικών συστημάτων που διαθέτουν οι σύγχρονες υπερδυνάμεις;

Βιβλιογραφία

Α. Ελληνική

- Ήφαιστος, Παναγιώτης. 1994. *Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική. Από την «ιδεαλιστική αθωότητα» στο «πεπρωμένο του έθνους»*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. 1999. *Διπλωματία & Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Σειρά Μελετών Διπλωματίας και Στρατηγικής 2, Αθήνα.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. 2001. *Κοσμοθεωρητική ετερότητα και αξιώσεις πολιτικής κυριαρχίας: Ευρωπαϊκή άμυνα, ασφάλεια και πολιτική ενοποίηση*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. 2009. *Κοσμοθεωρία των εθνών: Συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Καρβουναράκης, Θεοδόσιος. 2012. (επιμ). *Ο Ψυχρός Πόλεμος: Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Σιδέρης Ι., Αθήνα.
- Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας. 2007. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας. 2015. *Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Μαγουλάς, Α. Αντώνιος. 1997. *Η Ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής: Οι Ρίζες του Αμερικανικού Ονείρου 1600-1990*, Εκδόσεις Ακίδα, 2^η Έκδοση, Αθήνα.
- Μακιαβέλι, Νικολό. 1989. *Ο Ηγεμόνας*, Μετάφραση: Ανδρεάδη Ηλέκτρα, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα.
- Μακρής, Σπύρος. 2008. *Η Αγγλική Σχολή των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Σάκκουλας Ν. Αντ., Αθήνα-Κομοτηνή.

- Μακρής, Σπύρος. 2013. *Ιστοριογραφία & Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα: Η μεταθεωρητική συζήτηση*, Εκδόσεις Σάκκουλας Ν. Αντ., Αθήνα-Κομοτηνή.
- Μακρής, Σπύρος. 2017. *Πολιτική Επιστήμη, Κοινωνικός Μετασχηματισμός & Θεωρίες της Δημοκρατίας. Κλασικές, Νεωτερικές και Σύγχρονες Αφηγήσεις. Εισαγωγικές Προσεγγίσεις*, Εκδόσεις Σιδέρης Ι., 2^η Έκδοση, Αθήνα.
- Μακρής, Σπύρος. 2007. *Πολιτικό Σύστημα και Διεθνείς Σχέσεις. Η ελληνική περίπτωση μέσα από τη συγκριτική προοπτική*, Πρόλογος: Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Εκδόσεις Παπαζήση & Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου. Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Αθήνα.
- Μικέλης, Κυριάκος. 2015. *Ο πολιτισμός στην παγκόσμια πολιτική: Θεωρία και πράξη*. Στο Βασιλειάδης, Νικόλαος., & Μπουτσιούκη, Σοφία. (επιμ.) *Πολιτιστική Διπλωματία. Ελληνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*. Εκδόσεις Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα/Πρόγραμμα Κάλλιπος, σελ. 189-215, Αθήνα
- Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. 2002. *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.

B. Ελληνόγλωσση

- Berstein, Serge & Milza, Pierre. 1997. *Ιστορία της Ευρώπης: Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη, Τόμος 1: 5^{ος}-18^{ος} αιώνας*, Μετάφραση και σημειώσεις: Δημητρακόπουλος, Κ. Αναστάσιος, Επιμέλεια: Σπυράκου Άννυ & Λιβιεράτος Κώστας, Εισαγωγή στην ελληνική έκδοση: Κοκολάκης Μιχάλης, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

- Bull, Hedley. 2007. *Η Άναρχη Κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Μετάφραση: Στροϊκού Ηρακλεία, Επισημονική Επιμέλεια: Κουσκουβέλης Ηλίας, Πρόλογος στη δεύτερη έκδοση: Hoffmann Stanley, Εισαγωγικό σημείωμα: Ήφαιστος Παναγιώτης, Εκδόσεις Ποιότητα - MacMillan Press, 4^η Έκδοση, Αθήνα.
- Carr, H. Edward. 2011. *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Μετάφραση: Στροϊκού Ηρακλεία, Επιμέλεια-Εισαγωγικό σημείωμα: Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ευρετήριο επιστημονικών όρων και εννοιών: Ήφαιστος Παναγιώτης, Εκδόσεις Ποιότητα, 4^η Έκδοση, Αθήνα.
- Hornblower, Simon. 2005. *Ο Ελληνικός Κόσμος 479-323 π.Χ.*, Μετάφραση: Πέππα Εύα, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα.
- Landes, S. David. 2005. *Ο Πλούτος και η Φτώχεια των Εθνών: Γιατί μερικά έθνη είναι τόσο πλούσια και μερικά τόσο φτωχά*, Μετάφραση από τα αγγλικά: Αλαβάνου Αριάδνη, Επισημονική Επιμέλεια-Προλεγόμενα: Μελάς Κώστας, Εκδόσεις Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα.
- Mearsheimer, J. John. 2007. *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Μετάφραση: Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Επισημονική Επιμέλεια: Ήφαιστος, Π. - Κουσκουβέλης, Ηλ., Εισαγωγικό Σημείωμα: Αρβανιτόπουλος, Κ., Επιστημονικό Ευρετήριο: Ήφαιστος, Π., Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Morgenthau, J. Hans. 2018. *Η Πολιτική Μεταξύ των Εθνών: Ο αγώνας για ισχύ και ειρήνη*, Μετάφραση: Καρτελιά Μαρία, Επιμέλεια μετάφρασης: Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Πρόλογος για την ελληνική έκδοση: Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ευρετήριο επιστημονικών όρων και εννοιών, ελληνικών και αγγλικών ονομάτων: Ήφαιστος Θεοφάνης, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.

- Waltz, N. Kenneth. 1979. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Μετάφραση: Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Εισαγωγή για την ελληνική έκδοση: Πλατιάς Αθανάσιος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Waltz, N. Kenneth. 2011. *Ο Άνθρωπος, το Κράτος και ο Πόλεμος: Μια θεωρητική ανάλυση*, Μετάφραση: Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Εισαγωγή για την ελληνική έκδοση: Κουσκουβέλης Ηλίας, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Watson, Adam. 2006. *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας: Μια συγκριτική ιστορική ανάλυση*, Μετάφραση: Στρούκου Ηρακλεία, Επιστημονική επιμέλεια: Παπασωτηρίου, Χ. - Ήφαιστος, Π., Εκδόσεις Ποιότητα - Taylor & Francis Group, Αθήνα.

Γ. Ξένη

- Carr, H. E. 1961. *What is History?*, Publications Macmillan, 2nd Edition Davies, W. R., London.
- Guillen, F. Mauro. 2001. *Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble? A Critique of Five Key Debates in the Social Science Literature*, Publications Annual Review of Sociology, Vol. 27, pp. 235-260, Philadelphia.
- Huntington, P. Samuel. 1973. «*Transnational Organizations in World Politics*», *World Politics*, Vol. 25, No. 3, (Apr., 1973), pp. 333-368, Publications Cambridge University Press, New York City (NYC).
- Makris, Spiros. 2018. *Hegemonism: american foreign policy & international society, Alternative Perspectives*, Publications Ant. N. Sakkoulas Publications L.P.- Bruylant, 2nd Edition, Athens-Brussels.
- Mearsheimer, J. John. 1995. «*The False Promise of International Institutions*», *International Security*, Vol. 19, No. 3, (Winter, 1994-1995), pp. 5-49, Publications The MIT Press, New York City (NYC).

Williams, P. Kristen., Lobell, E. Steven & Jesse, G. Neal. 2012. *Beyond Great Powers and Hegemons: Why Secondary States Support, Follow, or Challenge*, Publications Stanford Security Studies, California.

Δ. Ηλεκτρονικές Πηγές

[Αρχαία Ρώμη - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Αριστείδης - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Ελισαβετιανή εποχή - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Ηγεμονία - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Πελοποννησιακός Πόλεμος - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Συμμαχία της Δήλου - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[6ος αιώνας π.Χ. - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

[Pax Romana - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

Ε. Χάρτες-Σχήματα

Χάρτης 1:

[Map athenian empire 431 BC-el - Συμμαχία της Δήλου - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org)

Σχήμα 1:

https://www.google.gr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fslideplayer.gr%2Fslide%2F11991312%2F&psig=AOvVaw0tR6C9B_KseUWO0Rk_FUGS&ust=1668424518754000&source=images&cd=vfe&ved=0CA0QjRxqFwoTCLjL5u2Dq_sCFQAAAAAdAAAAABAI